

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
ŠIAULIŲ AKADEMIJA**

ISTORIJOS IR POLITIKOS MAGISTRO STUDIJŲ PROGRAMA

DARIUS VIČAS

Magistro studijų baigiamasis darbas

**JONIŠKIO VALSČIAUS IR MIESTO MOKYKLOS
1918–1940 METAIS**

Darbo vadovas (-ė): prof. dr. Aistė Lazauskienė

Šiauliai, 2021

**Studijuojančiojo, teikiančio baigiamąjį
darbą, GARANTIJA**

WARRANTY of Final Thesis

Vardas, pavardė <i>Name, Surname</i>	Darius Vičas
Padalinys <i>Faculty</i>	Šiaulių akademija <i>Šiauliai Academy</i>
Studijų programa <i>Study Programme</i>	Istorija ir politika <i>History and Politics</i>
Darbo pavadinimas <i>Thesis topic</i>	Joniškio valsčiaus ir miesto mokyklos 1918–1940 metais <i>Schools of Joniškis Rural District and Town in 1918–1940</i>
Darbo tipas <i>Thesis type</i>	Baigiamasis darbas <i>Final Thesis</i>

Garantuojau, kad mano baigiamasis darbas yra parengtas sąžiningai ir savarankiškai, kitų asmenų indėlio į parengtą darbą nėra. Jokių neteisėtų mokėjimų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

I guarantee that my thesis is prepared in good faith and independently, there is no contribution to this work from other individuals. I have not made any illegal payments related to this work.

Šiame darbe tiesiogiai ar netiesiogiai panaudotos kitų šaltinių citatos yra pažymėtos literatūros nuorodose.

Quotes from other sources directly or indirectly used in this thesis, are indicated in literature references.

Aš, Darius Vičas, pateikdamas (-a) šį darbą, patvirtinu (pažymėti)

✓

**Embargo laikotarpis
*Embargo Period***

Prašau nustatyti šiam baigiamajam darbui toliau nurodytos trukmės embargo laikotarpį:
I am requesting an embargo of this thesis for the period indicated below:

_____ mėnesių / *months*
(embargo laikotarpis negali viršyti 60 mėn. / *an embargo period shall not exceed 60 months*).

✓ Embargo laikotarpis nereikalingas / *no embargo requested.*

Embargo laikotarpio nustatymo priežastis / *Reason for embargo period:*

TURINYS

ĮVADAS	4
1. LIETUVOS ŠVIETIMO SISTEMOS RAIDA 1918–1940 M.	9
1.1. Švietimo administravimas ir teisinis reglamentavimas	9
2. JONIŠKIO VALSČIAUS IR MIESTO PRADINIŲ MOKYKLŲ RAIDA 1918–1940 M.	13
2.1. Pradinių mokyklų steigimas ir tinklo kūrimas	13
2.2. Pradinių mokyklų išlaikymas ir materialinis aprūpinimas	16
3. JONIŠKIO AUKŠTESNIOSIOS MOKYKLOS RAIDA 1918–1940 M.	22
3.1. Vidurinės mokyklos ir gimnazijos steigimas	22
3.2. Patalpos ir materialinis aprūpinimas	26
3.3. Mokinių priėmimas	33
3.4. Mokymo programos	35
3.5. Mokyklos administravimas	39
3.6. Mokinių kontingentas ir jo priežiūra	39
4. JONIŠKIO VALSČIAUS IR MIESTO TAUTINIŲ MAŽUMŲ MOKYKLOS 1918–1940 M.	44
4.1. Joniškio žydų pradinės mokyklos steigimas ir veikla	44
4.2. Joniškio žydų pradinės mokyklos personalas	41
4.3. Joniškio latvių pradinės mokyklos	47
4.4. Joniškio latvių vidurinės mokyklos steigimas ir veikla	49
4.5. Joniškio latvių vidurinės mokyklos mokytojų personalas	52
4.6. Joniškio latvių vidurinės mokyklos mokinių kontingentas	53
IŠVADOS	59
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	61
SANTRAUKA	65
SUMMARY	66

IVADAS

Naują postūmį Joniškio valsčiaus ir miesto švietimo raidai suteikė 1918–1940 m. Lietuvos valstybingumo plėtotės įvykiai. Pirmojo pasaulinio karo ir nepriklausomybės kovų nualintoje Lietuvoje buvo kuriama nauja švietimo sistema bei leidžiami mokyklų steigimą ir veiklą reglamentuojantys įstatymai. Šiuo laikotarpiu besikuriančios valstybės viena pagrindinių švietimo nuostatų buvo kurti tautinę mokyklą ir įveikti nemažą visuomenės neraštingumą. Visoje Lietuvoje, taip pat ir Joniškio valsčiuje bei mieste aktyviai pradėtas organizuoti švietimo darbas: steigiamos naujos mokyklos, kuriamas ir plečiamas mokyklų tinklas. Mokyklų steigimu rūpinosi ir Lietuvos tautinės mažumos. Joniškio valsčiuje ir mieste mokyklas turėjo žydų ir latvių bendruomenės. Didelis iššūkis visuomenei ir vietinei valdžiai buvo ugdymo įstaigų steigimas ir išlaikymas. Aprūpinti ir išlaikyti mokyklas buvo didelis iššūkis tuometinei vyriausybei ir vietos valdžios institucijoms. Daug kaimuose įsteigtų pradinių mokyklų buvo įsikūrusios mokymuisi nepritaikytose patalpose, joms trūko inventorius ir mokymo priemonių. Tačiau XX a. 4 deš. sustiprėjus valstybės ūkiui įvyko dideli pokyčiai švietimo srityje: statomos naujos mokyklos, steigiamos vidurinės mokyklos ir gimnazijos, organizuojami mokytojų rengimo kursai. Pirmosios Lietuvos Respublikos laikotarpiu mokyklos buvo svarbūs valsčių gyventojų švietimo, socializacijos ir kultūrinės sklaidos židiniai.

Istoriografija. Šiam darbui pasitarnavo Sauliaus Kaubrio monografijoje pateikiama tarpukario Lietuvos mokyklų kūrimosi istorijos, raidos ir kaitos apžvalga¹. Apie pradines mokyklas tarpukariu rašė Juozas Vokietaitis² ir Petras Papečkys³, o vidurinių mokyklų veiklą 1918–1928 m. apžvelgė Antanas Kasakaitis⁴. Audronės Veilentienės straipsnyje analizuojami Steigiamojo Seimo darbai švietimo srityje⁵. Remigijaus Motuzo parengtoje knygoje aptariamos 1918–1940 m. Lietuvos mokyklų raidos pedagoginės kryptys⁶. Magdalenos Karčiauskienės sudarytoje knygoje „Pradinio mokymo patirtis Lietuvoje: 1918–1940“, spausdinami pedagogų straipsniai apie mokymą pradinėse mokyklose prieškario Lietuvoje⁷. Teresės Bukauskienės sudarytoje antologijoje yra gvildinama Lietuvos tarpukario mokyklos raida ir pedagoginės minties sklaida⁸.

---

¹ Kaubrys, Saulius. *Lietuvos mokykla 1918–1939 m.: galios gimtis*. Vilnius, 2000.

² Vokietaitis, Juozas. „Pradžios mokslo plitimo 10 metų (1918–1928) apžvalga“. *Pirmasis Nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis, 1918–1928*. Kaunas, 1990. P. 308–313.

³ Papečkys, Petras. „Mūsų laimėjimai švietimo dirvoje“. *Lietuva 1918–1938*. Kaunas, 1990. P. 267–289.

⁴ Kasakaitis, Antanas. „Vidurinis ir aukštesnysis mokslas Lietuvoje 1918–1928 m.“. *Pirmasis Nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis, 1918–1928*. Kaunas, 1990. P. 319–334.

⁵ Veilentienė, Audronė. „Steigiamojo Seimo darbai švietimo srityje: lūkesčiai ir problemos“. *Parlamento studijos*. 2017, Nr. 23. P. 45–62

⁶ Motuzas, Remigijus. *Lietuvos vidurinės mokyklos raidos 1918–1940 metais pedagoginės kryptys*. Vilnius, 1995.

⁷ *Pradinio mokymo patirtis Lietuvoje 1918–1940*. Sud. M. Karčiauskienė. Kaunas, 1990.

⁸ *Lietuvos mokykla ir pedagoginė mintis: istorijos šaltinių antologija*. T. 3, 1918–1940 m. Sud. T. Bukauskienė. Vilnius, 1996.

Giedrės Kilikevičienės parengto, Jonišio miesto savivaldybės veiklai 1933–1940 m. skirto leidinio, tekste apžvelgiama švietimo raida mieste, kai Joniškiui buvo suteiktas antraeilio miesto statusas⁹. Apie švietimo ištakas Jonišio mieste ir pirmųjų mokyklų steigimą rašė Gediminas Samulionis¹⁰. Stanislovas Buchaveckas pateikia glaustą Jonišio krašto švietimo raidos istoriją enciklopediniame žinyne¹¹. Kraštotyrininko Leono Karaliūno sudarytame Jonišio gimnazijos 85-mečiui skirtame leidinyje yra publikuojami mokytojų ir buvusių moksleivių atsiminimai¹². Paminėtina ir Jonišio vidurinės mokyklos 70-mečiui skirta knyga, tačiau ji yra daugiau kraštotyrinio nei istoriografinio pobūdžio, nes jos autoriai beveik nesiremia archyviniais šaltiniais¹³.

Tarpukariu Jonišio mieste veikė žydų pradinė mokykla. Fragmentiškos žinios apie šią žydų mokyklą pateikiamos aukščiau minėtame G. Kilikevičienės parengtame leidinyje ir Tomo Butaučio knygoje¹⁴. Lietuvos žydų mokyklų kai kurie aspektai yra atskleisti istorikų ir edukologų darbuose. Grigorijus Smoliakovas savo straipsnyje „Žydų švietimas Lietuvos Respublikoje 1918–1940 m.“ apžvelgė pradinį mokymą ir mokytojų rengimą¹⁵. Salomonas Atamukas savo knygoje bendrais bruožais apibūdino 1918–1940 m. Lietuvoje veikusių pradinių ir aukštesniųjų mokyklų tinklą, pateikia mokyklų ir mokinių skaičių¹⁶. Dovas Levinas glaustai nušvietė žydų mokyklų tinklą nepriklausomoje Lietuvoje¹⁷. Istorikas S. Kaubrys nagrinėjo žydų pradžios ir gimnazijų bei progimnazijų tinklo pokyčius¹⁸. Žydų pradinės mokyklos saitai su judaizmu yra apžvelgiami Šaulio Štamferio straipsnyje¹⁹. Nepriklausomos Lietuvos žydų mokyklų tinklo specifiką savo straipsnyje apibūdino Izraelio istorikas Mordechajus Zalkinas²⁰. Ezra Mendelsohn savo darbe trumpai palietė Lietuvos žydų švietimo temą²¹. Masha Greenbaum trumpai apžvelgė žydų mokyklų raidą nepriklausomoje Lietuvoje²².

---

⁹ *Joniškio miesto savivaldybės veikla 1933–1940 m.* Teksto autorė G. Kilikevičienė, sud. E. Vasiliauskas, T. Butautis. Šiauliai, 2004.

¹⁰ Samulionis, Gediminas. *Iš Jonišio miesto mokyklų istorijos. Žiemgalos krašto praeitis*. D. 2: Žiemgala: straipsnių rinkinys. Kaunas, 1999. P. 105–129.

¹¹ Buchaveckas, Stanislovas. „Krašto švietimo raida“. *Joniškio kraštas: enciklopedinis žinynas*. Kaunas, 2011. P. 201–2016.

¹² *Atsiminimai apie Jonišio gimnaziją*. Sud. Leonas Karaliūnas. Kaunas, 2004.

¹³ *Joniškio antroji vidurinė mokykla 1936–2006 m. m.* Sud. V. Ališauskas, V. Antanaitis, R. Barzdaitė, A. Galinienė. Šiauliai, 2006.

¹⁴ Butautis, Tomas. *Joniškio krašto žydų gyvenimas tarpukariu (1918–1940 m.)*. Šiauliai, 2003

¹⁵ Smoliakovas, Grigorijus. „Žydų švietimas Lietuvos Respublikoje 1918–1940 m.“. *Tėvynės šviesa*. 1989-09-22. Nr. 76. P. 3; 1989-09-27. Nr. 77. P. 3.

¹⁶ Atamukas, Solomonas. *Lietuvos žydų kelias. Nuo XIV amžiaus iki XX a. pabaigos*. Vilnius, 2007. P. 148–152.

¹⁷ Levin, Dov. *Trumpa žydų istorija Lietuvoje*. Vilnius, 2000. P. 101–106.

¹⁸ Kaubrys, Saulius. „Žydų mokyklų tinklas: kiekybinių pokyčių charakteristikos“. *Lietuvos žydai: istorinė studija*. Sud. V. Sirutavičius, D. Staliūnas, J. Šiaučiušaitė-Verbickienė. Vilnius, 2012. P. 371–385.

¹⁹ Štamferis, Šaulis. „Pradinis religinis švietimas“. *Žydai Lietuvoje: istorija, kultūra, paveldas*. Sud. L. Lempertienė, J. Šiaučiušaitė-Verbickienė. Vilnius, 2009. P. 197–201.

²⁰ Zalkin, Mordechaj. „Žydų mokyklų idėjinė diferenciacija“. *Lietuvos žydai. Istorinė studija*. Sudarė V. Sirutavičius, D. Staliūnas, J. Šiaučiušaitė-Verbickienė. Vilnius, 2012. P. 357–370.

²¹ Mendelsohn, Ezra. *The Jews of East Central Europe Between the World Wars*. Indiana University Press, 1987.

²² Greenbaum, Masha. *The Jews of Lithuania. A History of a Remarkable Community 1316–1945*. Jerusalem, 1995.

Joniškio valsčiuje ir mieste buvo įkurtos ne tik latvių pradinės mokyklos, bet veikė ir latvių vidurinė mokykla. Kai kurie šių mokyklų veiklos aspektai buvo nagrinėti Benedikto Šetkaus publikacijoje, analizuojančioje Lietuvos latvių tautinės mažumos mokyklų veiklą 1918–1940 m., bet autorius daugiausiai koncentravosi į Joniškio ir Žeimelio latvių progimnaziją²³. Lietuvos latvių mokyklų aspektus palietė ir Vilma Akmenytė-Ruzgienė²⁴. Ernestas Vasiliauskas nagrinėjo latvių diasporos įsikūrimą Joniškio valsčiuje, bet tik glaustai užsimena apie čia veikusias latvių mokyklas²⁵.

Apibendrinant istoriografiją galima teigti, kad vis dar trūksta mokslinės literatūros, kurioje būtų pakankamai išsamiai atskleista Joniškio valsčiaus ir miesto švietimo raida. Iki šiol mažai tyrinėti pradinių mokyklų steigimo ir veiklos aspektai, pasigendama išsamaus darbo, kuriame būtų atliktas tarpukario laikotarpio mokyklų veiklos tyrimas. Joniškio valsčiaus ir miesto tautinių mažumų švietimo paveldas nėra išsamiai ir nuosekliai tirtas Lietuvos istorikų ir edukologų.

Šaltiniai. Be mokslinių tyrimų ir publikacijų darbe naudotasi pirminiais nepublikuotais bei publikuotais šaltiniais. Pirminiai nepublikuoti šaltiniai – Lietuvos centriname valstybės archyve (toliau – LCVA) saugomi Joniškio valsčiaus fonde (F. 1624) saugomi šaltiniai apie valsčiaus švietimo raidą, Šiaulių apskrities pradžios mokyklų inspektoriaus Joniškio valsčiaus mokyklų lankymo apskaitos ir tikrinimo aktai, Joniškio valsčiaus ir miesto tarybų posėdžių protokolai, susirašinėjimo su Šiaulių apskrities valdyba ir pradžios mokyklų inspektoriumi dėl mokyklų statybos, remonto ir aprūpinimo mokymo priemonėmis dokumentai. Šiame darbe taip pat buvo panaudoti Švietimo ministerijos fonde (F. 391) esantys dokumentai: Joniškio valsčiaus mokyklų veiklos apyskaitos, mokymo programos, Pedagogų tarybos ir Tėvų komitetų posėdžių protokolai ir kiti dokumentai. Darbe tyrinėti ir Šiaulių apskrities tarybos posėdžių bei valsčių švietimo komisijų protokolai (F. 862). Publikuoti šaltiniai – tai statistiniai leidiniai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės teisės aktai bei periodinė spauda.

Tyrimo problemos formulavimas. Iki šiol istoriografijoje trūksta išsamesnės analizės, skirtos 1918–1940 m. Joniškio valsčiaus ir miesto ugdymo įstaigų steigimo procesui ir jų veiklos raidai, mokyklų tinklo kūrimui ir pertvarkai. Temos aktualumą ir naujumą lemia tai, kad valsčiaus ir miesto mokyklų istorijos tyrimai nėra išplėtoti, tad liko dar neįvertintų jų raidos ir kaitos aspektų tarpukario periodu.

---

²³ Šetkus, Benediktas. „Latvių mokykla Lietuvoje 1918–1940 m.“. *Lituanistika*. 2001. Nr. 1 (45). P. 53–64.

²⁴ Akmenytė, Vilma. „Lietuvos latvių liuteronų bendruomenė 1918–1940 m.“. *Žiemgala*. 2003. Nr. 1. P. 22–26;

„Lietuvos latvių mokyklos 1920–1940“. *Žiemgala*. 2007. Nr. 2. P. 15–23.

²⁵ Vasiliauskas, Ernestas. *Joniškio krašto dvarai. Didžioji ir Mažoji Daunoravos, Bertaučiai, Satkūnai / Güter in der Gegend von Joniškis. Gross und Klein Donnerhof, Bärtautzen, Satkuhnen*, Klaipėda, 2017.; „Daunoravos dvaras ir latvių diaspora Žiemgalos lygumoje“. *Būdas*. 2019. Nr. 3. P. 49–61; „Daunoravos dvaras ir latvių diaspora Žiemgalos lygumoje“. *Būdas*. 2019. Nr. 4. P. 23–32.

Tyrimo aktualumas ir naujumas. Temos aktualumą ir naujumą lemia tai, kad šiame darbe bus tiriami 1918–1940 m. Joniškio valsčiaus ir miesto lietuvių bei tautinių mažumų mokyklų raida, jų steigimas ir uždarymas, iškilusios problemos ir jų veiklos ypatumai. Taip pat bus siekiama detalizuoti Joniškio valsčiaus ir miesto savivaldybių požiūrį ir vaidmenį, rūpinantis mokyklų egzistencijos klausimais bei formuojant mokyklų materialinę bazę. Iki šiol istoriografijoje yra pateikiama glausta faktologinė informacija apie pradinių mokyklų įsteigimą minėtame valsčiuje ir mieste, tačiau nėra nagrinėtas mokyklų tinklo formavimo procesas, nenurodoma kokie pokyčiai lėmė jo raidą, nebuvo bandoma ieškoti priežasčių, kodėl vienos vietovės mokyklos buvo atidaromos, o kitose nepavykdavo jų atidaryti. Taip pat iki šiol yra nepalieti mokyklų statybos ir finansavimo klausimai. Šis tyrimas būtų naudingas lokalinės istorijos švietimo srities aktualizavimui ir pristatymui. Tyrimo rezultatai padės nušviesti Joniškio valsčiuje ir mieste gyvenusių tautinių mažumų švietimo raidą iki 1940 metų.

Chronologinės ribos. Nagrinėjamas laikotarpis apima 1918–1940 m. Jis prasideda paskelbus Lietuvos Nepriklausomybę ir baigiasi pirmąja sovietine okupacija. Darbo chronologinių ribų pradžia – 1918 m. lapkričio mėnuo, kai pradeda veikti Joniškio valsčiaus ir miesto laikinosios valdybos ir komitetai, kurie pradėjo rūpintis švietimu ir pradinių mokyklų finansavimu bei administravimu. Darbo chronologinių ribų pabaiga – 1940 m. birželio 15 d. kai prasidėjo pirmoji sovietinė okupacija ir aneksija, kurios metu pradėta švietimo įstaigų sovietizacija.

Geografinės ir administracinės ribos. Pirmosios Respublikos laikotarpiu Joniškio valsčius priklausė Šiaulių apskričiai. 1920 m. duomenimis Joniškio valsčių sudarė 1 miestas, 18 dvarų, 17 palivarkų, 90 kaimų, 5 vienkiemiai, kur gyveno 13500 gyventojų²⁶. Valsčiaus centras buvo Joniškio mieste. 1932 m. Joniškiui buvo suteiktas antraeilio miesto teisės, taip išskiriant jį iš valsčiaus teritorijos. Miesto savivaldybė perėmė iš valsčiaus savivaldybės mieste veikusias mokyklas.

Tyrimo objektas: lietuvių ir tautinių mažumų mokyklos, veikusios Joniškio valsčiuje ir mieste 1918–1940 metais.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai. Šio tyrimo tikslas – atlikti Joniškio valsčiaus ir miesto mokyklų steigimo ir raidos 1918–1940 m. analizę.

Tikslui įgyvendinti iškeliami šie uždaviniai:

1. Ištirti Joniškio valsčiaus pradinių mokyklų tinklą ir jo kaitą.
2. Išnagrinėti Joniškio vidurinės mokyklos ir gimnazijos steigimą bei raidą.
3. Atlikti Joniškio valsčiaus ir miesto mokyklų finansavimo bei materialinio aprūpinimo analizę.
4. Išnagrinėti Joniškio valsčiaus ir miesto tautinių mažumų mokyklų raidą bei jų personalą.

---

²⁶ Joniškio valsčius 1920 m. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 200, l. 1–13.

Tyrimo metodai. Gausūs archyviniai šaltiniai, kurių dalis dar nebuvo patekę į tyrinėtojų akiratį, nulėmė kad darbe naudojamas šaltinių analizės metodas. Darbe yra nagrinėjama istoriografinė medžiaga, tad pasitelkiamas ir mokslinės literatūros tyrimo metodas. Lyginant informaciją, gautą iš skirtingų laikotarpių šaltinių, yra naudojamas lyginamasis metodas. Atliekant tyrimą naudojamas analitinis metodas, o nagrinėjant statistinius duomenis pasitelkiamas statistinis metodas. Surinkta faktologinė medžiaga pateikiama pasitelkus aprašomąjį metodą. Mokyklų veiklai atskleisti yra naudojamas chronologinis metodas, padėsiantis geriau suvokti Joniškio valsčiaus ir miesto švietimo istorijos raidą Pirmosios Lietuvos Respublikos laikotarpiu.

Darbo struktūra. Šį darbą sudaro keturi skyriai, penkiolika poskyrių, išvados, šaltinių ir literatūros sąrašas, priedai. Pirmame skyriuje yra pristatoma švietimo raida Pirmojoje Lietuvos Respublikoje. Antras skyrius yra skirtas Joniškio valsčiaus ir miesto lietuvių pradinių mokyklų raidai 1918–1940 m. Šiame skyriuje charakterizuojamos pradinės mokyklos, tiriama jų materialinė padėtis, nagrinėjamas mokyklų tinklas ir jo pokyčiai. Trečiame darbo skyriuje analizuojamas Joniškio vidurinės mokyklos ir gimnazijos steigimas bei veikla. Ketvirtas skyrius yra skirtas Joniškio valsčiaus ir miesto tautinių mažumų mokykloms. Jame tiriama žydų ir latvių mokyklų raida, atskleidžiama pedagogų kvalifikacija ir mokinių kontingento pokyčiai.

1. LIETUVOS ŠVIETIMO SISTEMOS RAIDA 1918–1940 M.

1.1. Švietimo administravimas ir teisinis reglamentavimas

1918 m. vasario 16 d. atkurtos Lietuvos Laikinosios vyriausybės vienas iš svarbiausių uždavinių buvo sukurti už švietimo reikalus atsakingą instituciją bei išleisti mokyklų steigimą ir veiklą reglamentuojančius įstatymus. 1918 m. lapkričio 11 d. pradėjo veikti Švietimo ministerija, kuri kiekvienai apskričiai paskyrė savo įgaliotinius, atsakingus už mokyklų veiklą, priežiūrą ir aprūpinimą²⁷. Jie buvo įgalioti tiesiogiai atstovauti ministeriją ir visais svarbiais klausimais ją informuoti bei vykdyti vyriausybės įsakymus ir nutarimus. Įgaliotiniai buvo įpareigoti užmegzti ryšius su mokyklų vedėjais ir mokytojais, rinkti mokyklų statistines žinias, organizuoti mokytojų konferencijas, prižiūrėti mokyklų veikimą bei ieškoti finansavimo šaltinių materialiai aprūpinti mokyklas ir mokytojus²⁸.

1918 m. gruodžio mėn. Vilniuje vyko Švietimo ministerijos įgaliotinių ir mokytojų atstovų konferencija, kuri priėmė nutarimų mokyklų administravimo ir programų klausimais. Konferencijoje buvo priimtas nutarimas apskrityse įsteigti švietimo ir kultūros komisijas, kurioms buvo pavestas mokyklų ir mokytojų administravimo darbas²⁹.

1919 m. balandžio 24–25 d. Pradinio mokslo departamentas sukviėtė ministerijos įgaliotinius ir apskričių deleguotus mokytojus į konferenciją, kurios metu buvo priimtas nutarimas įgyvendinti dviejų pakopų pradinį mokymą: ketverių ir šešerių metų programų. Konferencijoje nutarta, kad ketverių metų pradinio mokslo programa būtų privaloma, o šešerių metų – tik norintiems mokytis aukštesniosiose mokyklose. Taip pat šioje konferencijoje buvo nuspręsta, kad nuo 1919 m. gegužės 1 d. mokyklų steigimu ir išlaikymu turės rūpintis vietos savivaldybės ir visuomeninės organizacijos. Jos privalės aprūpinti mokyklas patalpomis, kuru, elektros energija, inventoriu ir kitais reikmenimis, o Švietimo ministerija mokės algas mokytojams³⁰.

1919 m. rugpjūčio mėn. paskelbti „Laikinieji įstatai aukštesniosioms bendrojo lavinimo Švietimo ministerijos mokykloms“, kuriuose buvo nurodyta, kad mokyklos gali būti steigiamos ir išlaikomos Švietimo ministerijos, visuomeninių organizacijų ir privačių asmenų lėšomis. Joms gali

---

²⁷ 1918 m. Švietimo ministerijos įsakymas apie mokyklų organizavimą. *Lietuvos mokykla ir pedagoginė mintis: istorijos šaltinių antologija*. T. 3, 1918–1940 m. Sud. T. Bukauskienė. Vilnius, 1996. P. 30–31.

²⁸ Vokietaitis, Juozas. „Pradžios mokslo plitimo 10 metų (1918–1928) apžvalga“. *Pirmasis Nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis, 1918–1928*. Kaunas, 1990. P. 309.

²⁹ Papečkys, Petras. „Pradinis mokslas“. *Lietuva 1918–1938*. Kaunas, 1990. P. 270.

³⁰ Vokietaitis, Juozas. „Pradžios mokslo plitimo 10 metų (1918–1928) apžvalga“. *Pirmasis Nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis, 1918–1928*. Kaunas, 1990. P. 309.

būti suteiktos pašalpos iš valstybės biudžeto vadovaujantis Švietimo ministerijos nustatytais taisyklėmis³¹.

1919 m. priimtame savivaldybių įstatyme buvo gana abstrakčiai įvardinta, kad valsčiaus savivaldybės institucijoms priklauso švietimo globa ir rūpinimasis mokyklų steigimu ir išlaikymu³².

1922 m. priimtos Lietuvos valstybės Konstitucijos 79 paragrafe įrašyta, kad mokyklas gali steigti valstybė, savivaldybės, visuomeninės organizacijos ir atskiri asmenys³³. Konstitucijos 81 paragrafe buvo įrašyta nuostata, kad pradinis mokslas yra privalomas ir nemokamas valstybės bei savivaldybių išlaikomose mokyklose³⁴.

1922 m. Steigiamojo Seimo priimtas „Pradžios mokyklų įstatymas“ nustatė pradinių mokyklų administravimo ir išlaikymo principus. Įstatyme numatyta, kad pradinė mokykla galėjo būti steigiama ne mažesniai nei 500 gyventojų skaičiui, o vienam mokytojui skiriama mokyti nuo 32 iki 60 mokinių³⁵. Tačiau Švietimo ministerija galėjo suteikti išimtį ir mažesniai gyventojų skaičiui, o vienam mokytojui skirti ir mažesnę mokinių skaičių. Įstatyme buvo numatytas švietimo rajonų administracinis suskirstymas, kuris turėjo būti įgyvendintas laikantis apskričių ribų, o jame turėjo būti ne mažiau nei 40 ir ne daugiau nei 75 pradinės mokyklos³⁶. Kiekvieną rajoną turėjo prižiūrėti ministerijos paskirtas pradinė mokyklų inspektorius. Įstatymas numatė, kad žydų mokyklose gali būti dėstoma hebrajų kalba³⁷.

Įstatyme buvo numatyta, kad pradinės mokyklas gali steigti ir išlaikyti Švietimo ministerija ir savivaldybės, visuomeninės bei religinės organizacijos ir net atskiri piliečiai³⁸. Šiuo įstatymu apskrities savivaldybės buvo įpareigosios skirti lėšų valsčiaus savivaldybių mokyklų pastatų statymui ir remontui, mokyklinių baldų ir mokymo priemonių įsigijimui, aprūpinti mokymosi reikmenimis ir vadovėliais beturčių vaikus, suaugusiųjų kursų išlaikymui³⁹. Valsčiaus savivaldybės turėjo skirti lėšų mokyklų pastatų nuomai, kuro pirkimui, sargų išlaikymui, inventoriaus įsigijimui, elektros pirkimui, nedideliu remontui ir smulkioms ūkinėms reikmėms⁴⁰.

---

³¹ „Laikinieji įstatai aukštesniosioms bendrojo lavinimo Švietimo ministerijos mokykloms“. Lietuvos mokykla. 1919. Nr. 1. Interaktyvus. [žiūrėta 2021 m. gegužės 28 d.]

<https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/LNB0189F3AC>

³² 1919 m. savivaldybių įstatymas. *Lietuvos valstybės teisės aktai (1918 II 16-1940 VI 15)*. Vilnius. 1996. P. 288–300.

³³ Lietuvos valstybės Konstitucija. *Vyriausybės žinios*. 1922. Nr. 100. P. 6. Interaktyvus. [žiūrėta 2021 m. gegužės 28 d.] <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C10000143886>

³⁴ Lietuvos valstybės Konstitucija. *Vyriausybės žinios*. 1922. Nr. 100. P. 6. Interaktyvus. [žiūrėta 2021 m. gegužės 28 d.] <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C10000143886>

³⁵ Lietuvos valstybės Konstitucija. *Vyriausybės žinios*. 1922. Nr. 117. P. 1. Interaktyvus. [žiūrėta 2021 m. gegužės 28 d.] <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C10000143886>

³⁶ Ten pat.

³⁷ Ten pat.

³⁸ Lietuvos valstybės Konstitucija. *Vyriausybės žinios*. 1922. Nr. 117. P. 1. Interaktyvus. [žiūrėta 2021 m. gegužės 28 d.] <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C10000143886>

³⁹ Lietuvos valstybės Konstitucija. *Vyriausybės žinios*. 1922. Nr. 117. P. 3. Interaktyvus. [žiūrėta 2021 m. gegužės 28 d.] <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C10000143886>

⁴⁰ Lietuvos valstybės Konstitucija. *Vyriausybės žinios*. 1922. Nr. 117. P. 3. Interaktyvus. [žiūrėta 2021 m. gegužės 28 d.] <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C10000143886>

Remdamasi šiuo įstatymu, Švietimo ministerija sudarė apskričių švietimo komisijas, kurios veikdamos prie apskrities savivaldybės, rūpinosi mokyklų ir mokytojų reikalais. Šių komisijų veikloje kartu su pradinių mokyklų inspektorais dalyvavo ir apskrities savivaldybių atstovai. Švietimo komisija priimdavo norinčių dirbti mokytojais prašymus, juos svarstydavo ir mokykloms skirdavo mokytojus, esant reikalui galėjo juos perkelti iš vienos mokyklos į kitą ar atleisti iš tarnybos. Ši komisijos taip pat galėjo svarstyti naujų mokyklų ir jų komplektų (klasių) steigimo klausimus, kartu su apskrities valdyba rūpintis mokyklų pastatų remontu ir naujų mokyklų statybomis. Švietimo komisijų buvo atsisakyta 1925 m. išleidus pradinių mokyklų įstatymo pakeitimą. Jų funkcijas perėmė Švietimo ministerija ir pradinių mokyklų inspektoriai. Savivaldybėms pavesta rūpintis tik mokyklų ūkio reikalais.

1925 m. priimtu „Vidurinių ir aukštesniųjų mokyklų“ įstatymu buvo apibrėžta vidurinės mokyklos ir gimnazijos struktūra bei mokymosi kryptys. Aukštesniąja mokykla pradėta laikyti aštuonių mokslų metų gimnazija, o vidurine mokykla – keturių mokslo metų. Šiuo įstatymu taip pat buvo reglamentuotos mokymo kryptys. Viena kryptis buvo pavadinta bendraja, kur numatyta mokytis lotynų kalbos. Kita kryptis buvo įvardinta kaip specialioji – kur numatoma mokytis fizikos. Įstatyme nurodyta, kad mokymo kryptį gali pasirinkti pati mokykla⁴¹.

1928 m. Lietuvoje buvo pradėtas įvedinėti privalomas pradinis mokslas, tačiau dėl vietinių savivaldybių nepasirengimo ir lėšų stokos, jo įvedimas užsitęsė iki 1931 m. Privalomo pradinio mokymo įgyvendinimą taip pat stabdė mokyklų nepasiruošimas priimti visus mokinius⁴².

1931 m. vietos savivaldos įstatyme buvo numatyta, kad savivaldybė turi rūpintis vietiniais viešojo gyvenimo reikalais: steigti ir išlaikyti mokyklas, aprūpinti valstybines pradines mokyklas butais, kuru, šviesa ir mokslo priemonėmis bei skirti lėšų mokyklų ūkio reikalams, taip pat rūpintis šių mokyklų mokinių sveikata⁴³.

1936 m. buvo išleisti nauji pradinių ir vidurinių mokyklų įstatymai, kuriais buvo pakeista iki tol egzistavusi mokymo struktūra. „Vidurinių mokyklų įstatyme“ nurodyta, jog trijų pirmųjų klasių vidurinė mokykla yra vadinama progimnazija, o turinti daugiau nei aštuonias klases turi būti vadinama gimnazija. 1936 m. priimtame „Pradžios mokyklų įstatyme“ numatyta gan griežta mokyklų lankymo sąlyga mišrių šeimų mokiniams. Jei nors vienas iš tėvų buvo lietuvių tautybės, tai vaikai privalėjo lankyti lietuvišką mokyklą⁴⁴.

---

⁴¹ Vidurinių ir aukštesniųjų mokyklų įstatymas. *Lietuvos mokykla ir pedagoginė mintis: istorijos šaltinių antologija*. T. 3, 1918–1940 m. Sud. T. Bukauskienė. Vilnius, 1996. P. 63.

⁴² Kaubrys, Saulius. *Lietuvos mokykla 1918–1939 m.: galios gimtis*. Vilnius, 2000. P. 69.

⁴³ 1931 m. vietos savivaldybės įstatymas. *Lietuvos valstybės teisės aktai (1918 II 16-1940 VI 15)*. Vilnius, 1996. P. 324–363.

⁴⁴ Pradžios mokyklų įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1936. Nr. 541. P. 1. Interaktyvus. [žiūrėta 2021 m. gegužės 28 d.] <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C10000143886>

„Pradžios mokyklų įstatyme“ numatyta šešių skyrių mokymosi sistema, kurioje vienas skyrius išeinamas per metus, tačiau nurodyta, kad pirmųjų keturių skyrių lankymas yra privalomas⁴⁵. Tais pačiais metais priimtame „Vidurinių mokyklų įstatyme“ numatytas 7 klasių kursas⁴⁶. Taigi abu įstatymai įtvirtino 13 metų bendrojo lavinimo mokyklą.

---

⁴⁵Pradžios mokyklų įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1936. Nr. 541. P. 1. Interaktyvus. [žiūrėta 2021 m. gegužės 28 d.] <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C10000143886>

⁴⁶ Pradžios mokyklų įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1936. Nr. 541. P. 5. Interaktyvus. [žiūrėta 2021 m. gegužės 28 d.] <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C10000143886>

2. JONIŠKIO VALSČIAUS IR MIESTO PRADINIŲ MOKYKLŲ RAIDA 1918–1940 M.

2.1. Pradinių mokyklų steigimas ir tinklo kūrimas

1918 m. lapkričio 20 d. vykusiame pirmajame Jonišio miesto laikinosios valdybos susirinkime tarp kitų gyvybiškai svarbių reikalų buvo svarstomas ir mokyklų klausimas⁴⁷. Protokole yra užfiksuota, kad valdybos posėdyje buvo kalbama apie mokyklų steigimo reikalingumą, o taip pat diskutuota, kad jų išlaikymu galėtų rūpintis ne tik miesto, bet ir valsčiaus gyventojai⁴⁸. Jonišio miestas daugumos gyventojų noru buvo priskirtas valsčiui, todėl 1918 m. buvo įkurta bendra Jonišio valsčiaus ir miesto valdyba. 1918 m. lapkričio 27 d. valdybos nariai išsirinko Švietimo komisiją, kuriai pavedė spręsti mokyklų steigimo klausimus⁴⁹. 1918 m. gruodžio mėn. vykusiuose valdybos posėdžiuose buvo nutarta valsčiuje steigti pradines mokyklas⁵⁰, o Joniškyje – progimnaziją⁵¹. Tačiau 1919 m. pradžioje Jonišio valsčių užpuolus bolševikams⁵², švietimo reikalus teko atidėti. Pasibaigus kovoms su bolševikais, naujai išrinkta Jonišio valsčiaus valdyba vėl galėjo imtis ugdymo įstaigų reikalų.

1919 m. balandžio mėnesį Švietimo ministerijos inspektoriaus rašte minimos veikiančios Jonišio I-oji, II-oji ir III-oji, Balkaičių, Drąsutaičių, Drąseikių, Jurdaičių, Kalnelio, Kirnaičių, Melnių, Mielaičių, Nartaučių, Plikiškių, Satkūnų, Slėpsnių, Šlapakių, Trumpaičių pradinės mokyklos, kurių mokytojams bus mokamos algos⁵³.

Manytina, kad valsčiuje galėjo egzistuoti pradinių mokyklų tinklas išlikęs iš carinės Rusijos ir kaizerinės Vokietijos okupacijų laikotarpio.

1919 m. balandžio mėn. Jonišio valsčiaus valdybą pasiekė Šiaulių apskrities valdybos Švietimo skyriaus įsakymas, kuriame teigiama, kad:

1. „Kiekviena mokykla turi būti aprūpinta butais, sargais, kuru, žeme, be to, duotų mokytojams iš valsčiaus sandėlių papigintomis kainomis maisto, kad būtų galima pramisti su visa šeimyna, iš valsčių pavarytųjų arklių bent 2 kartus per mėnesį nuvažiuoti kur mokytojas norės, bet ne toliau kaip į Šiaulius.

⁴⁷ 1918 m. lapkričio 20 d. Jonišio miesto laikinosios valdybos protokolas. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 1, l. 1.

⁴⁸ 1918 m. lapkričio 20 d. Jonišio miesto laikinosios valdybos protokolas. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 1, l. 2.

⁴⁹ 1918 m. lapkričio 27 d. Jonišio valsčiaus komiteto ir miesto valdybos protokolas. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 1, l. 17.

⁵⁰ 1918 m. gruodžio 5 d. Jonišio valsčiaus tarybos protokolas. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 1, l. 23.

⁵¹ 1918 m. gruodžio 13 d. Jonišio valsčiaus tarybos protokolas. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 1, l. 30.

⁵² Miškinis A. „Joniskis“. *Vakarų Lietuvos miestai ir miesteliai. Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės*. T. 3. Kn. 1. Vilnius, 2004. P. 151.

⁵³ 1919 m. balandžio 19 d. Švietimo ministerijos inspektoriaus raštas Jonišio valsčiaus mokytojams. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 18, l. 6.

2. Visos buvusios prie rusų mokyklų žemės pereina į vietos arba artimesnių mokyklų rankas nuo 1919 04 23. Kur nėra žemės prie mokyklos arba jos maža, mokytojui turi būti paskirtas žemės sklypas iš valsčiaus išnuomojamos žemės kuo arčiausiai nuo mokyklos. Žemės prie kiekvienos mokyklos turėtų būti ne mažiau 3 dešimtinių.
3. Visi valsčiaus sukviestieji mokytojai, baigę dviklases mokyklas, namų ar pradedamojo mokslo, pabaigę mokytojų kursus balandžio 30 d. 12 val. turi susirinkti apskrities valdybos Švietimo skyriuje ištirti ar galės dirbuotis vasaros mokytojų kursuose. Jei kas per bandymą pasirodys tinkamas tam darbui, pasiliks ir toliau mokytojaus⁵⁴.

1919 m. spalio mėn. Šiaurės Lietuvą užėmė bermontininkų daliniai, sudaryti iš provokiškos orientacijos rusų baltagvardiečių ir vokiečių karių, kuriems vadovavo generolas Pavelas Bermontas-Avalovas. Pagal Antantės planus bermontininkai privalėjo ginti Baltijos valstybes nuo Raudonosios armijos. Tačiau jie visiškai nepaisė vietos valdžios, savivaliavo ir apiplėšinėjo gyventojus, užimdavo jiems patikusias patalpas, tarp kurių buvo ir mokyklos. 1919 m. Joniškio valsčiaus valdyba pateikė prašymą Šiaulių apskrities valdybai prašydama padėti iškraustyti vokiečių kareivius iš Joniškio miesto pradinių mokyklų⁵⁵. Tų pačių metų lapkričio 27 d. Lietuvos kariai bendradarbiaudami su latvių pajėgomis išvijojė bermontininkais iš Joniškio miesto ir valsčiaus⁵⁶.

Tuometinę itin sudėtingą švietimo padėtį iliustruoja 1919 m. gruodžio mėn. Šiaulių apskrities valdybos Švietimo skyriaus kreipimasis į visų valsčių valdybas, kuriame teigiama, kad esant sunkiai finansinei situacijai, mokytojai ir jų šeimos būtų remiami skolon natūra iš valsčių valdybų rekvizicijos būdu iš vietos gyventojų surinktais produktais už lapkričio ir gruodžio mėnesį⁵⁷. Prašyme rašoma: „išduoti mokytojų šeimoms skolon produktus natūra valdžios kainomis už XI ir XII mėnesiui, kad jos nebadautų, kadangi mokytojai jau ketvirtą mėnesį negauna algos. Kiekvienam šeimos nariui mėnesiui: 1 pūdas rugių arba ruginių miltų, 20 svarų kviečių arba kvietinių miltų, 3 pūdus bulvių, 4 svarus sviesto, 10 svarų lašinių ar taukų, 15 svarų mėsos. Produktus išduoda valsčiaus valdyba rekvizicijos būdu surinktus nuo gyventojų. Produktai išduodami pagal parašą. Tie parašai siunčiami apskrities Švietimo skyriui ir išmokant algas mokytojams bus išskaičiuota ir grąžinta į valsčiaus kasą. Produktai turi būti išduoti prieš Kalėdas⁵⁸“.

1919 m. dokumente nurodoma, kad Joniškio valsčiuje ir mieste veikė 19 pradinių mokyklų: Joniškio miesto I-oji, II-oji, III-oji, Balkaičių, Drąsutaičių, Drąseikių, Ežeikių, Kalnelio, Kirnaičių,

⁵⁴ 1919 m. balandžio 19 d. Šiaulių apskrities valdybos Švietimo skyriaus įsakymas Joniškio valsčiaus valdybai. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 3, l. 16.

⁵⁵ 1919 m. Joniškio valsčiaus valdybos prašymas Šiaulių apskrities valdybai iškraustyti vokiečių kareivius iš butų. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 18, l. 47.

⁵⁶ „Pažymėtini įvykiai prieš 10 metų“. *Karys*. 1929. Nr. 46. P. 758. Interaktyvus. [žiūrėta 2021 m. gegužės 4 d.] <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1B0003824101>

⁵⁷ 1919 m. gruodžio 10 d. Šiaulių apskrities valdyba posėdžio protokolas. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 18, l. 37.

⁵⁸ 1919 m. gruodžio 10 d. Šiaulių apskrities valdyba posėdžio protokolas. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 18, l. 37.

Likaičių, Melnių, Mielaičių, Nartaučių, Satkūnų, Slėpsnių, Šlapakių, Svirplių, Trumpaičių, Plikiškių⁵⁹. 1919 m. nebuvo sulaukta prašymų steigti naujas mokyklas. Norinčių steigti mokyklas atsirado 1920 metais.

1920 m. rugsėjo 20 d. Joniškio valsčiaus švietimo komisija gavo Buivydžių gyventojų prašymą atidaryti jų kaime pradinę mokyklą. Rašte nurodyta, kad už mokyklos patalpų nuomą mokėtų patys gyventojai. Taip pat buvo pateiktas Buivydžių kaimo vaikų sąrašas. Prašymo pabaigoje buvo prierasas: „jeigu nebus mokyklos, būsime priversti samdyti „daraktorius““⁶⁰.

1920 m. spalio 18 d. Joniškio valsčiaus švietimo komisija kreipėsi į Šiaulių apskrities Švietimo komisiją, liudydama, kad Buivydžių kaimui tikrai reikalinga pradinė mokykla bei prašydama ją patvirtinti ir paskirti mokytoją⁶¹. Komisija argumentavo tuo, kad netoli Buivydžių buvusi Slėpsnių kaimo mokykla neveikia, nes šiame rajone yra nedaug vaikų ir jos vieta nepatogi. Taip pat buvo pateiktas argumentas, kad Buivydžiai yra prie didelio kelio ir netoliese yra kiti kaimai, kurie galėtų prisidėti prie šios mokyklos, nes kitos mokyklos jiems yra per toli⁶².

1920 m. gruodžio 5 d. Šiaulių apskrities Švietimo komisija pranešė, kad ji atsisako steigti mokyklą Buivydžiuose, nes minėtas kaimas patenka į kitos mokyklos rajoną⁶³.

Buivydžių kaimo mokyklos steigimo komitetas nenuleido rankų ir 1922 m. dar kartą pateikė prašymą dėl mokyklos atidarymo. Prašyme nurodyta, kad mokyklai patalpos bus išnuomos pačiame Buivydžių kaime, nurodytas net jų dydis ir patalpų išplanavimas, pateiktas mokyklą lankysiančių mokinių sąrašas. Taip pat nurodyta, kad patys gyventojai savo lėšomis pagamins suolus mokyklai⁶⁴. 1922 m. rugsėjo 3 d. apskrities Švietimo komisija nutarė patvirtinti Buivydžių pradžios mokyklą ir įtraukti į valstybinių mokyklų tinklą⁶⁵.

1920 m. rugsėjo 24 d. Joniškio valsčiaus ir miesto taryba svarstė Šimkūnų kaimo gyventojų prašymą įsteigti mokyklą. Prašymas argumentuojamas tuo, kad kaime daug vaikų, nurodyta apie 50, tad būtinai reikalinga mokykla. Taip pat rašoma, kad mokyklai patalpos būtų nuomojamos 3 metams, o patalpų savininkas savo lėšomis pasiryžęs įrengti krosnį ir visą kas mokyklai bus reikalinga. Taryba priėmė sprendimą prašyti Šiaulių apskrities valdybos Švietimo skyriaus įsteigti mokyklą ir paskirti mokytoją⁶⁶. Šimkūnų pradinė mokykla buvo įsteigta 1923 m. Dokumentuose

⁵⁹ Joniškio valsčiaus mokyklos 1919–1920 m. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 89, l. 1–90.

⁶⁰ Buivydžių k. gyventojų prašymas atidaryti mokyklą. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 89, l. 81.

⁶¹ Joniškio valsčiaus švietimo komisijos liudijimas. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 89, l. 80.

⁶² Joniškio valsčiaus švietimo komisijos liudijimas. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 90, l. 80.

⁶³ Šiaulių apskrities švietimo komisijos pranešimas. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 90, l. 85.

⁶⁴ Buivydžių k. mokyklos steigimo tėvų komiteto prašymas dėl mokyklos steigimo. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 679, l. 28–33.

⁶⁵ Šiaulių apskrities švietimo komisija nutarimas. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 679, l. 28–33.

⁶⁶ Joniškio valsčiaus ir miesto tarybos protokolas. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 18, l. 117.

nurodyta, kad mokykloje buvo du komplektai (klasės): vienas buvo Šimkūnų kaime, o kitas – Juodžių kaime⁶⁷.

1928 m. Joniškio valsčiuje veikė šios pradinės mokyklos: Buivydžių, Balkaičių, Drąsutaičių, Sargūnų-Daunoravos, Ežeikių, Joniškio I-oji, Joniškio II-oji, Joniškio III-oji, Joniškio (latvių) IV-oji, Joniškio (žydų) V-oji, Jakiškių, Kepalių, Kalnelio-Valiūnų, Linkaičių, Mielaičių, Melnių, Likaičių, Kalvių, Stoniūnų, Slėpsnių, Satkūnų, Šlapakių, Trumpaičių⁶⁸.

Didžiausia pradinių mokyklų tinklo kaita įvyko 1930 m., kai Švietimo ministro įsakymu buvo pertvarkytas visas Šiaulių apskrities III rajono pradinių mokyklų tinklas. Šiam tinklui priklausė visos Joniškio valsčiuje ir mieste veikusios pradinės mokyklos. Joniškio valsčiaus Melnių ir Stoniūnų pradinės mokyklos buvo iškeltos į Pošupių kaimą, kur įkurta dviejų komplektų pradinė mokykla. Vaizgučių pradinė mokykla perkelta į Ivoškių kaimą. Mielaičių pradžios mokykla buvo iškelta į Liepų kaimą. Linkaičių pradinė mokykla perkelta į Šimkūnų kaimą. Trumpaičių mokykla nukelta į Jankūnų dvarą ir pervadinta į Jankūnų pradinę mokyklą. Šiuo ministro įsakymu buvo reorganizuotas ir Joniškio miesto mokyklų tinklas – prie Joniškio miesto I-osios pradinės mokyklos prijungtos II-oji ir III-oji pradinės mokyklos⁶⁹. Nors Joniškio mieste veikusios mokyklos buvo sujungtos, bet bendrų patalpų naujai suformuota ugdymo įstaiga neturėjo. 1930–1931 m. nurodyta, kad mokyklai yra nuomojami 3 mūriniai ir 2 mediniai namai, kuriuose įrengtos 6 klasės⁷⁰. 1936 m. rugsėjį Joniškio miesto I-oji pradinė mokykla persikėlė į naują ir erdvų pastatą.

Manytina, kad valsčiuje galėjo egzistuoti pradinių mokyklų tinklas išlikęs iš carinės Rusijos ir kaizerinės Vokietijos okupacijų laikotarpio, todėl naujų mokyklų steigimas nebuvo labai intensyvus. Joniškio mieste Pirmojo pasaulinio karo metais veikė 4 pradinės mokyklos⁷¹. Pirmojo pasaulinio karo ir vokiečių okupacijos laikotarpis vis dar lieka išsamiai netyrinėtas, tad kol kas sudėtinga argumentuotai atsakyti kiek mokyklų tuomet buvo įsteigta Joniškio valsčiuje ir veikė kol Lietuvos Taryba paskelbė nepriklausomybę.

2.2. Pradinių mokyklų patalpos ir materialinis aprūpinimas

Labai didelis iššūkis buvo valsčiaus pradinio ugdymo įstaigų išlaikymas. 1922 m. ir 1936 m. pradinių mokyklų įstatymai įpareigojo valsčių ir miestų savivaldybes išnuomoti bei įrengti mokykloms patalpas, jas remontuoti, aprūpinti kuru, elektros energija, samdyti sargus ir aprūpinti butais mokytojus. Valsčių savivaldybės, suvaržytos menkų savo finansinių galimybių, ieškojo

⁶⁷ Šimkūnų pradžios mokykla. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1732, l. 142.

⁶⁸ 1928 m. Joniškio valsčiaus mokyklos. LCVA, f. 1624, ap. 2, b.133, l. 79.

⁶⁹ 1930 m. lapkričio 9 d. Švietimo ministro įsakymas. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 2733, l. 10–11.

⁷⁰ 1930–1931 m. Joniškio valsčiaus mokyklos. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1494, l. 143–144.

⁷¹ „Joniškis. Šiaulių apskr“. *Darbo balsas*. 1918. Nr. 23. P. 9

pradinėms mokykloms pigesnių patalpų, kurios ne visada atitikdavo ir minimalius reikalavimus, keliamus mokyklinėms patalpoms. Sudėtinga situacija buvo miestuose, kur nuomos kainos buvo labai didelės.

Didžioji dalis Joniškio valsčiaus pradinių mokyklų veikė nuomojamose patalpose. 1919 m. Joniškio valsčiuje tik dvi pradinės mokyklos turėjo nuosavas patalpas, likusias dar iš carinės valdžios laikų⁷². 1920 m. iš 25 pradinių mokyklų, tik keturios veikė valsčiaus savivaldybei priklausančiose patalpose ir dvidešimt viena – nuomojamose patalpose⁷³. 1921–1922 m. keturios pradinės mokyklos veikė valsčiaus savivaldybei priklausančiose patalpose ir dvidešimt keturios – nuomojamose patalpose⁷⁴. 1923 m. keturios mokyklos veikė valsčiaus savivaldybei priklausančiose patalpose ir dvidešimt penkios – nuomojamose patalpose. 1924–1925 m. po dvi mokyklas veikė Šiaulių apskrities savivaldybei priklausančiose patalpose, po dvi – Joniškio valsčiaus savivaldybei priklausančiose patalpose ir dvidešimt penkios – nuomojamose patalpose⁷⁵. 1926–1927 m. dvi pradinės mokyklos veikė Šiaulių apskrities savivaldybei priklausančiose patalpose, penkios – valsčiaus savivaldybei priklausančiose patalpose ir dvidešimt trys – nuomojamose patalpose⁷⁶.

Palyginus Joniškio miesto ir valsčiaus kaimų nuomos kainas akivaizdžiai pastebimas didžiulis jų skirtumas. Pavyzdžiui, 1926–1927 m. Šlapakių pradžios mokyklai už 30 Lt/mėn. buvo išnuomos patalpos Kazimiero Tumino name⁷⁷. Tam pačiam laikotarpiui Trumpaičių pradžios mokyklai buvo išnuomos patalpos Vinco Išarto namuose už 25 Lt/mėn.⁷⁸ Dvigubai brangiau (50 Lt/mėn.) kainavo Linkaičių mokyklos patalpų nuoma Vlado Daunoro name⁷⁹. Mielaičių pradžios mokyklos patalpų nuoma Igno Urniežiaus name kainavo 270 Lt visiems metams⁸⁰. Jakiškių mokyklos patalpų nuoma kainavo 30 Lt/mėn., bet reikėjo mokėti 15 Lt/mėn. už patarnavimus⁸¹. Melnių mokyklos patalpų nuoma kainavo 30 Lt/mėn. ir 15 Lt/mėn. už patarnavimus⁸². Tuo pačiu metu Joniškio 3-osios pradžios mokyklos patalpų Kiprijono Čepulio name Upytės g. nuomos kaina buvo 180 Lt/mėn.⁸³. Dar brangiau kainavo Joniškio II-osios pradžios mokyklos patalpų nuoma, kurių kaina Stasės Jackevičienės name Dvaro g. siekė 200 Lt/ mėn.⁸⁴.

---

⁷² 1919 m. Švietimo reikalai. LCVA, f. 379, ap. 2, b. 1556, l. 191.

⁷³ Patalpų nuoma. LCVA, f. 379, ap. 2, b. 1556, l. 192.

⁷⁴ Patalpų nuoma. LCVA, f. 379, ap. 2, b. 1556, l. 67.

⁷⁵ Patalpų nuoma. LCVA, f. 379, ap. 2, b. 1556, l. 68.

⁷⁶ Patalpų nuoma. LCVA, f. 379, ap. 2, b. 1556, l. 69.

⁷⁷ Patalpų nuoma. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 133, l. 89.

⁷⁸ Patalpų nuoma. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 133, l. 94.

⁷⁹ Patalpų nuoma. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 133, l. 97.

⁸⁰ Patalpų nuoma. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 133, l. 90.

⁸¹ Patalpų nuoma. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 133, l. 100.

⁸² Patalpų nuoma. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 133, l. 101.

⁸³ Patalpų nuoma. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 133, l. 98.

⁸⁴ Patalpų nuoma. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 133, l. 91.

Lyginamoji Jonišchio valsčiaus savivaldybės išlaidų mokyklinių pastatų nuomavimui ir jų išlaikymui analizė atspindi lėšų augimą. Pavyzdžiui, savivaldybė 1923 m. išleido 21413 Lt, o 1924 m. – net 28385 Lt⁸⁵.

Pradinių mokyklų nuosavų pastatų fondas buvo formuojamas dviem keliais. Pirmasis buvo žemės reformos metu parceliuojant dvarų nuosavybę. Tokiu būdu iš 29 valsčiuje veikusių pradinių mokyklų, net 15 įgijo pastatus⁸⁶.

Lentelė Nr. 1. Jonišchio valsčiaus mokyklų turtas 1923–1928 m.

Mokykla	Kada įgytas turtas	Kokiu būdu įgytas turtas
Tautginių	1928 m.	Pagal Žemės reformos įstatymą
Daunoriškių	1923 m.	Pagal Žemės reformos įstatymą
Valiūnų	1924 m.	Pagal Žemės reformos įstatymą
Tausėnų	1925 m.	Pagal Žemės reformos įstatymą
Jankūnų	1923 m.	Pagal Žemės reformos įstatymą
Maironių	1924 m.	Pagal Žemės reformos įstatymą
Mindaugių	1926 m.	Pagal Žemės reformos įstatymą
Liepų	1926 m.	Pagal Žemės reformos įstatymą
Kalvių	1923 m.	Pagal Žemės reformos įstatymą
Kepalių	1924 m.	Pagal Žemės reformos įstatymą
Juodžių	1927 m.	Pagal Žemės reformos įstatymą
Pavirčiuvės	1926 m.	Pagal Žemės reformos įstatymą

⁸⁵ Savivaldybės išlaidos. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 145, l. 141.

⁸⁶ Mokyklų turtas. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 356, l. 318

Butniūnų	1926 m.	Pagal Žemės reformos įstatymą
Jankūnų	1926 m.	Pagal Žemės reformos įstatymą
Maldenių	1926 m.	Pagal Žemės reformos įstatymą

Kitas kelias buvo vykdyti naujų pastatų statybą arba įsigyti pastatus. Tokių atvejų Joniškio valsčiuje buvo labai mažai. Iki 1940 m. buvo pastatytos tik Daunoraičių (Latvių švietimo draugijos, valsčiaus savivaldybės ir vietos gyventojų lėšomis), Pošupių (Šiaulių apskrities ir valsčiaus savivaldybių lėšomis) ir Joniškio miesto (Šiaulių apskrities valdybos ir miesto savivaldybės lėšomis) pradinės mokyklos.

Naujų mokyklų statybos buvo sudėtingas ir ilgai trunkantis procesas, net jei stengdavosi prie darbų prisidėti vietiniai gyventojai. Pavyzdžiui, 1924 m. Joniškio valsčiaus taryboje buvo svarstomas pradinės mokyklos statybos Pošupių kaime klausimas, kadangi jai žemės sklypą paaukėjo vietos gyventojas Juozas Grunskis⁸⁷. 1926 m. Joniškio valsčiaus tarybai prašymą pateikė Pošupių mokyklos statybos komiteto nariai, teigdami, kad Skutenų, Skribakių, Giminėnų, Pošupių, Melnių, Rukaičių, Mišeikių ir Oleskos kaimai prisidėtų savo ištekliais ir darbo jėga prie mokyklos statybos⁸⁸. Atkaklios gyventojų pastangos davė vaisių. 1931 m. Švietimo ministerija Pošupių mokyklos statybai skyrė 20 000 Lt⁸⁹. 1932 m. mokykla buvo pastatyta ir pradėjo veiklą.

Joniškio valsčiaus savivaldybei buvo labai aktualus miesto mokyklos patalpų klausimas, nes nuosavų pastatų ji neturėjo. Visos pradinės klasės buvo įrengtos nuomojamose patalpose. Kadangi mieste nebuvo vieno tokio erdvaus pastato, kad tilptų visi mokiniai, tad buvo nuomojami atskiri pastatai. Lietuvių mokykla turėjo net 4 pastatus skirtingose miesto vietose. Atskiras patalpas nuomavosi ir mieste veikianti žydų pradinė mokykla. Mokyklų patalpos buvo gana skurdžios, įrengtos joms nepritaikytose patalpose. Kasmet savivaldybės gydytojas tikrinantis sanitarinę mokyklų padėtį konstatuodavo, kad patalpos neatitiko sanitarinių reikalavimų. Pavyzdžiui, 1933 m. gydytojui patikrinus pradinės mokyklos patalpas nuomojamame name Joniškyje, konstatuota, kad jose prastas apšvietimas, nedažytos ir nešvarios grindys, nėra šiukšlių dėžių, trūksta pakabų, nepakankai palaikoma bendra švara patalpose⁹⁰.

⁸⁷ Joniškio valsčiaus tarybos posėdžio protokolas. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 93, l. 397.

⁸⁸ Pošupių mokyklos statybos komiteto narių prašymas. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 127, l. 60.

⁸⁹ 1931 m. Švietimo ministerijos raštas. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 266, l. 9.

⁹⁰ Sanitarinė padėtis. LCVA, f. 1626, ap. 2, b. 40, l. 97–100.

1926 m. Jonišchio valsčiaus taryba vienbalsiai nutarė prašyti Šiaulių apskrities valdybos, kad jos lėšomis Joniškyje būtų pastatyta nauja erdvi pradžios mokykla, kuriuose sutilptų visų Joniškyje veikiančių pradžios mokyklų komplektai. Argumentuota tuo, kad Jonišchio savivaldybė išlaikydama didelį skaičių mokyklų bei statanti gimnaziją, turi labai daug išlaidų, tad pati pastatyti naujos pradinės mokyklos neišgali⁹¹. Tačiau mokyklos statybos gerokai užtruko, nes Šiaulių apskrities valdyba ilgai nerado lėšų.

Joniškyje gyveno daug vaikų, kuriems reikėjo lankyti pradinės mokyklas. 1933 m. mieste gyveno 342 lietuvių vaikai ir 71 žydų vaikas, privalantys lankyti pradinės klases⁹². 1934 m. miesto pradinės mokyklas lankė 364 mokiniai, o žydų – 73⁹³.

1934 m. Šiaulių apskrities valdyba Jonišchio burmistruui pranešė, kad nutarė statyti pradinę mokyklą, tačiau iškėlė sąlygą, kad Jonišchio savivaldybė turi parūpinti tinkamą žemės sklypą bei apsvarstyti statybinių medžiagų pristatymą⁹⁴. Darbai pajudėjo 1935 m., kai miesto savivaldybė mokyklos statybai parūpino tinkamą ir niekam nepriklausantį žemės sklypą⁹⁵. Tokį sklypą padovanojo vietos ūkininkai. Prie jo savivaldybė nupirko papildomos žemės mokyklos kiemui. Prie mokyklos statybos prisidėjo ir Jonišchio miestiečiai, kurie už daugiau kaip 14 tūkstančių litų patys atvežė plytų, smėlio, molio, miško medžiagos ir t.t.⁹⁶. 1936 m. rugsėjo 28 d. mokykla buvo atidaryta. Ją pradėjo lankyti 542 lietuvių mokiniai. Į naują pastatą kartu su lietuvių klasėmis įsikėlė ir žydų pradinė mokykla. 1936 m. joje mokėsi 71 žydų mokiny⁹⁷.

Sudėtinga situacija buvo Jonišchio valsčiaus kaimuose, kur net ir gavus parceliuojamų dvarų pastatus, juos reikėjo remontuoti ir pritaikyti mokykloms. 1926 m. parengtoje mokykloms skirtų pastatų remonto sąmatoje nurodytos lėšos skubiam pastatų remontui⁹⁸. Tačiau nagrinėjant valsčiaus dokumentus paaiškėjo, kad dalyje iš dvarų perimtų pastatų mokyklos neįsikūrė arba įsikūrimas vyko gana lėtai. Galima daryti prielaidą, kad valsčiaus savivaldybė neturėjo tam reikiamų lėšų.

Pavyzdžiui, 1927 m. Jakiškių mokyklos vedėjas J. Katinas pateikė prašymą Jonišchio valsčiaus valdybai skirti mokyklos remontui 1000 Lt, kad būtų galima mokyklą iš nuomojamo pastato perkelti į nuosavą namą, gautą parceliuojant Jakiškių dvarą⁹⁹. Vedėjas rašė, kad mokyklos remontui buvo išleista tik 737 Lt¹⁰⁰. Ilgai neradus lėšų remontui, nuspręsta Maldenių pradžios mokyklą palikti nuomojamame name¹⁰¹. Toks pat likimas ištiko ir Jankūnų pradinę mokyklą¹⁰².

---

⁹¹ 1926 m. Jonišchio valsčiaus tarybos prašymas. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 133, l. 27.

⁹² 1933 m. vaikų sąrašas. LCVA, f. 1626, ap. 2, b. 40, l. 32.

⁹³ 1934 m. vaikų sąrašas. LCVA, f. 1626, ap. 2, b. 77, l. 62.

⁹⁴ 1934 m. Šiaulių apskrities valdybos raštas. LCVA, f. 1626, ap. 2, b. 77, l. 151.

⁹⁵ Raštas. LCVA, f. 1626, ap. 2, b. 153, l. 112.

⁹⁶ Žinios. LCVA, f. 1626, ap. 2, b. 66, l. 3–4.

⁹⁷ 1936 m. mokinių sąrašas. LCVA, f. 1626, ap. 2, b. 119, l. 120.

⁹⁸ Mokyklų remontas. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 133, l. 101.

⁹⁹ Prašymas. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 127, l. 40.

¹⁰⁰ Raštas. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 127, l. 40.

¹⁰¹ Maldenių pradinė mokykla. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 191, l. 26.

Lentelė Nr. 2. 1939 m. Joniškio valsčiaus savivaldybės nuomojamos patalpos mokykloms¹⁰³.

Eil. Nr.	Mokyklos pavadinimas	Komplektų skaičius	Mokyklos vieta
1	Šimkūnų	2	1 – Šimkūnų k., 1- Juodžių k.
2	Tausėnų	1	Tausėnų k.
3	Daunoraičių I	1	Sargūnų k.
4	Paudruvės	1	Skilvonių k.
5	Liepių	1	Mielaičių k.
6	Šlapakių	1	Šlapakių k.
7	Ežeikių	1	Ežeikių k.
8	Ivoškių	1	Ivoškių k.

1939 m. dokumente nurodoma, kad mokyklinei paskirčiai tinkami yra Paudruvės, Šimkūnų ir Ežeikių pastatai. Blogos būklės yra Šlapakių, Liepių, Tausėnų, Daunoraičių mokyklų pastatai. Taip pat nurodyta, kad Ivoškių mokykla veikia ne visai įrengtame name¹⁰⁴.

Nepaisant valsčiaus ir miesto savivaldybių, kaimo bendruomenių ir privačių asmenų rodomos iniciatyvos per visą Pirmosios Respublikos laikotarpį dalis Joniškio valsčiaus pradinė mokyklų neturėjo joms tinkamų pastatų. Dažniausiai patalpos nuomos privačiuose namuose. Savivaldybė suvaržyta menkų savo finansinių galimybių, ieškojo pradinėms mokykloms pigesnių patalpų, kurios ne visada atitikdavo ir minimalius reikalavimus, keliamus mokyklinėms patalpoms. Sudėtinga situacija buvo mieste, kur patalpų nuomos kainos buvo labai didelės.

¹⁰² Jankūnų pradinė mokykla. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 250, l. 24.

¹⁰³ 1939 m. Joniškio valsčiaus savivaldybės nuomojamos patalpos mokykloms. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 572, l. 86.

¹⁰⁴ 1939 m. Joniškio valsčiaus savivaldybės nuomojamos patalpos mokykloms. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 572, l. 86.

3. JONIŠKIO AUKŠTESNIOSIOS MOKYKLOS RAIDA 1918–1940 M.

3.1. Vidurinės mokyklos ir gimnazijos steigimas

Dar carinės Rusijos imperijos valdymo laikotarpiu Joniškio valsčiaus ir miesto gyventojai pradėjo rūpintis aukštesniosios mokyklos steigimu. Carinės valdžios atstovai iškėlė sąlygą, kad sutiks steigti gimnaziją, jeigu vietos gyventojų rūpesčiu ir lėšomis bus pastatytas naujas mokyklos pastatas. Šiai statybai buvo renkami pinigai ir jau 1914 m. valsčiaus kasoje sukaupta per 30000 rublių, bet prasidėjus karui, valsčiaus valdyba evakuodamasi į Rusiją išsivežė būsimai gimnazijos statybai surinktus pinigus, kurie taip ir pradingo¹⁰⁵. Viename iš Joniškio valsčiaus valdybos raštų, siųstų Švietimo ministerijai rašoma: „Joniškio ir apylinkės gyventojai, dar prieš Didįjį Karą įžiūrėjo didelį reikalingumą įsteigti Joniškyje, aukštesniąją mokyklą ir tuom reikalu buvo gyvai susirūpinta: tartasi su anų laikų Rusijos vyriausybe, iš kurios buvo gautas toks atsakymas, kad vietos gyventojų rūpesniu ir lėšomis reikalinga pastatyti namas, kuriame švietimo ministerija įsteigsianti gimnaziją, Joniškyje“¹⁰⁶.

Prasidėjęs Pirmasis pasaulinis karas apsunkino aukštesnės pakopos mokyklos steigimo reikalus, tačiau gyventojų noras atidaryti Joniškyje mokyklą neišblėso. Mokytojas Antanas Gedvila savo prašyme skirti jį mokytoju į Joniškio vidurinę mokyklą rašė, kad „vokiečių okupacijos laikais buvo norima Joniškyje atidaryti viduriniąją mokyklą, tačiau okupacinė valdžia neleido“¹⁰⁷.

1919 m. pasibaigus kovoms su bolševikais ir bermontininkais, naujai išrinkta Joniškio valsčiaus ir miesto taryba ir valdyba vėl atnaujino mokyklos steigimo klausimą. 1919 m. gegužės 17 d. Joniškio valsčiaus valdybos pirmininkas Juozas Buožis ir sekretorius Balys Žygelis išsiuntė raštą Švietimo ministerijai, kuriame rašė: „Nuo šių metų rudens prašome įkurti Joniškyje valstybinę aukštąją pradedamąją mokyklą su klasinių (vokiečių, lotynų, rusų ar prancūzų kalbomis), ūkio, prekybos ir kokio amato skyriais. Joniškio Valsčiaus Valdyba minėtąją mokyklą kuriant apsiima duoti namus, įtaisyti inventorių; visa tat bus tuojau daroma, kai bus paskirtas šios mokyklos vedėjas“¹⁰⁸.

1919 m. gegužės 30 d. Švietimo ministerijos Pradžios mokslo departamentas raštu pranešė, kad „Švietimo ministerija sutinka įsteigti Joniškyje aukštesniąją prad. mokyklą nuo š. m. rugpiūčio 1 d., nuo tos dienos bus paskirtas ir mokyklos vedėjas“¹⁰⁹.

1919 m. liepos 28 d. Joniškio valsčiaus valdyba kreipėsi į Švietimo ministeriją prašydami paskirti mokyklai vedėją ir trims klasėms reikalingus mokytojus. Rašte buvo pranešta, kad

¹⁰⁵ Joniškio vidurinė mokykla ir Joniškio gimnazija 1919-1937 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 192, l. 166.

¹⁰⁶ Joniškio vidurinė mokykla ir Joniškio gimnazija 1919-1937 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 192, l. 166.

¹⁰⁷ Joniškio vidurinė mokykla ir Joniškio gimnazija 1919-1937 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 184, l. 44.

¹⁰⁸ 1919 m. gegužės 17 d. Joniškio valsčiaus valdybos raštas Švietimo ministerijai. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 183, l. 129.

¹⁰⁹ 1919 m. gegužės 30 d. Švietimo ministerijos Pradžios mokslo departamento raštas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 183, l. 130.

„kvotimai šiton mokyklon trijų klasių mokinių jau atlikti š. m. gegužės mėnesyje. Tam tikslui buvo pakviesta kvotimų komisija iš Šiaulių gimnazijos mokytojų“. Prašymą pasirašė „Komisijos pradinei aukštesniajai keturklasei mokyklai įrengti“ pirmininkas kunigas Aleksandras. Bublys ir sekretorius dr. Ignas Gailiūnas¹¹⁰. Analogišką raštą ministerijai 1919 m. liepos 31 d. išsiuntė ir Švietimo komisija prie Joniškio valsčiaus ir miesto valdybos¹¹¹.

1919 m. rugpjūčio 8 d. Švietimo ministerijos Pradžios mokslo departamentas pranešė Baliui Žygeliiui, kad jis nuo rugpjūčio 10 d. paskiriamas „Joniškio vidurinėsios /II laipsnio pradedamosios mokyklos/“ vedėju. Jam, kaip vedėjui, ministerija leidžia turėti 18 savaitinių pamokų, už kurias gaus 750 auksinų atlyginimą. Butą, kurą ir šviesą turėtų suteikti valsčiaus savivaldybė. Mokytojams ministerija numatė mokėti po 30 auksinų už pamoką, o klasės auklėtojui – 200 auksinų per mėnesį. Tame pačiame rašte buvo nurodyta kaip galima greičiau rasti reikalingus mokytojus¹¹².

Dar net negavus oficialaus patvirtinimo, kad Joniškyje bus leista atidaryti aukštesniąją mokyklą, buvo sudaryta komisija aukštesniajai keturklasei mokyklai įrengti, kuri svarstė mokyklai tinkamų patalpų, lėšų, mokyklinio inventoriaus ir suolų gamybos klausimus. Buvo nutarta kreiptis į aplinkinius valsčius – Pašvitinio, Kriukų, Gaščiūnų, Rudiškių, Skaistgirio – prašant paramos steigiant mokyklą. Taip pat buvo nutarta rinkti aukas mokyklos įrengimui. Tuo tikslu buvo išrinkta speciali komisija, kuriai valsčiaus valdyba turėjo išduoti specialius įgaliojimus. Taip pat nutarta organizuoti aukų rinkimą kaimuose, informuojant kaimų komitetus, o apie aukų rinkimą prašyti kunigų pranešti iš sakyklos¹¹³.

Joniškio krašto gyventojai stengėsi, kad jų vaikai turėtų galimybę baigti ne tik vidurinę mokyklą, bet ir gimnaziją. Todėl jau 1922 m. gegužės 30 d. mokyklos Tėvų tarybos posėdyje svarstytas penktos klasės steigimo klausimas. Posėdyje nutarta prašyti Švietimo ministerijos atidaryti Joniškyje prie vidurinės mokyklos penktą klasę su valstybinės mokyklos teisėmis. Nurodyti argumentai, kad „1) Joniškys yra centras pakuršės zonoje, kuriame kelių susisiekimas apilenkei patogus, 2) Joniškis yra parubežinis miestas prie Latvijos; Lietuvos kultūros kelimas turi būti pastatytas prieš konkuruojančią čionai Latvių kultūrą, 3) Visuomenės nuo daugelio metų pageidavimas ir tvirtas nusistatymas įkurti Joniškyje, kaip centre did. mokyklą; 4) Stoka vietos ir butų Šiauliuose, kame gimnazija perpildyta“. Tėvų taryba apsiima pasirūpinti butu, kuru, šviesa ir laikinai atlyginimu mokytojams¹¹⁴.

---

¹¹⁰ Joniškio valsčiaus valdybos raštas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 183, l. 135.

¹¹¹ Švietimo komisija raštas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 183, l. 131.

¹¹² Švietimo ministerijos Pradžios mokslo departamentas pranešimas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 183, l. 134.

¹¹³ Komisija aukštesniajai keturklasei mokyklai įrengti. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 183, l. 224.

¹¹⁴ Tėvų tarybos posėdžio protokolas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 185, l. 141.

1924 m. vidurinės mokyklos Tėvų taryba vėl kreipėsi į Švietimo ministeriją, prašydama leisti steigti mokykloje penktą klasę, tačiau ministerija atsakė, kad dėl mokytojų, turinčių reikalingą cenzą dėstyti gimnazijoje, trūkumo šis prašymas negali būti patenkintas¹¹⁵.

1930 m. kaimyninio Skaistgirio valsčiaus taryba nutarė vienbalsiai prašyti vyriausybės, kad vietoj veikiančios vidurinės mokyklos, Joniškyje būtų atidaryta gimnazija¹¹⁶.

1932 m. pastačius vidurinės mokyklos pastatą Jonišio krašto gyventojai kreipėsi į Švietimo ministrą prašydami dar kartą apsvarstyti gimnazijos steigimo klausimą. Jei nebūtų galimybių iš karto įsteigti gimnaziją, buvo prašoma 1932–1933 mokslo metais leisti atidaryti bent penktąją klasę. Rašte nurodyta, kad gyventojai sutiktų dėl penktosios klasės atidarymo mokėti didesnę mokesčių už mokslą. Tačiau atsakymas buvo neigiamas¹¹⁷.

Gavę neigiamą atsakymą iš Švietimo ministerijos, gyventojai kreipėsi į Lietuvos Respublikos Prezidentą. Laiške rašoma: „Reikalo spaudžiami priversti esame prašyti Jūsų Ekselencija mus išklaudyti ir į mūsų maldavimą rimtai pažvelgti, nes Joniškis dabar pasidarė visais atžvilgiais centru plačiai apylinkei, kaip tai: Žeimelis, Kriukai, Pašvitinys, Žagarė, Skaistgirys ir Gaščiūnai. Per Joniškį taipgi eina visokeriopas susisiekimas ir prekyba. Joniškyje Teismas, Lietuvos Banko skyrius, visokios valdiškos įstaigos ir t.t. Jonišio apylinkė visa rubežiuojasi su Latvija kuri daro didelę įtaką į mūsų ištautėjimą, todėl būtinai reikalinga sukurti Joniškyje lietuvišką kultūringą bazę. Žagarėje, Žeimelyje ir Joniškyje yra vidurinėsios mokyklos. Baigusieji tą mokyklą ir galintieji toliau lavintis turėtų Joniškyje tęsti mokymosi ir toliau – todėl Joniškyje butinai reikalinga gimnazija. Prašome dabar įsteigti V klasę ir palaipsniui įsikurs pilna gimnazija. Jau 1904 metais Kriukiečių Tautinės Šviesos rūpintojų tarpe kilo sumanymas įkurti Joniškyje gimnazija ir ta idėja per visus laikus iki šiai dienai yra vykdoma“¹¹⁸. Laiške rašoma, kad Švietimo ministerija atsisakė steigti gimnaziją dėl „piniginės krizės“, tačiau „piniginė krizė“ Latvijos pasienio gyventojams gali virsti „tautine krize“. Laišką pasirašė virš 300 asmenų¹¹⁹.

Tačiau ir šį kartą Švietimo ministerija pranešė Jonišio vidurinės mokyklos direktoriui, kad Jonišio miesto ir valsčiaus gyventojų malonės prašymas Prezidentui dėl gimnazijos steigimo Joniškyje nebus patenkintas dėl nepakankamo biudžeto¹²⁰.

1933 m. Jonišio miesto ir valsčiaus visuomenė vykusiame susirinkime priėmė rezoliuciją dėl būtinybės steigti Joniškyje aukštesniąją mokyklą. Šią rezoliuciją pasirašė virš 90 žmonių. Susirinkusieji įgaliojo Jonišio kleboną Povilą Korzoną ir Jonišio burmistrą Antaną Gedvilą

¹¹⁵ 1924 m. Jonišio vidurinės mokyklos Tėvų tarybos prašymas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 187, l. 86.

¹¹⁶ 1930 m. Skaistgirio valsčiaus tarybos protokolas. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 308, l. 191.

¹¹⁷ Švietimo ministerijos raštas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 195, l. 273.

¹¹⁸ Jonišio gyventojų laiškas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 195, l. 195–198.

¹¹⁹ Jonišio gyventojų laiškas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 195, l. 195–198.

¹²⁰ Švietimo ministerijos pranešimas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 195, l. 193.

parengti laišką Švietimo ministrui dėl aukštesniosios mokyklos steigimo¹²¹. Parengtame laiške Švietimo ministrui buvo rašoma, kad „Šiuo metu Joniškis yra virtęs kultūriniu ir ekonominiu plačios apylinkės centru. Su Joniškiu natūraliai yra susiję Žagarė /miestas ir valsčius/, Skaistgiris, Kriukai, Žeimelis, Pašvitinys ir Šiaurinės dalys Gruzdžių bei Meškuičių valsčių. Kalbamoji apylinkė yra viena kultūringiausių Lietuvoje. Vargiai kurioje kitoje apylinkėje rasime tiek daug ir taip gerai susitvarkusių ekonominių organizacijų. Čia taip pat aukštai išvystyta žemės ūkio produkcija. Šis rajonas, palyginus su kitais, duoda didelį intelektualinių pajėgų būrį“¹²². Laiške informuojama, kad Joniškyje yra pastatytas naujas mokyklos pastatas, susikūrė Švietimo draugija, turinti tikslą materialiai paremti būsimą aukštesniąją mokyklą. Draugiją sudaro atskiri įvairių pažiūrų asmenys, o ją remia įvairios visuomeninės organizacijos bei savivaldybės. Rašte pažymima, kad „Latvijos parubežiu eina eilė aukštesniųjų mokyklų, tarsi švyturių ir lietuvybės sargų: Zarasai, Rokiškis, Biržai, Mažeikiai. Tarp Biržų ir Mažeikių matosi plati spraga, kurios centras yra Joniškis. Todėl ir geografinė padėtis reikalauja čia aukštesnės mokyklos“¹²³. Rašte nurodoma, kad jau dabar Joniško vidurinėje mokykloje mokosi apie 170 mokinių, o turint omenyje kandidatus iš Žagarės ir Žeimelio vidurinių mokyklų, nekyla abejonių, kad galėtų pritrūkti mokinių. Be to, rašte pabrėžiama, kad „be aukštesniosios mokyklos Joniškyje plataus pasienio gyventojai ne tik neprisivys kultūriniu atžvilgiu latvių, bet dar labiau nuo jų atsiliks“¹²³. Prie laiško buvo pridėti ir Joniško valsčiaus, Joniško miesto, Pašvitinio, Žeimelio valsčių tarybų posėdžių protokolų ištraukos, kuriose pasisakoma, kad Joniškyje būtina gimnazija arba aukštesnioji mokykla¹²⁴.

Tačiau Švietimo ministerija 1933 m. gegužės mėn. pranešė Joniško klebonui P. Korzonui, kad Švietimo ministras jų prašymo nepatenkino, nes šiais metais gimnazijų skaičių padidinti nėra galimybių¹²⁵.

Kadangi Švietimo ministerija atsisakė steigti Joniškyje gimnaziją, tad penktos klasės steigimu ėmė rūpintis Joniško švietimo draugija. Ji apsiėmė parūpinti lėšų penktai klasei išlaikyti, nesikišdama į mokyklos administracinius reikalus¹²⁶.

1933 m. rugpjūčio 30 d. Pedagogų tarybos posėdyje buvo svarstytas penktos klasės steigimo klausimas. Nutarta prašyti Švietimo ministerijos leisti steigti penktąją klasę. Švietimo ministerija leido nuo 1933 m. rugsėjo 1 d. prie Joniško vidurinės mokyklos įsteigti penktąją klasę su sąlyga,

¹²¹ Joniško miesto ir valsčiaus visuomenės rezoliucija. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 196, l. 386.

¹²² Joniško klebono Povilo Korzono ir Joniško burmistro Antano Gedvilo laiškas Švietimo ministrui. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 196, l. 385.

¹²³ Joniško klebono Povilo Korzono ir Joniško burmisto Antano Gedvilo laiškas Švietimo ministrui. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 196, l. 385.

¹²⁴ Joniško valsčiaus, Joniško miesto, Pašvitinio, Žeimelio valsčių tarybų posėdžių protokolai. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 196, l. 387–390.

¹²⁵ Švietimo ministerijos raštas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 196, l. 384.

¹²⁶ Joniško švietimo draugijos protokolai. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 196, l. 8.

kad pedagogams už dėstymą penktoje klasėje atlygins Jonišio švietimo draugija¹²⁷. Šios klasės steigimui reikėjo gauti ir Valstybės kontrolės leidimą. Valstybės kontrolerius sutiko, kad 1933–1934 mokslo metais Jonišio vidurinėje mokykloje būtų leista įsteigti penktąją klasę ir jai nemokamai naudotis patalpomis su kuru, šviesa ir patarnavimais su sąlyga, kad kitas išlaidas (pedagogų atlyginimus) apmokės šios klasės steigėjai¹²⁸.

Lietuvos banko Jonišio skyrius pateikė Švietimo ministerijai garantiją, kad iki 1935 m. liepos 1 d. laiduoja 8 000 lt suma, kad Švietimo draugija išlaikys Jonišio vidurinės mokyklos penktąją ir šeštąją klases Švietimo ministerijos nustatytais sąlygomis¹²⁹.

1933 m. spalio mėn. Jonišio švietimo draugija prašė Švietimo ministro leisti 1934–1935 mokslo metais Joniškyje atidaryti šeštąją klasę, tokiomis pat sąlygomis kaip ir penktąją. Švietimo ministras suteikė leidimą¹³⁰. 1935–1936 mokslo metais mokykloje tokiomis pat sąlygomis buvo įsteigta VII klasė¹³¹.

1936 m. liepos 16 d. Švietimo ministro įsakymu Jonišio vidurinėje mokykloje nuo 1936 m. rugsėjo 1 d. buvo atidarytos valstybės lėšomis išlaikomos V, VI, VII ir VIII klasės, o pati mokykla pavadinta Jonišio valstybine gimnazija. Jonišio švietimo draugijos išlaikomų klasių mokinius nuo 1936 m. rugsėjo 1 d. leista priimti į atitinkamas Jonišio gimnazijos klases¹³².

3.2. Patalpos ir materialinis aprūpinimas

1918–1919 m. Jonišio valsčiaus ir miesto valdyba turėjo daug problemų su mokyklų patalpomis. Šiuo laikotarpiu dar vyko Nepriklausomybės kovos, tad buvo labai sudėtinga ne tik gauti naujas patalpas, bet ir išsaugoti esamas. Šią situaciją puikiai iliustruoja kova su bermontininkais dėl užgrobtų Jonišio mokyklų patalpų.

Joniškio valsčiaus ir miesto valdyba steigiamai aukštesniajai mokyklai buvo numačiusi patalpas pastate, kuris priklausė Jonišio valsčiaus valdybai. Šiame pastate dar nuo carinės Rusijos valdymo laikų buvo liaudies mokykla. Ruošiantis vidurinės mokyklos atidarymui, Tėvų komisijos iniciatyva patalpos buvo suremontuotas. Jose rugsėjo 1–5 dienomis turėjo vykti rudeniniai stojamieji egzaminai. Tačiau rugsėjo 1 d. mokslas mokykloje neprasidėjo. Pagrindinė priežastis – nesutarimai su vokiečių kariuomene, kurios likučiai dar tebebuvo Joniškyje. Jonišio valsčiaus valdyba raštu informavo vokiečių komendantą, kad kariuomenė nuo 1919 m. rugpjūčio 1 d. privalo iškeldinti kareivius iš to namo ir visų kitų Jonišio mokyklų. Tačiau rugsėjo 5 d. vokiečių kareiviai

¹²⁷ Švietimo ministerijos raštas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2358, l. 7.

¹²⁸ Valstybės kontrolieriaus sutikimas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 196, l. 1.

¹²⁹ Lietuvos banko Jonišio skyriaus raštas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 196, l. 4.

¹³⁰ Švietimo ministro raštas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 196, l. 180.

¹³¹ Švietimo ministro įsakymas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 198, l. 41.

¹³² Švietimo ministro įsakymas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 199, l. 277.

įsilaužė į užrakintą mokyklą, išmetė suolus, išblaškė ten padėtus dokumentus ir „įtaisė oficerių kazino“¹³³. Kitą dieną Jonišchio valsčiaus valdybos, Mokyklos įrengimo komisijos ir mokyklos pedagogų atstovai kreipėsi į vokiečių komendantą ir pranešė, kad iki rugsėjo 9 d. mokyklai numatytos patalpos turi būti laisvos, nes tą dieną numatyta mokyklos šventinimo ceremonija ir mokslo metų pradžia¹³⁴. Komendantas sutiko atlaisvinti mokyklą su sąlyga, kad valsčiaus valdyba įrengs patalpas karininkų kazino Jonišchio teatro salėje. Valdyba sutiko su jų reikalavimu, bet rugsėjo 8 d. komendantas iškėlė papildomas sąlygas ir pareikalavo, kad karininkų kazino įrengimui būtų skirti 3 kambariai valsčiaus valdybos name, kuris taip pat buvo numatytas mokyklos įrengimui. Rugsėjo 9 d. tėvams su vaikais, mokytojams, kunigams ir visuomenės veikėjams nuėjus į mokyklos kiemą, paaiškėjo, kad patalpos tebėra užimtos vokiečių karių. Prie mokyklos durų stovėjo vokiečiai su panelėmis, o komendanto niekur nebuvo galima rasti. Tuomet Jonišchio fotografas padarė keletą nuotraukų¹³⁵. Rugsėjo 10 d. komendantas, supratęs, kad nuotraukos gali pasirodyti spaudoje, suėmė fotografą ir atėmė iš jo negatyvus su užfiksuotais vaizdais. Jonišchio visuomenė pasipiktino tokiais vokiečių veiksmais ir „toje pačioje dienoje, 3 kart per miestelį perėjo manifestuojanti minia, priešakyje einančių vaikų“¹³⁶. Vokiečių kareiviai ne tik užiminėjo ir niokojo mokykloms skirtus pastatus, bet ir mokytojų butus. Rugsėjo 5 d. vokiečių kareiviai įsiveržė į mokytojos Antaninos Glebovičiūtės butą, išmėtė jos daiktus ir apsigyveno patys¹³⁷. Apie šiuos įvykius buvo informuota Švietimo ministerija.

Tikriausiai mokyklos patalpų klausimas buvo išspręstas, nes Jonišchio vidurinės mokyklos 1920 m. apyskaitoje parašyta, kad „mokykla įkurta rugsėjo mėn. 9 d. 1919 metų B. Žygelio iniciatyva. 1919/20 moksl. met. buvo 3 klasės; nuo pradžios 1920/21 mokslo met. veikia 4 klasės“¹³⁸.

1919 m. įsteigus Joniškyje aukštesniąją mokyklą, patalpos jai buvo paskirtos valsčiaus valdybai priklausančiame name. Tačiau jau 1920 m. veiklos apyskaitoje rašoma, kad „Higienos atžvilgiu tas butas mokyklai nėra atsakantis, nes labai ankštus ir neerdvus“¹³⁹. 1921 m. apyskaitoje pažymėta, kad II klasei savivaldybė butą išnuomoja privačiuose namuose, nes tuose pačiuose nebetelpa¹⁴⁰.

1922 m. gydytojas I. Gailiūnas mokyklos patalpas aprašė taip: „Mokyklos butas apima medinius namus, kur yra keturios klasės, kambarys mokytojams, priesienis ir sargui vieta; viena klasė talpinasi atskirai kitame name; klasės turi daug šviesos, užtektinai švarios, bet mokyklos butas

¹³³ Jonišchio vidurinė mokykla 1919 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 183, l. 142.

¹³⁴ Jonišchio vidurinė mokykla 1919 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 183, l. 143.

¹³⁵ Jonišchio vidurinė mokykla 1919 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 183, l. 144.

¹³⁶ Jonišchio vidurinė mokykla 1919 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 183, l. 144.

¹³⁷ Jonišchio vidurinė mokykla 1919 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 183, l. 148.

¹³⁸ Jonišchio vidurinės mokyklos 1920 m. veiklos apyskaita. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 183, l. 105.

¹³⁹ Jonišchio vidurinės mokyklos 1920 m. veiklos apyskaita. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 183, l. 105.

¹⁴⁰ Jonišchio vidurinės mokyklos 1921 m. apyskaita. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 184, l. 144.

neperėrdvus; tam reikalui pagelbėti yra įtaisyta ventiliacija; mokiniai gali laike permainu naudotis plačiu kiemu; priesienyje turi mokiniai vietą nusirengti viršutiniems rubams; berniukams ir mergaitėms yra atskirai įtaisytos išeinamos vietos. Mokykla randasi kieme, ne prie pat gatvės; iš trijų pusių arti mokyklos buto kitų namų nėra; kiemas tiek platus, kad gali ten vaikai žaisti ir atlikti gimnastikos pamokas, bet padanginės ant kiemo, kur galėtu vaikai laike lietaus žaisti, nėra. Tas mokyklos butas jau seniai statytas ir toli gražu neatsako reikalams mokyklos higienos ir technikos, todėl labai reikalinga yra Jonišky statyti naują butą mokyklai sulyg nurodimu technikos ir mokyklos higienos¹⁴¹.

1925 m. liepos 15 d. sudarytoje sutartyje tarp Jonišchio valsčiaus valdybos ir Jonišchio vidurinės mokyklos Ūkio komiteto rašoma, kad Jonišchio valsčiaus valdyba 1926 metams išnuomoja mokyklai „esančius Valdybos žinioje namus, kurie randasi Valsčiaus valdybos kieme ir susidaro iš šešių kambarių; drauge išnuomojamas ir kambarys primūrytas prie galo Jonišchio Valsčiaus Valdybos užimamų namų“. Nuomos mokestis – 350 Lt per mėnesį¹⁴².

Kadangi mokyklai trūko patalpų, mokyklos Ūkio komitetas 1924 m. gruodžio 8 d. sudarė nuomos sutartį su Rapolu Kugevičiumi dėl patalpų, esančių Mintaujos gatvėje¹⁴³, o 1931 m. rugsėjo mėnesį mokykla be minėtų patalpų dar nuomojosi patalpas mediniame name Respublikos gatvėje¹⁴⁴.

Patalpų nuomos sutartis tikrindavo ir tvirtindavo Valstybės kontrolė¹⁴⁵. Šios institucijos vertinimu, nuomojami namai netoli vienas kito, todėl patogūs ir mokytojams, ir mokiniams¹⁴⁶. Visos trys sutartys buvo pratęsimos, kol mokykla persikėlė į naujai pastatytus rūmus.

Kadangi Jonišchio mieste nebuvo vidurinei mokyklai tinkamo pastato, nuo pat pirmųjų mokyklos egzistavimo dienų pradėta rūpintis mokyklos pastato statyba. 1920 m. vasario 13 d. vykusiame Tėvų ir mokytojų tarybos posėdyje B. Žygelis buvo įpareigotas kreiptis į Jonišchio valsčiaus ir miesto tarybą dėl asignavimų mokyklos namo statybai, o L. Lopas – kreiptis į atitinkamas įstaigas Kaune, prašant nurodymų¹⁴⁷. 1920 m. gruodžio 6 d. posėdyje buvo išrinkta komisija, kuri turėjo rūpintis mokyklos sklypo ir lėšų namo statybai gavimo klausimu. Komisija buvo įgaliota pasirūpinti, kad Jonišchio valsčiaus ir miesto valdybos bei Šiaulių apskrities valdybos skirtos lėšos būtų pervestos į Šiaulių išdinės Jonišchio vidurinės mokyklos depozitą¹⁴⁸.

¹⁴¹ 1922 m. gydytojo I. Gailiūno raštas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 184, l. 166.

¹⁴² Jonišchio valsčiaus valdybos ir Jonišchio vidurinės mokyklos Ūkio komiteto sutartis. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 189, l. 38.

¹⁴³ Patalpų nuomos sutartis. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 189, l. 37.

¹⁴⁴ Patalpų nuomos sutartis. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 194, l. 2.

¹⁴⁵ Valstybės kontrolės patikrinimas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 188, l. 4-14.

¹⁴⁶ Valstybės kontrolės patikrinimas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 192, l. 347.

¹⁴⁷ Tėvų ir mokytojų tarybos posėdžio protokolai. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 183, l. 230.

¹⁴⁸ Komisijos protokolai. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 184, l. 245.

Kiekvienais metais vykstančiuose visuotiniuose tėvų susirinkimuose vienas iš pagrindinių klausimų būdavo mokyklos statybos klausimas. Daug ginčų kėlė mokyklos statymo vietos klausimas.

1921 m. rugsėjo mėnesį vykusiame visuotiniame mokyklos tėvų susirinkime kalbėdama apie mokyklos pastato komisijos veiklą vedėja Antanina Glebovičiūtė paaiškino, kad, kol nėra išspręstas sklypo klausimas, nieko daug negalima padaryti. Taip pat pranešė, kad iš apskrities valdybos namui statyti gauta 25000 auksinų¹⁴⁹.

Mokyklos sklypo klausimo sprendimas užsitęsė, nes bajoro Stanislovo Goeso testamentas, pagal kurį jo įpėdiniai paveldėjo sklypą (jį tikėtasi gauti mokyklos statybai), neseniai įgijo juridinę vertę. Buvo siūloma mokyklą statyti ir sklype, esančiame prieš Petrausko namus (tikslesnė vieta nenurodyta), tačiau mokyklos vedėja paaiškino, kad pastarasis sklypas mokyklai netinka. Susirinkime buvo nutarta išrinkti mokyklos namo statybos komisiją iš 7 asmenų ir sklypo gavimo bei namo statybos klausimus pavesti komisijai¹⁵⁰.

1922 m. rugsėjo mėnesį vykusiame tėvų susirinkime mokyklos vedėja A. Glebovičiūtė pranešė, kad prie pastato statybos žadėjo prisidėti ne tik Jonišio, bet ir aplinkiniai valsčiai. Buvo sukviestas visų dalyvausiančių statyboje valsčių atstovų pasitarimas, kuriame dalyvavo ir mokyklos statymo komisijos nariai. Pasitarime buvo išrinkta trijų asmenų komisija, kuriai pavesta rūpintis mokyklos statymo reikalais. Į komisiją išrinkti L. Lopas, kunigas A. Bublys ir J. Slabokas. L. Lopas pranešė, kad komisija apžiūrėjo sklypą, kurį tikisi gauti iš bajoro Goeso įpėdinių. Sklypas nelabai tinkamas, nes neturi išėjimo nei į gatvę, nei į kelią. Be to, paaiškėjo, kad kunigas A. Bublys savarankiškai, be komisijos žinios, yra numatęs mokyklai kitą vietą ir jam prašant inžinierius Feliksas Vizbaras jau parengė ir pastato projektą. Kunigas A. Bublys pažadėjo dar duoti dalį sodo ir taip susidarys pakankamo dydžio sklypas mokyklos statybai¹⁵¹.

1922 m. gegužės 22 d. Švietimo ministerijos Aukštesniojo mokslo departamentas atsiuntė raštą Jonišio vidurinės mokyklos Tėvų komitetui, kuriame teigė, kad susipažino su komiteto įgalioto inžinieriaus Felikso Vizbaro pristatytu Jonišio gimnazijos pastato projektu. Rašte buvo teigiama: „kad numatomoji gimnazijai statyti vieta nevisai tinkama; pageidaujama, kad gimnazija būtų statoma erdvesnėj vietoj; tuomet galima būtų kiek kitaip suplanuoti ir namus ir išvengti dabar esamų jame trūkumų: a) persiauras koridorius (jis turėtų būti bent 3 metrų) b) nėra kambario raštinei, c) perankšti fizikos ir paišybos kabinetai, d) nėra rankų darbams klasės, e) salė pereinama, nuo ko ji virsta koridoriumi, f) yra keletas mažai reikalingų ankštų kambarėlių (pv. Tėvų komitetui,

---

¹⁴⁹ Visuotinio mokyklos tėvų susirinkimo protokolas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 184, l. 116.

¹⁵⁰ Visuotinio mokyklos tėvų susirinkimo protokolas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 184, l. 119.

¹⁵¹ Kunigo A. Bubljo raštas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 185, l. 160–161.

gimnazijos muziejui ir kt.)¹⁵². Be to, Švietimo ministerija pranešė, kad lėšų statyboms ji negalės suteikti.

1923 m. rugsėjo mėnesį vykusiame Visuotiniame tėvų susirinkime kunigas A. Bublys informavo, kad Žemės ūkio ministerija sutinka duoti statybinės medžiagas už pusę kainos su sąlyga, jei valsčiaus savivaldybė prisiims už jas atsakomybę. Švietimo ministerija sutinka duoti finansinę paramą, kai darbai jau bus pradėti. Taip pat buvo kalbėta ir apie mokyklos sklypą. Buvo pasiūlyti du variantai: vienas – tai sklypas prie klebono ir kitas netoli intendantūros sandėlio prie Šiaulių plento. Susirinkimo metu buvo nutarta, kad geriau namą statyti prie intendantūros sandėlio, nes ši vieta mokyklai tinkamesnė¹⁵³.

1924 m. birželio mėnesį vykusiame susirinkime neigiamai įvertinus kai kurių komiteto narių darbą, buvo nutarta perrinkti minėtą komitetą. Mokyklos Tėvų taryba įpareigojo komisiją išsiaiškinti mokyklos sklypo klausimą, parengti reikiamus dokumentus ir tęsti taip reikalingos visuomenei įstaigos statymą. Tų pačių metų rugsėjo mėnesį vykusiame visuotiniame tėvų susirinkime aptariant mokyklos namų statymo vietą buvo dvi nuomonės – viena, kad statyti šalia klebono sodo, kita – bajoro S. Goesio dovanotame sklype. Po diskusijų buvo nutarta pasinaudoti S. Goesio sklypu¹⁵⁴.

1924 m. naujai išrinkto Gimnazijos namų statymo komiteto įgalioti atstovai važinėjo po gretimus valsčius tardamiesi su valsčių tarybomis dėl lėšų gimnazijos statybai. Gaščiūnų valsčiaus taryba nutarė 1924 m. visus ūkininkus apmokestinti papildomu mokesčiu (0,5 Lt už ha) ir įpareigojo pririnkti po 5 sieksnius akmenų iš savo laukų. Joniškio valsčiaus taryba nutarė apmokestinti „žemę apatiškuoju mokesniu po 1 Lt nuo kiekvieno ha. Pramonininkus ir pirklius tokiu pat mokesniu kaip karo rinkliavos mokesnis 1923 m. Amatininkus ir kitus neturinčius nuosavo turto – 1% nuo uždarbio. Apsidėjimą padaryti nuo 1924 m.“¹⁵⁵. Kriukų valsčiaus taryba – „mokesniais 0,5 Lt už kiekvieną ha žemės, nuo nejudamo turto Kriukų mst., prekybos ir pramonės įstaigų valsčiuje – pusė mokesnio dydžio, skirto 1923 m. karo rinkliavai, o nuo darbininkų, meisterių, tarnautojų organizuoti liuosą rinkliavą per seniūnus“¹⁵⁶. Šie nutarimai buvo apskūsti Šiaulių apskrities viršininkui, kuris šių tarybų nutarimų nepatvirtino, nes jie prieštaravo savivaldybių įstatymui¹⁵⁷.

Joniškio valsčiaus taryba 1925 m. rugpjūčio mėnesį vykusiame posėdyje nutarė Joniškio gimnaziją statyti S. Goesio dovanotame sklype, tačiau tarybos narys B. Monkevičius šį nutarimą

¹⁵² Švietimo ministerijos Aukštesniojo mokslo departamento raštas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 184, l. 2.

¹⁵³ Visuotinio mokyklos tėvų susirinkimo protokolas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 186, l. 41–42.

¹⁵⁴ Mokyklos Tėvų tarybos protokolas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 187, l. 78.

¹⁵⁵ Joniškio valsčiaus tarybos protokolas. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 1094, l. 11, 142–145.

¹⁵⁶ Kriukų valsčiaus tarybos nutarimas. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 1094, l. 11, 182–184.

¹⁵⁷ Apskrities viršininko protestas prieš Gaščiūnų v. tarybos nutarimą dėl apsidėjimo mokesčiais dėl Joniškio gimnazijos namų statybos 1925 m. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 1143, l. 3–6.

apskundė Šiaulių apskrities valdybai nurodydamas šiuos argumentus: „1) Joniškio miestelėnų dovanotas sklypas gimnazijos namui statyti Mintaujos g. yra viduryje miestelio ir yra pakankamai didelis. Gimnazijos namo statymo komitetas pakvietė Kauno inžinierių Feliksą Vizbarą, kuris padarė mokyklos planą ir nustatė sąmatą 300000 Lt. Su šia sąmata sutiko gretimų valsčių, žadančių prisidėti prie namo statybos, atstovai. Pagal dabartinį Joniškio valsčiaus tarybos nutarimą gimnazijos namus ruošiamasi statyti už miestelio laukuose prie Dvaro g., kur susisiekimas nepatogus. Vaikams, gyvenantiems Upytės, Ilgosios, Šiaulių, Mintaujos ir prie jų esančiose gatvelėse, iki mokyklos susidarytų apie 3 km. Be to, visiems mokytojams nebus galima parūpinti butų arti mokyklos; 2) Goesio sklypas yra toliau nuo gatvės ir neturi tiesioginio priėjimo prie Dvaro g. Ten, kur sumanyta nutiesti gatvelę, reikia išpirkti sklypus (dabar ten daržai), gatvelę išgrįsti, užversti ten esančią kūdrą, – bus daug išlaidų. Mintaujos g. sklypas yra miesto centre prie gatvės. Ten pastatyti rūmai pagražintų miestą. 3) Nutarimas priimtas nesuderinus su gretimais valsčiais¹⁵⁸. Tačiau Šiaulių apskrities valdyba B. Monkevičiaus skundą atmetė kaip nepagrįstą ir paliko galioti Joniškio valsčiaus tarybos nutarimą¹⁵⁹.

Joniškio valsčiaus savivaldybė 1928 m. sąmatoje numatė 16 000 Lt, o Šiaulių apskrities valdyba – 25000 Lt naujo pastato statybai. Konstatuota, kad šios pinigų sumos statybai nepakaks, todėl buvo paprašyta Švietimo ministerijos skirti 100 000 Lt¹⁶⁰. Be numatomo valsčiaus ir apskrities valdybų bei Švietimo ministerijos skiriamo finansavimo mokyklos namo statybai buvo renkamos aukos iš vietos gyventojų ir organizuojamos loterijos bei mokami pasilinksminimai .

1929 m. mokyklos direktorius J. Lazauskas kreipėsi į Švietimo ministeriją prašydamas numatyti 1930 m. sąmatoje 120000 Lt mokyklos namo statybai. Tokią pat sumą turėjo parūpinti ir Joniškio valsčiaus savivaldybė, nes pagal projektą pastato kaina buvo 240000 Lt¹⁶¹.

Į Švietimo ministeriją kreipėsi ir gimnazijos rūmų statymo komitetas. Jų laiške rašoma: „Naujai išrinktas „Gimnazijos Rūmų Statybos Komitetas“, mokyklos statymo reikalams dovanai gavo iš J. Goesio įpėdinių, patogioj Joniškio vietoj iš dviejų hektarų žemės sklypą ir toje vietoje atliekami ir jau dalinai atlikti dideli statybos darbai: miško medžiaga apdirbta ir pergabenta, tokiai ir kitokiai medžiagai patalpinti, pastatytos trys patalpos, pastatyta moderniška daržinė, kuri pilnai atitiks būsimos mokyklos reikalavimus. Visai statybai medžio medžiaga jau paruošta, k. t. skersbalkiai apatinei, luboms ir antrajam aukštui, lentos grindims, luboms ir stogui. Būsimosios mokyklos rūmo sienos taip pat jau pamūrytos aukščiau langų, kurias galima matyti iš kartu prie šio pridedamos nuotraukos. Bendrai visą paėmus, kas ir kiek statybos realaus darbo nudirbta, skaitant pinigais sudarytų nemažiau 60000,- litų sumai. Tačiau 1928 m. nederlius labai suvargino

¹⁵⁸ B. Monkevičiaus protestas prieš Joniškio v. tarybos nutarimą. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 1825, l. 5–6.

¹⁵⁹ Šiaulių apskrities valdybos posėdžio protokolas. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 1825, l. 8.

¹⁶⁰ Joniškio valsčiaus savivaldybės prašymas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 190, l. 81–91.

¹⁶¹ Direktorius J. Lazausko raštas Švietimo ministerijai. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 199, l. 277.

joniškiečius ir be didesnės vyriausybės piniginės paramos pabaigti mokyklos namo statybos buvo neįmanoma¹⁶².

Švietimo ministerija kreipėsi į Finansų ministeriją, kad 1930 m. Joniškio mokyklos namo statybai 100 000 Lt būtų skirta iš nepaprastų Švietimo ministerijos išlaidų sąmatos. Aiškinamajame rašte buvo rašoma, kad Joniškio valsčiaus savivaldybė sugebėjo pastatyti tik pirmą aukštą ir daugiau pinigų nebeturi, o namas mokyklai būtinai reikalingas¹⁶³.

1930 m. gegužės mėnesį Gimnazijos rūmų statybos komiteto pirmininkas pranešė Joniškio valsčiaus tarybai apie gimnazijos rūmų statybos eigą. „Švietimo ministerija statybos darbams skyrė 100 000 lt. Statybos trūkumai nenurodyti. Jei Statybos ministerija nustatytų, kad statyba netinkama, tai nuo tolesnio statymo reikėtų susilaikyti arba perduoti statybą Švietimo ministerijai su iki šio laiko atliktu darbu ir statybai pagaminta medžiaga. Kadangi vietos gyventojų yra įdėta daug kapitalo ir natūra atlikto darbo, prašyti Švietimo ministerijos, kad pastačius namus Joniškio valsčiaus gyventojų vaikai būtų paliuosuoti nuo mokesčio arba kad Švietimo ministerija suteiktų pašalpą įdėto kapitalo sumai. Nutarimo vykdymą pavesti Vincui Ačui, Vincui Jonkui ir Vincui Povilaičiui. Iki šiol veikusio komiteto atsistatydinimą priimti“¹⁶⁴. 1930 m. liepos mėnesį Joniškio valsčiaus taryba nutarė Joniškio gimnazijos rūmų statybą su atliktais darbais, žemės sklypu ir pastatytu sandėliu perduoti Švietimo ministerijai¹⁶⁵.

Remiantis šiuo nutarimu Joniškio valsčiaus viršaitis J. Buožius ir Švietimo ministro įgaliotinis Antanas Kasakaitis 1930 m. lapkričio 4 d. notaro V. Ačo kontoroje pasirašė dovanojimo aktą, pagal kurį „Joniškio valsčiaus savivaldybė dovanojo Lietuvos respublikos Švietimo ministerijai priklausantį nuosavą nekilnojamąjį turtą, esantį Joniškio mieste, Daukanto gatvėje, Šiaulių apskrityje, susidedantį iš bendro ploto dviejų hektarų žemės su sekančiais trobesiais: vienu plytų nebaigto statyti namo, pastatyto tik iki antro aukšto, trisdešimt su puse metro ilgio ir keturiolika metrų ir aštuoniasdešimt centimetrų pločio; vieną medinę daržinę su skardos stogu penkiolika metrų ilgio ir devynių metrų pločio ir cementiniu šuliniu“¹⁶⁶. Be to, A. Kasakaitis sudarė pirkimo-pardavimo sutartį su Elena Marcinkute, kad ji parduoda Švietimo ministerijai žemės plotą, reikalingą padaryti gatvę privažiavimui prie mokyklos sklypo. Žemė nupirkta už 1200 Lt¹⁶⁷. Joniškio vidurinės mokyklos rūmų statybos techninė priežiūra ir brėžinių paruošimas pavestas inžinieriui Grigorijui Gumeniukui¹⁶⁸.

¹⁶² Gimnazijos rūmų statymo komiteto laiškas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 192, l. 166.

¹⁶³ Švietimo ministerija aiškinamasis raštas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 192, l. 169.

¹⁶⁴ Gimnazijos rūmų statybos komiteto pirmininko raštas. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 2544, l. 59.

¹⁶⁵ Joniškio valsčiaus tarybos nutarimas. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 2544, l. 67.

¹⁶⁶ Dovanojimo aktas. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 268, l. 58.

¹⁶⁷ Pirkimo-pardavimo sutartis. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 268, l. 59.

¹⁶⁸ Joniškio vidurinės mokyklos rūmų statybos techninė priežiūra. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 193, l. 18.

Švietimo ministerijai perėmus mokyklos namo statybą savo žinion buvo parengtos varžytinių ir bendros statybos sąlygos bei paskelbtos varžytinės surasti statybos rangovą¹⁶⁹. Varžytinės vyko 1930 m. lapkričio 11 d. Kaune Švietimo ministerijos rūmuose. Laimėjo pigiausias inžinieriaus V. Anforavičiaus pasiūlymas. Jam ir buvo atiduota teisė statyti Jonišio gimnazijos rūmus, pratęsiant statybos terminą iki 1931 m. lapkričio 15 d.¹⁷⁰

Švietimo ministerija, peržiūrėjusi Jonišio gimnazijos projektą, pastebėjo, kad pastatas yra per mažas ir reikia jį padidinti, pristatant trečią aukštą. 1930 m. inžinieriaus G. Gumeniuko pataisytame projekte mokyklos pastatas numatytas trijų aukštų su vandentiekiu ir centriniu šildymu. Buvo pakeistas ir patalpų išdėstymas. Pirmame aukšte numatytos penkios klasės. Trijose klasėse yra po tris eiles suolų (klasėje 20 dviviečių suolų), o dviejose klasėse – po dvi eiles (klasėje po 14 dviviečių suolų). Be to, pirmame aukšte numatytos patalpos raštinei, skaityklai, dviem rūbinėms, katilinei, tualetui ir butas sargui. Antrame aukšte suprojektuotos keturios klasės – dvi turinčios po 20 ir dvi – po 14 suolų, biblioteka, mokytojų kambarys, patalpa mokslo priemonėms, salė, scena, patalpos artistams ir tualetas. Trečiame aukšte – direktoriaus butas. Kadangi niekur nenurodytas direktoriaus kabinetas, matyt, jis buvo įrengtas direktoriaus bute¹⁷¹. Mokyklos sklype buvo numatyta futbolo aikštė, bėgimo takas, dvi vietos šuoliams, dvi krepšinio, po vieną kvadrato, tinklinio ir teniso aikšteles. 1932 m. vasario 27 d. posėdžiavusi statybos komisija, nekreipdama dėmesio į kai kuriuos trūkumus (juos nurodė vėliau ištaisyti), nutarė priimti mokyklos pastatą ir perduoti jį Švietimo ministerijai¹⁷².

1932 m. kovo 1 d. Jonišio vidurinė mokykla persikėlė į naujus erdvius, moderniai įrengtus rūmus.

3.3. Mokinių priėmimas

1919 m. Lietuvos vyriausybės priimtuose laikinuosiuose aukštesniosiems bendrojo lavinimo mokykloms skirtuose įstatuose buvo nustatytas mokinių amžius: į I klasę priimami vaikai 10–12 metų, į II klasę – 11–13 ir t.t. Vyresni negu nustatyto amžiaus mokiniai į atitinkamas klases galėjo būti priimti tik leidus Švietimo ministerijai. Mokiniai į mokyklą galėjo būti priimami pristatę kitos mokyklos pažymėjimą arba išlaikę stojamuosius egzaminus. Nustatytas ir mokestis už mokslą – aukštesniojoje mokykloje turėjo būti mokama po 400 auksinų per metus dviem lygiomis dalimis, įnešamomis už I pusmetį iki rugsėjo 1 d., o už II pusmetį iki vasario 1 d. Taip pat reikėjo mokėti už stojamuosius egzaminus ir egzaminus, norint gauti visas mokyklos ar tam tikros klasės

¹⁶⁹ Varžytinės. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2127, l. 286.

¹⁷⁰ Jonišio gimnazijos rūmų statyba. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2127, l. 287.

¹⁷¹ Jonišio gimnazijos projektas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2127, l. 359.

¹⁷² Statybos komisijos aktas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2127, l. 158–159.

baigimo pažymėjimą, jeigu asmuo nesimokė toje mokykloje. Laikant stojamuosius egzaminus nustatytas 25 auksinų mokestis, o laikant egzaminus eksternu iš viso kurso ar kelių klasių kurso 50 auksinų. Neturtingus mokinius buvo galima atleisti nuo mokesčio už mokslą, bet atleidimą galėjo gauti ne daugiau 10 % visų mokinių¹⁷³.

1925 m. priimtame „Vidurinių ir aukštesniųjų mokyklų“ įstatyme numatyta, kad į pirmą klasę gali būti priimti mokiniai 10–13, į II – 11–14 metų amžiaus ir t.t. Taip pat pakeistas mokesčio už mokslą mokėjimo laikas. Už I pusmetį reikia sumokėti iki lapkričio 1 d., už II – iki kovo 1 d. Nuo mokesčio už mokslą galima atleisti ne daugiau kaip 10 % visų mokinių. Be to, už mokslą nereikia mokėti pirmų penkių kategorijų valstybės tarnautojų vaikams iki 16 metų, vidurinių ir aukštesniųjų mokyklų direktorių ir mokytojų bei pradžios mokyklų mokytojų vaikams¹⁷⁴.

Nuo 1925–1926 mokslo metų nuo mokesčio už mokslą mokykla galėjo atleisti 15% neturtingų mokinių ir pirmų aštuonių kategorijų valstybės tarnautojų vaikus. Mokestis už mokslą tais metais buvo 50 Lt¹⁷⁵. 1927–1928 mokslo metais nustatytas mokestis už mokslą buvo 75 Lt. Kadangi Lietuvoje 1928 m. liūtys, ledai ir audros sunaikino didelę dalį derliaus, ūkininkai, nebegalėdami mokėti už vaikų mokslą, pradėjo nebeleisti jų į mokyklą. Švietimo ministerija leido 1928–1929 mokslo metais nuo mokesčio atleisti iki 50% mokinių. Be to, tie, kurie jau buvo pašalinti iš mokyklos dėl nesumokėjimo už mokslą, turėjo teisę būti priimti atgal į mokyklą¹⁷⁶.

1930 m. rugpjūčio mėn. parengtose „Taisyklėse darbo tvarkai suvienodinti aukštesniosiose mokyklose“ nustatytos trys datos, kada laikomi stojamieji egzaminai: birželio 16–20 d., rugpjūčio 16–25 d. ir sausio 7–10 d. Taip pat nustatyta pamokų trukmė 50 min., pertraukų – 10 min. (ilgosios pertraukos trukmę nustatyti turėjo teisę mokyklos Pedagogų taryba – Jonišio mokykloje jos trukmė – 30 min.) bei atostogų laikas – žiemos nuo gruodžio 23 d. iki sausio 10 d., pavasario – nuo Verbų sekmadienio iki Atvelykio¹⁷⁷.

1933 m. vidurinių ir aukštesniųjų mokyklų mokinių atleidimo nuo mokesčio taisyklėse numatyta, kad atleisti nuo mokesčio už mokslą ir egzaminų laikymą galima ne daugiau kaip 20% neturtingų mokinių. Be to, nuo mokesčio atleidžiami tie vaikai, kurių tėvai yra pradžios mokyklų mokytojai ar išdirbo pradžios mokykloje ne mažiau kaip 15 metų. Taip pat vaikai karių, kurie eidami pareigas karo tarnyboje prarado sveikatą ar gyvybę. Tačiau nuo mokesčio nebeatleidžiami

---

¹⁷³ 1919 m. „Laikinieji įstatatai aukštesniosiems bendrojo lavinimo Švietimo ministerijos mokykloms“. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2098, l. 116–121.

¹⁷⁴ 1925 m. „Vidurinių ir aukštesniųjų mokyklų įstatymas“. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2090, l. 9–16.

¹⁷⁵ 1925–1926 m. mokesčiai už mokslą. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 188, l. 5.

¹⁷⁶ 1928–1929 m. mokesčiai už mokslą. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 191, l. 111; 112.

¹⁷⁷ 1930 m. „Taisyklės darbo tvarkai suvienodinti aukštesniosiose mokyklose“. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2098, l. 111–112.

vaikai visų kategorijų civilinių ir kariškų įstaigų tarnautojų – tiek etatinių, tiek neetatinių, tiek amatininkų, dieninių darbininkų, kuriems ta teisė buvo suteikta Ministrų kabineto nutarimais¹⁷⁸.

1936 m. spalio 1 d. Švietimo ministerija priėmė „Valstybinių gimnazijų ir progimnazijų mokesčio už mokslą, egzaminus normas, toms normoms taikyti ir nuo mokesčio už mokslą atleisti taisyklės“, kuriose nurodyta, kad iš gimnazijų ir progimnazijų mokinių, kurių tėvų ar mokinius išlaikančių globėjų nuolatinė gyvenamoji vieta ne toliau, kaip 3 km nuo mokyklos miesto ribos moka po 150 lt per metus, o kurių toliau – po 75 lt per metus. Nuo mokesčio už mokslą buvo galima atleisti 15% neturtingų mokinių¹⁷⁹. Taip pat nuo mokesčio už mokslą buvo atleidžiami vaikai, kurių tėvai turėjo valstybės apdovanojimus¹⁸⁰. Be to, kiekvienais metais mokykla dalį mokinių nuo mokesčio už mokslą atleisdavo iš privataus mokyklos fondo, kurį sudarydavo gyventojų aukos, pajamos iš organizuojamų viešų vakarų bei loterijų.

Mokyklos pajamas sudarė Švietimo ministerijos ir savivaldybės skiriamos lėšos, mokesčiai už mokslą ir egzaminų laikymą bei pajamos iš rengiamų mokamų vakarų bei loterijų. Išlaidos buvo skirtos mokyklos tarnautojų atlyginimams, mokslo priemonėms ir knygoms pirkti, ūkio išlaidoms bei neturtingų mokinių šelpimui.

3.4. Mokymo programos

Joniškio vidurinės mokyklos kūrimosi ir raidos laikotarpiu ne kartą keitėsi mokymo programos. Kartais daugiau dėmesio buvo skiriama lotynų kalbai, o kartais – buhalterijai ir kooperacijai arba matematikai ir gamtos mokslams. Neilgą laiką netgi buvo įvestas žemės ūkio mokslo dėstymas. Be to, buvo laikotarpis, kai mokykloje lygiagrečiai gyvavo dvi programos.

1919–1920 mokslo metais visose trijose mokyklos klasėse buvo dėstomi šie dalykai: lietuvių ir vokiečių kalbos, tikyba, istorija, geografija, gamtos mokslas, aritmetika, grafika (piešimas), dainavimas, gimnastika ir rankų darbai. Kadangi mokykla buvo įsigijusi tekinimo mašinas bei kitokius įrankius ir išsinuomojusi patalpas, tai 1919–1920 mokslo metais veikė ir amatų skyrius, bet jis 1920 m. spalio 11 d. Pedagogų tarybos nutarimu buvo panaikintas¹⁸¹. Nors Švietimo ministerija buvo nutarusi, kad lotynų kalbos dėstymas nebūtinus¹⁸², bet 1920 m. gruodžio mėn. Pedagogų taryba nutarė įvesti mokykloje šios kalbos dėstymą, nes kaip nurodoma rašte – ši kalba

¹⁷⁸ 1933 m. vidurinių ir aukštesniųjų mokyklų mokinių atleidimo nuo mokesčio taisyklės. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2145, l. 13–15.

¹⁷⁹ 1936 m. „Valstybinių gimnazijų ir progimnazijų mokesčio už mokslą, egzaminus normas, toms normoms taikyti ir nuo mokesčio už mokslą atleisti taisyklės“. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2182, l. 1–4.

¹⁸⁰ 1936 m. „Valstybinių gimnazijų ir progimnazijų mokesčio už mokslą, egzaminus normas, toms normoms taikyti ir nuo mokesčio už mokslą atleisti taisyklės“. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2182, l. 1–4.

¹⁸¹ Pedagogų tarybos nutarimas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 183, l. 171; 200.

¹⁸² LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2098, l. 125.

labai svarbi ir reikalinga¹⁸³. Be to, mokykloje buvo dėstomi ir specialieji dalykai – raštvedystė ir buhalterija. Mokyklos pagrindinė kryptis – gamtos mokslai¹⁸⁴.

1921 m. mokykloje pradėta dėstyti kooperacija¹⁸⁵. Lotynų kalba ir specialieji dalykai buvo dėstomi III ir IV klasėse¹⁸⁶. IV klasėje dar pradėta dėstyti ir visuomenės mokslą¹⁸⁷. Be to, šiose klasėse dėstyta algebra, geometrija ir fizika¹⁸⁸. 1921–1922 mokslo metais mokykloje kaip specialieji dalykai buvo dėstomi buhalterija ir kooperacija, bet iš mokyklos išėjus mokytojui specialistui, jų dėstymas nutrūko¹⁸⁹.

1922–1923 mokslo metais mokymo kryptis nepasikeitė¹⁹⁰. Kadangi du trečdaliai III ir IV klasės mokinių išreiškė norą mokytis lotynų kalbos, tai 1922 m. rugsėjo mėn. Pedagogų taryba nutarė prašyti Švietimo ministerijos leisti mokykloje dėstyti lotynų kalbą¹⁹¹. Ministerijos atsakymo rasti nepavyko, bet 1923 m. veiklos apyskaitoje pažymėta, kad mokykloje buvo dėstomas vienas neprivalomas dalykas – lotynų kalba¹⁹². 1923 m. kovo mėn. Pedagogų tarybos posėdyje buvo nutarta kreiptis į Švietimo ministeriją, kad prie mokyklos būtų įsteigtos aukštesniosios specialiosios klasės, kuriose būtų dėstomi žemės ūkio dalykai, nes tokia kryptis labai aktuali šiam kraštui¹⁹³. 1923 m. rugsėjo mėn. visuotiniame mokyklos tėvų susirinkime buvo nutarta, kad mokykloje reikia dėstyti buhalteriją¹⁹⁴. 1923 m. gruodžio mėn. Pedagogų tarybos posėdyje buvo svarstytas mokymo programų, kurias pasiūlė Švietimo ministerija, klausimas. Nutarta, kad pagal naujas programas mokykla galės pradėti dirbti tik nuo 1923–1924 mokslo metų, o šiuo metu keisti mokymo programas netikslinga¹⁹⁵.

1924 m. sausio mėn. Pedagogų tarybos posėdyje nutarta, kad mokykloje mokymo kryptis bus su lotynų kalba ir numatyta III ir IV klasėse įvesti 5 savaitines lotynų k. pamokas. Šią mokymo kryptį patvirtino ir Švietimo ministerija, tačiau leido šiame pusmetyje palikti IV kl. 2 pamokas fizikos kursui baigti. Be to, mokykloje pradėtas dėstyti dailyraštis, o visuomenės mokslas – ir III klasėje¹⁹⁶.

1926 m. lapkričio mėn. Pedagogų tarybos ir Tėvų komiteto posėdyje vėl svarstytas mokymo krypties klausimas. Dalis dalyvaujančių posėdyje pasisakė už dabar esančią mokymo kryptį, kai sustiprintas lotynų kalbos dėstymas, kiti vietoj lotynų kalbos siūlė dėstyti fiziką, buhalteriją ir

---

¹⁸³ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 183, l. 245.

¹⁸⁴ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 183, l. 105.

¹⁸⁵ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 184, l. 144.

¹⁸⁶ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 183, l. 206.

¹⁸⁷ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 183, l. 114–115.

¹⁸⁸ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 184, l. 72–73.

¹⁸⁹ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 185, l. 191.

¹⁹⁰ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 185, l. 153.

¹⁹¹ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 185, l. 165.

¹⁹² LCVA, f. 391, ap. 2, b. 186, l. 17.

¹⁹³ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 186, l. 79.

¹⁹⁴ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 186, l. 41–42.

¹⁹⁵ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 186, l. 43.

¹⁹⁶ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 187, l. 150; 151.

žemės ūkio mokslą. Kadangi diskusijų metu nebuvo prieita prie vieningos nuomonės, klausimas buvo sprendžiamas balsuojant. Nutarta pasirinkti naujai siūlomą mokymo kryptį. Šie pakeitimai, suderinus su ministerija, įsigaliojo nuo 1926 m. gruodžio 1 d.¹⁹⁷. Tačiau IV klasės mokiniams nutarta programos nekeisti ir leisti jiems baigti mokyklą su sustiprintu lotynų kalbos dėstymu¹⁹⁸.

1927 m. rugpjūčio 27 d. Pedagogų tarybos posėdyje mokyklos direktorius informavo, kad trečioje klasėje yra 58 mokiniai. Panašus skaičius buvo numatomas ir 1925–1926 bei 1926–1927 mokslo metais. Direktoriaus nuomone, mokyklose turinčiose daug mokinių, galėtų būti dvi mokymo kryptys. Šiam pasiūlymui pritarė tiek pedagogai, tiek Tėvų komiteto atstovai. Nutarta, kad pradedant nuo III klasės mokykloje bus dvi mokymo kryptys: viena – su sustiprintu lotynų kalbos dėstymu, kita – su fizika, buhalterija, komercine aritmetika ir kooperacija. Dvi mokymo kryptys būtų įvedamos nuo 1927–1928 mokslo metų pradžios. Šie pakeitimai netaikomi IV klasės mokiniams, kurie mokyklą baigs pagal anksčiau patvirtintą programą. Nustačius mokymo kryptis, kilo diskusijos, kaip paskirstyti mokinius paralelinėse klasėse – pagal sugebėjimus ar pagal lytį. Balsuojant buvo nutarta skirstyti pagal lytį, tik III klasės mokiniai į lotynų kalbos ir specialiųjų dalykų pamokas eina pagal pasirinktą profilį¹⁹⁹.

1928 m. rugsėjo mėn. Pedagogų tarybos posėdyje svarstant III klasės mokymo krypties klausimą buvo nutarta dėstyti sąskaitybą, komercinę aritmetiką ir fiziką²⁰⁰.

1929 m. gegužės mėn. Pedagogų taryba vykusiame posėdyje apsvaustė Švietimo ministerijos 1929 m. balandžio 6 d. aplinkraščių ir nutarė sudaryti vieną mokinių grupę ir įvesti nuo 1929 m. gegužės mėn. 1 d. kariško jaunimo paruošimo pamoką. Tą darbą atlikti pavedė šaulių būrio vadui²⁰¹. 1930–1931 mokslo metais karinis parengimas reguliariai dėstomas IV klasėje²⁰², o nuo 1933–1934 mokslo metų – ir III klasėje²⁰³.

1929 m. gegužės mėn. Vidurinio mokslo departamento paskelbtame ateinančių 5 metų veiklos projekte numatyta, kad valdžios išlaikomose vidurinėse mokyklose mokymo kryptis turėtų būti tokia pati, kaip artimiausioje gimnazijoje. Todėl vienoje mokyklose turėtų būti dėstoma lotynų kalba, kitose – specialūs dalykai (buhalterija, fizika ir kt.). Jonišio vidurinėje mokykloje turėjo būti dėstoma lotynų kalba²⁰⁴. 1929 m. rugpjūčio mėn. Pedagogų taryba nutarė III klasėje kaip ir anksčiau mokytį lotynų kalbos, buhalterijos ir fizikos²⁰⁵.

¹⁹⁷ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 189, l. 21-22.

¹⁹⁸ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 190, l. 18.

¹⁹⁹ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 190, l. 222.

²⁰⁰ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 191, l. 149.

²⁰¹ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 192, l. 49.

²⁰² LCVA, f. 391, ap. 2, b. 194, l. 77.

²⁰³ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 197, l. 11.

²⁰⁴ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2118, l. 42-43.

²⁰⁵ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 192, l. 59.

1930 m. rugpjūčio mėn. vykusiame Pedagogų tarybos posėdyje svarstant mokymosi kryptis buvo nutarta IV klasėse palikti abi mokymo kryptis. Nors pagal mokinių skaičių numatoma tik viena III klasė, bet ir joje palikti abi mokymo kryptis²⁰⁶.

Kadangi mokykla turi 2 ha žemės, tai 1931 m. spalio mėn. vykusiame Pedagogų tarybos posėdyje buvo svarstytas klausimas apie žemės ūkio klasės steigimą prie mokyklos. Joje galėtų mokytis gabieji mokyklos mokiniai. Klasę išlaikytų Žemės ūkio rūmai. Jos vedėju ir mokytoju būtų agronomas, o mokinių vykdomus darbus galėtų stebėti vietiniai ūkininkai²⁰⁷. Tačiau duomenų apie tokios klasės įsteigimą rasti nepavyko.

1932–33 mokslo metais III ir IV klasėse buvo paliktos abi mokymo kryptys²⁰⁸. 1933–1934 mokslo metais mokykloje numatyta įvesti antros užsienio kalbos dėstymą. Planuota įvesti anglų kalbą, o jeigu nebūtų tinkamo mokytojo, tada prancūzų kalbą. Pamokų tvarkaraštyje įrašyta anglų kalba. Ji buvo dėstoma nuo V klasės²⁰⁹, III klasėse paliktos abi mokymo kryptys, IV klasėje – kryptis su lotynų k., o naujai atidarytoje V klasėje pasirinkta sustiprinto matematikos ir gamtos dėstymo kryptis²¹⁰. V klasėje pradėta dėstyti chemija ir Švietimo ministerijai leidus – lotynų kalba^{211,212}. 1934–1935 mokslo metais III klasėje mokymo kryptis su lotynų kalba, o IV – paliekamos abi kryptys²¹³.

1935 m. kovo mėn. Ministrų kabinetas pritarė, kad mokymasis vidurinėje mokykloje truktų septynerius metus, vietoj iki šiol buvusių aštuonerių, o pradžios mokyklose vietoje ketverių mokslo metų būtų nustatyti šešeri²¹⁴. Mokyklų direktoriams 1936 m. balandžio mėn. buvo išsiuntinėtas Švietimo ministro nurodymas, kad 1935–1936 mokslo metais mokyklose pirmosios klasės nebeatidaromos. Jos bus atidaromos tik 1936–1937 mokslo metais²¹⁵. Todėl ir Joniškio mokykloje 1935–1936 mokslo metais nebeliko I, o 1936–1937 mokslo metais ir II klasės. 1935–1936 mokslo metais Švietimo ministerijos nurodymu III ir IV klasėse nustatyta mokymo kryptis su lotynų k. dėstymu, V ir VI klasėse mokslas tęsiamas abiem kryptimis, o VII klasėje paliekama sustiprinto matematikos ir gamtos dėstymo kryptis²¹⁶. Tais metais vyresnėse klasėse pradėta dėstyti trigonometrija²¹⁷, o 1936–1937 mokslo metais – filosofijos propedeutika, analizinė geometrija, diferencialinis skaičiavimas, kosmografija, bet programoje nebeliko chemijos²¹⁸.

---

²⁰⁶ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 192, l. 53.

²⁰⁷ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 194, l. 66.

²⁰⁸ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 195, l. 100.

²⁰⁹ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 197, l. 11.

²¹⁰ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2358, l. 8.

²¹¹ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 197, l. 11.

²¹² LCVA, f. 391, ap. 2, b. 197, l. 222.

²¹³ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2359, l. 8.

²¹⁴ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2180, l. 20.

²¹⁵ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2164, l. 297.

²¹⁶ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2360, l. 23.

²¹⁷ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2047, l. 111.

²¹⁸ LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2355, l. 8.

Pagal tokią pačią programą buvo mokoma ir 1937–1938 mokslo metais. Skyrėsi tik kalbų dėstymas. Pirmos klasės pamokų tvarkaraštyje vietoj vokiečių kalbos buvo įrašyta prancūzų kalba²¹⁹. Tai galimai susiję su 1936 m. išleistu vidurinių mokyklų įstatymu, kuriame kaip pirmoji užsienio kalba buvo pasirinkta prancūzų kalba vietoj iki tol buvusios vokiečių. Švietimo ministras prie šio įstatymo pridėtame aiškinamajame rašte ministrui pirmininkui rašė, kad prancūzų mąstymo būdas, auklėjimas ir politiniai interesai dėl jos geografinės padėties ir bendro katalikiško auklėjimo tradicijų Lietuvai yra artimesni negu Didžiosios Britanijos, todėl ir siūloma didesnę dėmesį skirti prancūzų kalbai²²⁰.

3.5. Mokyklos administravimas

1919 m. patvirtintuose „Laikinosiuose įstatuose aukštesniosiems bendrojo lavinimo Švietimo ministerijos mokykloms“ buvo nustatyta tokia vidurinės mokyklos valdymo struktūra: mokyklai vadovauja direktorius, veikia Pedagogų taryba, Ūkio komitetas ir Tėvų komitetas. Pedagogų taryba tvarko visus mokymo ir auklėjimo reikalus. Į Pedagogų tarybą įeina mokyklos direktorius, visi mokytojai, mokyklos gydytojas ir Tėvų komiteto atstovai. Joje pirmininku būna mokyklos direktorius arba jo pavaduotojas. Ūkio komitetas rūpinasi mokyklos ūkio reikalais. Į Ūkio komitetą įeina mokyklos direktorius, jo pavaduotojas, vienas mokytojas ir Tėvų komiteto atstovas. Tėvų komitetas renkamas kiekvienais mokslo metais ne vėliau kaip po 2 mėnesių nuo mokslo metų pradžios. Į komitetą renkama tiek žmonių, kiek yra klasių. Komitetas renka vieną atstovą į Ūkio komitetą ir tris atstovus į Pedagogų tarybą, vienas iš kurių turi sprendžiamojo balso teisę visais klausimais, kiti – sprendžiamojo balso teisę auklėjimo ir disciplinos klausimais²²¹. 1922 m. Aukštesniųjų Švietimo ministerijos mokyklų įstatyme numatyta, kad Tėvų komiteto atstovai, einą Pedagogų tarybos narių pareigas, su direktoriaus žinia gali eiti į pamokas pasyviais klausytojais²²².

1936 m. patvirtintame „Vidurinių mokyklų įstatyme“ numatyta, kad Tėvų komiteto atstovas Pedagogų tarybos posėdžiuose turi tik patariamojo balso teisę²²³.

3.6. Mokinių kontingentas ir jo priežiūra

1920 m. Pedagogų taryba nutarė, kad klasių auklėtojai turi lankytis mokinių butuose ir tikrinti jų gyvenimo sąlygas, taip pat rūpintis mokinių higiena. Tam tikslui mokytojai surenka

²¹⁹ Pamokų tvarkaraštis. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2356, l. 8.

²²⁰ Švietimo ministerijos aiškinamasis raštas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2130a, l. 113–115; 117.

²²¹ 1919 m. „Laikinieji įstatai aukštesniosiems bendrojo lavinimo Švietimo ministerijos mokykloms“. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2098, l. 118–119.

²²² 1922 m. Aukštesniųjų Švietimo ministerijos mokyklų įstatymas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2090, l. 9–16.

²²³ 1936 m. „Vidurinių mokyklų įstatymas“. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2130a, l. 115–126.

pinigus iš mokinių ir kartą per savaitę siunčia juos į pirtį su tam tikrais čekiais. Pageidautina, kad kartu eitų ir kas nors iš mokytojų²²⁴.

1919–1920 ir 1922–1923 mokslo metais iš mokyklos buvo pašalinti 2 mokiniai už „nepakenčiamą elgesį, kenkiantį mokyklos darbui ir blogai atsiliepiantį į kitus mokinius“²²⁵.

1923 m. rugsėjo mėn. vykusiam Pedagogų tarybos posėdyje svarstant mokinių disciplinos klausimą nutarta, kad mokiniai gali vaikščioti iki 9 val. vakaro, kino ir vakarėlių lankymas paliekamas klasių auklėtojų nuožiūrai²²⁶.

1924 m. kovo mėn. Pedagogų tarybos posėdyje aptariant trečio bertainio (trimestro) rezultatus pirmą kartą vienam mokiniui sumažintas elgesio pažymys iki 4 už nesąžiningumą²²⁷. Ankstesniais metais auklėtojams buvo rekomenduojama nedrausmingiems mokiniams pareikšti pastabas asmeniškai arba viešai, pasikalbėti su tėvais, pašalinti iš vienos ar daugiau pamokų, bet nuo 1922–1923 mokslo metų buvo nerekomenduojama palikti mokinius po pamokų, nors ankstesniais metais taip buvo daroma²²⁸. Vėliau mokinių elgesys, matyt, buvo vertinamas griežčiau, nes daugėjo mokinių, kuriems elgesys buvo mažinamas nuo penkių su minusu iki trijų. Elgesys buvo mažinamas už netinkamą elgesį bažnyčioje, mokykloje pamokų ar pertraukų metu, nesilaikymą mokyklos nustatytos tvarkos ir jos įstatų nevykdymą, nepagarbų elgesį su mokytojais, nesąžiningumą, pamokų praleidinėjimą ar vėlavimą į jas, pažymių klastojimą dienyne, tinginiavimą, rūkymą, vogimą, melavimą, žiaurų elgesį su draugais, religinio ar tautinio jausmo įžeidimą, vaikščiojimą be leidimo į kinoteatrą, dalyvavimą slaptos kuopos veikloje. Pokario metais elgesys buvo mažintas už parako nešimąsi į mokyklą ir jo deginimą.

1926 m. rugsėjo mėn. Pedagogų taryba nutarė, kad 1) mokiniai(ės) vakarais vaikšto tik iki 21 valandos, 2) kiek leidžia galimybės mokiniai(ės) nešioja uniformą: a) mergaitės gražiai ir švariai tvarko plaukus, b) rišasi juodus kaspinus, c) nešioja baltas stačias apykakles be dekolte, 3) mergaitės jokių blizgučių ir karolių nenešioja, 4) berniukai plaukus kerpa trumpai, 5) be mokytojų leidimo mokiniai(ės) į kinoteatrą neina, 6) be svarbios priežasties mokiniams(ėms) per dažnai neleidžiama lankytis pas tėvus ar gimines, 7) per pusmetį bent kartą kiekvieną mokinį(ę) aplanko klasės auklėtojas(a), 8) už tris pavėlavimus per trimestrą mokinys(ė) gauna iš elgesio 5²²⁹.

Kad pagerintų auklėjamąjį darbą mokykloje, 1927 m. rugpjūčio mėn. Pedagogų taryba nutarė parengti klasių auklėtojų statutą. Tam buvo išrinkta komisija, į kurią įėjo direktorius,

²²⁴ Pedagogų tarybos posėdžio protokolas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 183, l. 196.

²²⁵ Pedagogų tarybos posėdžio protokolas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 186, l. 9.

²²⁶ Pedagogų tarybos posėdžio protokolas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 186, l. 35–36.

²²⁷ Pedagogų tarybos posėdžio protokolas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 187, l. 165.

²²⁸ Pedagogų tarybos posėdžio protokolas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 185, l. 153.

²²⁹ Pedagogų tarybos nutarimas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 189, l. 18.

kapelionas J. Gudelis ir mokytojas J. Gedgaudas. Parengtas statutus buvo apsvaistytas ir paimtas spalio mėnesį vykusiame Pedagogų tarybos posėdyje^{230, 231}.

1933 m. rugsėjo mėn. vykusiame Pedagogų tarybos posėdyje direktorius J. Sliesoraitis pateikė taisyklių projektą mokinių elgesiui mokykloje ir už mokyklos ribų normuoti. Taryba šias taisykles priėmė ir jos tapo privalomos Jonišio mokyklos mokiniams²³².

Viena iš auklėjimo priemonių galima laikyti ir mokyklinę uniformą. Todėl ir Jonišio vidurinėje mokykloje jau 1923 m. rugsėjo 3 d. vykusiame Pedagogų tarybos posėdyje buvo svarstyta uniformos įvedimo klausimas. Mokytojų taryba pasisakė už uniformos įvedimą, jeigu ne visos, tai bent dalies²³³.

1924 m. birželio mėn. Tėvų taryba buvo supažindinta su Švietimo ministerijos patvirtintos mokyklinės uniformos piešiniais bei medžiagomis ir nutarė, kad 1924–1925 mokslo metais mokiniai turi įsigyti kepurės, o siuvant naujus rūbus, jie turi atitikti uniformos reikalavimus²³⁴.

1934 m. Švietimo ministras laiške mokyklų direktoriams rašė, kad „nuo 1934 m. gegužės 15 d. įvedamos visų lietuviškų aukštesniųjų ir vidurinių mokyklų mokiniams, išskyrus suaugusių mokyklas, vasaros uniforma. Dabartinės uniformos drabužiai vasarai per sunkūs, šilti /ypač berniukų/, nepatogūs. Nėra ta uniforma ir estetiška“. Projektuotojams buvo nurodyta, kad vasaros uniforma turi būti praktiška, estetiška ir turėtų tautinių požymių²³⁵.

1930 m. birželio mėn. vykusiame Pedagogų tarybos posėdyje nutarta pradėti taikyti dar vieną skatinimo ir auklėjimo būdą – apdovanojimą. Tais metais už darbštumą ir stropumą 7 mokiniai apdovanoti knygomis ir 7 mokiniai nuvežti nemokamai į Kauną parodon²³⁶. 1940 m. lapkričio mėn. Mokytojų taryba išrenka 3 geriausias klases bei 3 geriausius mokyklos mokinius ir nutaria skirti 1 vertingesnę pereinamąją dovaną geriausiai klasei ir 3 asmenines dovanas mokiniams²³⁷.

Lentelė Nr. 3. 1932–1933 m. Jonišio vidurinės mokyklos mokinių skaičius ir tautybė

Eil. Nr.			1932 m.	1933 m.
1	Viso mokinių		179	246
2	Pagal lytį	Berniukų	87	129
		Mergaičių	92	117
3	Tautybė	Lietuvių	165	227

²³⁰ Pedagogų tarybos posėdžio protokolas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 190, l. 31.

²³¹ Pedagogų tarybos posėdžio protokolas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 190, l. 224.

²³² Pedagogų tarybos posėdžio protokolas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2358, l. 13–15.

²³³ Raštas Švietimo ministerijai. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 186, l. 35–36.

²³⁴ Tėvų tarybos nutarimas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 187, l. 11.

²³⁵ Švietimo ministro laiškas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 2153, l. 98.

²³⁶ Pedagogų tarybos posėdžio protokolas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 193, l. 77.

²³⁷ Mokytojų tarybos posėdžio protokolas. LCVA, f. 614, ap.1, b. 5, l. 36–39.

		Latvių	2	8
		Žydų	7	16
		Vokiečių	2	4
		Rusų	3	10
4	Pilietybė	Lietuvos	159	246
		Kitos	2	-
5	Tikyba	Katalikų	159	222
		Liuteronų	9	10
		Pravoslavų	4	5
		Žydų	7	8
		Kitų	-	1
6	Amžius (metais)	Iki 9	1	3
		10	8	11
		11	35	31
		12	30	46
		13	50	50
		14	29	39
		15	21	28
		16	8	19
		17	4	9
		18	4	5
		19	-	5

Lentelė Nr. 4. Joniškio valstybinės gimnazijos mokinių skaičius ir ir tautybė

Eil. Nr.			1936 m.	1937 m.
1	Viso mokinių		289	328
2	Pagal lytį	Berniukų	139	168
		Mergaičių	150	160
3	Tautybė	Lietuvių	263	297
		Latvių	12	14
		Žydų	9	12
		Vokiečių	2	1
		Rusų	3	4

4	Pilietybė	Lietuvos	263	327
		Kitos	2	1
5	Tikyba	Katalikų	259	295
		Liuteronų	11	16
		Reformatų	4	-
		Pravoslavų	4	4
		Žydų	9	12
		Kitų	2	1

Lyginant 1932–1933 m. Jonišio vidurinę mokyklą lankiusių mokinių skaičių ir tautybę pastebėtina, kad per metus moksleivių skaičius augo, bet reikšmingiausiai padidėjo mokyklą lankančiųjų tautinių mažumų: žydų, latvių, vokiečių ir rusų. Šių tautybių mokinių skaičiaus augimui galėjo turėti įtakos tai, kad Joniškyje nebuvo jų tautinei mažumai skirtos vidurinės mokyklos.

Palyginus 1936–1937 m. Jonišio valstybinės gimnazijos mokinių skaičių ir tautybę pastebėtina, kad tautinių mažumų moksleivių skaičius stabilizavosi. Šiuo laikotarpiu labiausiai išaugo gimnaziją lankančių mergaičių skaičius.

4. JONIŠKIO VALSČIAUS IR MIESTO TAUTINIŲ MAŽUMŲ MOKYKLOS 1918–1940 M.

4.1. Jonišio žydų pradinės mokyklos steigimas ir veikla

Iki Pirmojo pasaulinio karo Joniškyje veikė žydų pradinė mokykla, kuri buvo uždaryta 1915 m., kai prasidėjus karui daugelis tuometinėje Kauno gubernijoje gyvenusių, tarp jų ir Jonišio žydų, carinės valdžios įsakymu buvo priverstinai evakuoti į Rusiją gilumą²³⁸.

Pasibaigus karui ir Lietuvai tapus nepriklausoma valstybe, čia gyvenantys žydai pradėjo kurti naują tautinę švietimo sistemą, tačiau ji nebuvo vieninga dėl didelių prieštaravimų tikybos, ideologijos ir kalbos klausimais²³⁹. Lietuvoje pradėjo veikti net trys skirtingos žydų mokyklų sistemos: pasaulietinės sionistinės mokyklos „Tarbut“, religinės krypties mokyklos „Javne“ ir pasaulietinės mokyklos jidiš dėstomąja kalba²⁴⁰.

1918–1940 m. Jonišio valsčiuje ir mieste didžiausia tautinė mažuma buvo žydai. 1920 m. Šiaulių apskrities gyvenamųjų vietovių surašymo duomenimis čia gyveno 1005 žydai²⁴¹. 1921 m. Šiaulių apskrities Švietimo komisija leido Jonišio žydų bendruomenės tarybai įsteigti pradinę mokyklą „Javne“, kurioje mokymo programa dėstoma hebrajų kalba²⁴². Lietuvoje veikusios „Javne“ mokyklos buvo nuosaikios ortodoksinės pakraipos, kur be tradicinių religinių dalykų dar buvo mokoma lietuvių ir hebrajų kalbų, istorijos, matematikos, geografijos ir gamtos mokslų²⁴³. Joms paramą teikė žydų švietimo draugija „Javne“. Švietimo komisijos protokole nurodyta, kad Jonišio žydų bendruomenė privalo mokyklą aprūpinti patalpomis, kuru ir baldais²⁴⁴. Netrukus Jonišio žydų bendruomenės taryba ėmėsi žygių, kad mokykla būtų įtraukta į valstybinių mokyklų tinklą²⁴⁵. Manytina, kad „Javne“ draugijos ir vietos žydų bendruomenės finansinės paramos neužteko, kad mokykloje būtų galima tinkamai organizuoti mokymo procesą.

1922 m. Šiaulių apskrities Švietimo komisija priėmė nutarimą Jonišio miesto žydų pradinę mokyklą „Javne“ įtraukti į valsčiaus pradinių mokyklų tinklą²⁴⁶. Mokyklai buvo suteiktas numeris (Nr. 5), jai paramą pradėjo teikti Jonišio valsčiaus valdyba. Antai 1925 m. valsčiaus valdyba pranešė elektros stoties nuomininkams, kad žydų mokyklai turi būti nemokamai tiekama elektros energija²⁴⁷. Taip pat valsčiaus valdyba apmokėdavo mokyklos pastato nuomą, skirdavo lėšų

²³⁸ Atamukas, Solomonas. *Lietuvos žydų kelias. Nuo XIV amžiaus iki XX a. pabaigos*. Vilnius, 2007. P. 114.

²³⁹ Atamukas, Solomonas. *Lietuvos žydų kelias. Nuo XIV amžiaus iki XX a. pabaigos*. Vilnius, 2007. P. 114.

²⁴⁰ Kaubrys, Saulius. *Lietuvos mokykla 1918–1939 m.: galios gimtis*. Vilnius, 2000. P. 136.

²⁴¹ Jonišio valsčiaus gyventojų skaičius ir tautinė sudėtis 1920 m. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 160, l. 312.

²⁴² 1921 m. gruodžio 15 d. Šiaulių apskrities Švietimo komisijos protokolas. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 418, l. 5.

²⁴³ Zalkin, Mordechaj. „Žydų mokyklų idėjinė diferenciacija“. *Lietuvos žydai. Istorinė studija*. Sud. V. Sirutavičius, D. Staliūnas, J. Šiaučiūnaitė-Verbickienė. Vilnius, 2012. P. 365.

²⁴⁴ 1921 m. gruodžio 15 d. Šiaulių apskrities Švietimo komisijos protokolas. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 418, l. 6.

²⁴⁵ 1922 m. Jonišio žydų bendr. tarybos protokolas. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 997, l. 69.

²⁴⁶ 1922 m. rugsėjo 3 d. Šiaulių apskrities Švietimo komisijos nutarimas. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 679, l. 38.

²⁴⁷ 1925 m. Jonišio valsčiaus valdybos raštas. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 100, l. 229.

remontui ir ūkio reikalams, beturčių šeimų vaikams nupirkdavo vadovėlius ir mokymo priemones²⁴⁸. Mokytojams algas mokėjo Švietimo ministerija ir mokinių tėvų komitetas²⁴⁹.

Nuo įkūrimo pradžios mokyklai buvo nuomojamos įvairios patalpos. 1924–1926 m. mokykla veikė žydų bendruomenei priklausančiame mediniame name²⁵⁰. 1926–1927 m. mokykla įsikūrė žydų bendruomenės tarybos name²⁵¹. 1928–1929 m. mokyklai buvo nuomojamos žydų draugijos „Ezro“ priklausančios patalpos²⁵². 1930 m. namą mokyklai išnuomojo Jonišio žydų maldos namų komiteto pirmininkas²⁵³. 1930 m. lapkričio 29 d. Švietimo ministro įsakymu pertvarkius mokyklų tinklą ir sujungus mieste veikusiais pradinės mokyklas į vieną bendrą mokyklą Nr. 1, žydų pradinė mokykla nebuvo prijungta, tik pervadinta į pradinę mokyklą Nr. 2²⁵⁴. Pertvarkius pradinių mokyklų tinklą, žydų mokykla nuomavosi patalpas mediniame pastate Vilniaus gatvėje²⁵⁵. 1934–1935 m. mokyklos tikrinimo protokole namo būklė buvo įvertinta prastai, rašte nurodyta, kad pastatas yra senas medinis ir apipuvęs²⁵⁶. 1936 m. Joniškijoje pastačius naujus pradinės mokyklos rūmus, į juos persikėlė ir žydų pradinė mokykla.

1922 m. mokykloje mokėsi 82 mokiniai²⁵⁷. 1924–1925 m. sąraše buvo 87 mokiniai²⁵⁸. 1926–1927 m. mokyklą lankė 66²⁵⁹, o 1929–1930 m. tik 47 mokiniai²⁶⁰. Mažėjantį mokinių skaičių tikriausiai lėmė tuo metu auganti žydų emigracija į užsienį. Vėliau mokinių skaičius augo: 1932–1933 m. mokyklą lankė 65 moksleiviai²⁶¹, o 1939–1940 m. mokėsi 81 mokinys²⁶².

Tarpukario metais žydų švietimo įstaigos poreikį galėjo įtakoti keletas reikšmingų veiksnių. Jonišio mieste telkėsi gausiausia valsčiuje žydų bendruomenė. Mieste buvo susiformavęs žydų inteligentų sluoksnius, kuriam priklausė tarnautojai, gydytojai, amatininkai, pirkliai, prekybininkai ir kitų profesijų atstovai²⁶³. 1922 m. mieste įkurtas „Joniškio žydų liaudies klubas“, kurio tikslas – auklėti žydų visuomenę mokslo, dailės ir kultūros srityse. „Joniškio žydų liaudies klubas“ rengė paskaitas, literatūros vakarus, koncertus, įsteigė biblioteką ir skaityklą bei turėjo chorą²⁶⁴. Jonišio

²⁴⁸ Butautis, Tomas. *Joniškio krašto žydų gyvenimas tarpukariu (1918–1940 m.)*. Šiauliai, 2003. P. 25.

²⁴⁹ Jonišio žydų pradžios mokykla Nr. 5. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1416, l. 332.

²⁵⁰ Jonišio žydų pradžios mokykla. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1494, l. 331-332.

²⁵¹ Jonišio žydų pradžios mokykla. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1445, l. 76.

²⁵² Jonišio žydų pradžios mokykla. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1467, l. 235.

²⁵³ Jonišio žydų pradžios mokykla. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 2544, l. 74.

²⁵⁴ Jonišio žydų pradžios mokykla. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 2733, l. 10-11.

²⁵⁵ Jonišio žydų pradžios mokykla. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1494, l. 172.

²⁵⁶ Jonišio žydų pradžios mokykla. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1651, l. 46-48.

²⁵⁷ Mokinių skaičius ir sudėtis 1922 m. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 679, l. 15.

²⁵⁸ Mokinių skaičius ir sudėtis 1922 m. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1416, l. 252.

²⁵⁹ Mokinių skaičius ir sudėtis 1922 m. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1445, l. 76.

²⁶⁰ Mokinių skaičius ir sudėtis 1922 m. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1494, l. 391.

²⁶¹ Mokinių skaičius ir sudėtis 1922 m. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1531, l. 17-18.

²⁶² Mokinių skaičius ir sudėtis 1922 m. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1750, l. 305-306.

²⁶³ Butautis, Tomas. *Joniškio krašto žydų gyvenimas tarpukariu (1918–1940 m.)*. Šiauliai, 2003. P. 8.

²⁶⁴ Butautis, Tomas. *Joniškio krašto žydų gyvenimas tarpukariu (1918–1940 m.)*. Šiauliai, 2003. P. 19.

žydų bendruomenė aktyviai užsiiminėjo labdaringa veikla. Mieste veikė socialinės pagalbos ir kultūros reikalų draugijos „Ezro“ skyrius, kuris rūpinosi neturtingais žydų bendruomenės nariais²⁶⁵.

4.2. Jonišio žydų pradinės mokyklos personalas

1921 m. Jonišio žydų bendruomenės taryba pateikė prašymą Šiaulių apskrities Švietimo komisijai, paskirti Ruviną Gilol Tabačniką dirbti mokytoju naujai įsteigtoje mokykloje²⁶⁶. Prie prašymo pridėtoje mokytojo biografijoje rašoma: „6 metų pastojau į „chèdèrà“ kur mokė žydėlių abėcėlę po garsiuoju metodu, Bibliją po naujienų metodu ir supažindino su senovės žydėlių literatūra. „Chèdèrè“ mokė vien tik žydėlių kalba. 12 metų iš „chedera“ perėjau į „ešibot“, kame tik mokiaus Talmudą, tuo pačiu laiku ėmiau pamokas pas pašalinius mokytojus Rusų kalbą, aritmetiką ir Geografiją. Per kelis metus gerai išmokau Rusų k., kuo nepabaigiau aritmetikoje, geografijoje gi pasiekiau aukščiausiąjį laipsnį. <...> turėdamas 20 m., pradėjau mokytojauti. Aš ir dar vienas žydėlis netoli Kauno Panemunėje atidarėm „chederą“, kame aš daviau žydėlių kalba pamokas – Bibliją, senovės žydėlių kalbą ir žydėlių istoriją. Ten mokytojavau iki 1904 m. 1904 m. pervažiavau į Joniškį, kur gyvenau lig „europinio karo“ duodamas pamokas žydėlių kalbos“²⁶⁷. Kandidato profesinės kompetencijos neįtikino komisijos, kuri pateikė atsakymą, kad paskirs pakankamai gerai mokantį lietuvių kalbą mokytoją²⁶⁸.

1922–1927 m. mokykloje dirbo Chaja (Hana) Kaplanaitė-Grinienė, turinti pedagoginio darbo stažą nuo 1921 m., išlaikiusi 4 klasių lietuvių kalbos kurso egzaminą²⁶⁹. 1922–1926 m. mokykloje dirbo Rubinas Šubas, baigęs žydų pradinių mokyklų mokytojų seminariją, turintis Švietimo ministerijos leidimą²⁷⁰. 1923–1930 m. mokykloje dirbo Vulfas Rozentalis. Jis buvo baigęs rusų liaudies mokyklą, turintis Švietimo ministerijos leidimą²⁷¹. 1924–1926 m. mokyklos vedėju dirbo Leiba Tabukovičius, baigęs žydų gimnaziją, išlaikęs 4 klasių lietuvių kalbos kurso egzaminą²⁷².

1925 m. mokykloje dirbo Ita Orentaitė, turinti brandos atestatą²⁷³. 1926–1927 m. mokyklos vedėja dirbo Basė Karpaitė, baigusi aštuonias gimnazijos klases ir pedagoginius kursus²⁷⁴. 1928–

---

²⁶⁵ Butautis, Tomas. *Joniškio krašto žydų gyvenimas tarpukariu (1918–1940 m.)*. Šiauliai, 2003. P. 25.

²⁶⁶ Jonišio žydų bendruomenės Tarybos prašymas Ruviną Gilol Tabačniką skirti mokytoju. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 439, l. 145.

²⁶⁷ Ruvino biografija. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 439, l. 146.

²⁶⁸ 1921 m. gruodžio 15 d. Šiaulių apskrities Švietimo komisijos protokolas. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 418, l. 7.

²⁶⁹ Mokyklos tarnautojų tarybos lapai. LCVA, f. 1626, ap. 2, b. 100, l. 186.

²⁷⁰ Mokyklos tarnautojų tarybos lapai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1494, l. 331.

²⁷¹ Mokyklos tarnautojų tarybos lapai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1494, l. 332.

²⁷² Mokyklos tarnautojų tarybos lapai. LCVA, f. 1626, ap. 2, b. 100, l. 186.

²⁷³ Mokyklos tarnautojų tarybos lapai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1416, l. 253.

²⁷⁴ Mokyklos tarnautojų tarybos lapai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1445, l. 77.

1930 m. mokykloje dirbo Jonas Lindė, baigęs Kaune pedagoginius kursus²⁷⁵. 1930–1931 m. mokykloje dirbo Maušė Sventikas, baigęs kursus „Javne“ draugijos mokytojų seminarijoje²⁷⁶. 1931–1934 m. mokytoja dirbo Lėja Kliackaitė, baigusi „Javne“ draugijos pedagoginius kursus²⁷⁷. 1934–1935 m. mokytoja dirbo Taubė Šneideraitė, baigusi gimnaziją ir „Javne“ draugijos pedagoginius kursus²⁷⁸. 1937–1939 m. mokytoju dirbo Eleizeris Kacinas, baigęs „Javne“ draugijos mokytojų seminariją²⁷⁹. Mokyklos vedėju 1931–1933 m. dirbo Abramus Fogelmanas, baigęs Telšių žydų „Javne“ seminariją²⁸⁰. 1933–1940 m. mokyklos vedėju dirbo Mauša Evenšteinas, baigęs gimnaziją ir pedagoginius kursus²⁸¹.

Nemaža dalis mokykloje dirbusių pedagogų buvo baigę „Javne“ organizuotus kursus arba studijavę šios draugijos seminarijoje.

4.3. Jonišchio latvių pradinės mokyklos

1920 m. Šiaulių apskrities gyvenamųjų vietovių surašymo duomenimis Jonišchio valsčiuje gyveno 909 latvių tautybės gyventojai, tad latvių bendruomenė buvo antra pagal gausumą po žydų bendruomenės²⁸². Jonišchio valsčiuje latvių bendruomenė daugiausiai telkėsi Jonišchio mieste ir devyniuose kaimuose (Bertaučiuose, Degučiuose, Likaičiuose, Nartaučiuose, Paberžiuose, Pročiūnuose, Sargūnuose, Satkūnėliuose ir Vytaučiuose), kurie iki baudžios panaikinimo priklausė Daunoravos dvarui. Nuo XVII a. šį dvarą ir jam priklausiusius kaimus valdė iš kaimyninio Kuršo ir Žiemgalos kunigaikštystės kilusios įtakingos vokiečių dvarininkų šeimos.²⁸³ XVII–XVIII a. Daunoravos savininkai dvarui priklausančiuose kaimuose įkurdino didelę latvių diasporą, kuri dėl dvaro pavadinimo (latv. Dundurmuiža) vadinta dundurniekais²⁸⁴. Daunoravos dvare latvių pradinė mokykla buvo atidaryta kaizerinės Vokietijos okupacijos metais 1917 m.²⁸⁵

1920 m. Švietimo ministerijos Šiaulių apskrities įgaliotinė pasiekė šalia Daunoravos esančio Nartaučių kaimo Tėvų tarybos prašymas mokyklą įtraukti į pradinio švietimo įstaigų tinklą ir skirti mokytojais algą, motyvuojant tuo, kad šioje valsčiaus dalyje yra latvių kaimų, kuriems reikalinga

²⁷⁵ Mokyklos tarnautojų tarybos lapai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1494, l. 173

²⁷⁶ Mokyklos tarnautojų tarybos lapai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1494, l. 173.

²⁷⁷ Mokyklos tarnautojų tarybos lapai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1651, l. 146.

²⁷⁸ Mokyklos tarnautojų tarybos lapai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1611, l. 45-46.

²⁷⁹ Mokyklos tarnautojų tarybos lapai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1720, l. 297.

²⁸⁰ Mokyklos tarnautojų tarybos lapai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1531, l. 182.

²⁸¹ Mokyklos tarnautojų tarybos lapai. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1611, l. 45-46.

²⁸² Jonišchio valsčiaus gyventojų skaičius ir tautinė sudėtis. Šiaulių apskrities gyvenamųjų vietovių sąrašas 1920 m. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 160, l. 312.

²⁸³ Vasiliauskas, Ernestas. *Joniškio krašto dvarai. Didžioji ir Mažoji Daunoravos, Bertaučiai, Satkūnai / Güter in der Gegend von Joniškis. Gross und Klein Donnerhof, Bärtautzen, Satkuhnen*, Klaipėda, 2017. P. 168.

²⁸⁴ Vasiliauskas, Ernestas. Daunoravos dvaras ir latvių diaspora Žiemgalos lygumoje. II d. *Būdas*. 2019. Nr. 4. P. 23.

²⁸⁵ Akmenytė, Vilma. „Lietuvos latvių mokyklos 1920–1940“. *Žiemgala*. 2007. Nr. 2. P. 21.

latviška mokykla²⁸⁶. Rašte teigiama, kad mokykla neveikia jau du metus, nes išvyko buvusi mokytoja²⁸⁷. Manytina, kad turima omenyje Daunoravos dvare įkurta mokykla. Tėvų tarybos prašyme taip pat buvo rašoma, kad Šiaulių apskrities Švietimo komisija jiems buvo nurodžiusi patiems susirasti mokytoją²⁸⁸. Anot Tėvų tarybos, jie susitarė, kad jų mokykloje mokytojaus Anna Jurklovljanec²⁸⁹. 1921 m. Šiaulių apskrities Švietimo komisija informavo Tėvų tarybą, kad A. Jurklovljanec negali dirbti mokytoja, nes neišlaikė jai paskirtų egzaminų²⁹⁰. Netrukus Šiaulių apskrities Švietimo skyrius gavo Onos Vitol prašymą paskirti ją mokytojauti į latvių mokyklą²⁹¹.

Iki 1927 m. latvių pradinė mokykla veikė Daunoravos dvaro patalpose, kurias be nuomos mokesčio suteikė savininkė grafienė Morta Keizerlingienė, bet mokyklą kuru ir inventoriumi aprūpindavo Jonišio valsčiaus valdyba, o mokytojai algą mokėjo Švietimo ministerija²⁹². Patalpos nebuvo pritaikytos mokyklinei veiklai, tad latvių bendruomenė ėmėsi rūpintis naujos mokyklos statyba. Antai 1919 m. Vytaučių kaime buvo surengtos dvi latvių vakaronės, kurių metu renkamos lėšos naujos pradinės mokyklos statybai²⁹³.

1922 m. Daunoravos latvių mokyklos namų statymo komisija su Daunoravos dvaro savininko Klausio Keizerlingo įgaliotiniu sudarė 36 metų trukmės sutartį dėl 3 ha žemės sklypo nuomos pradinės mokyklos statybai²⁹⁴. 1923 m. Šiaulių apskrities Atstatymo komisija patvirtino inžinieriaus Karolio Reisono parengtą vienklasės Daunoravos pradinės mokyklos projektą²⁹⁵. Naujosios mokyklos statybų darbai gerokai užsitęsė, nes neturėta pakankamai lėšų. Antai iki 1926 m. mokyklos statybai buvo surinkta ir išleista 40 000 Lt, tačiau pabaigti statybos darbams vis dar reikėjo 10 000 Lt²⁹⁶. 1926 m. Jonišio latvių lavinimosi draugija kreipėsi į Švietimo ministeriją dėl mokyklos statybai išnuomoto sklypo, nes vykdant žemės reformą Daunoravos dvaras buvo išparceliuotas, o mokyklai skirtas sklypas atiteko Švietimo ministerijai, kuri latvių draugijai paliko tik 1 ha, o kitus 2 ha perdavė būsimos lietuvių mokyklos statyboms. Tačiau ministerija pažadėjo suteikti paramą, jei naujoje latvių mokykloje bus skirtos patalpos ir lietuvių pradinei mokyklai. Latvių draugija nesutiko su ministerijos sąlyga, motyvuodama tuo, kad Jonišio valsčiuje gyvena apie 800 latvių, kai kuriems jų yra mokykla yra per toli, tad buvo numatytos patalpos bendrabučiu,

---

²⁸⁶ Nertaučių mokyklos Tėvų tarybos prašymas. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 439, l. 131.

²⁸⁷ Nertaučių mokyklos Tėvų tarybos prašymas. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 439, l. 131.

²⁸⁸ Nertaučių mokyklos Tėvų tarybos prašymas. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 439, l. 131.

²⁸⁹ Nertaučių mokyklos Tėvų tarybos prašymas. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 439, l. 131.

²⁹⁰ Šiaulių apskrities Švietimo komisijos pranešimas. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 439, l. 135.

²⁹¹ 1921 m. Šiaulių apskrities Švietimo skyriaus žinios apie mokytojų paskyrimą. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 447, l. 83.

²⁹² 1926 m. valsčiaus mokyklų aprūpinimas kuru ir inventoriumi. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 133, l. 99.

²⁹³ 1919 m. prašymai išduoti leidimus poilsio vakarams rengti. LCVA, f. 1624, ap. 2, b. 28, l. 8, 25.

²⁹⁴ 1922 m. sutartis tarp Daunoravos dvaro savininko Klausio Keizerlingo įgaliotinio Klemo Vinco Mačerinsko ir Daunoravos latvių pradinės mokyklos statymo komisijos pirmininko Karolio Jono Duncio. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 759, l. 213.

²⁹⁵ 1923 m. Šiaulių apskrities Atstatymo komisijos posėdis. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 306, l. 113.

²⁹⁶ 1926 m. Jonišio latvių lavinimosi draugijos prašymas dėl 3 ha žemės. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 759, 212 lapas.

todėl nėra vietos lietuvių mokyklai²⁹⁷. Nesulaukęs paramos iš ministerijos Daunoravos latvių mokyklos namų statymo komitetas pateikė prašymą dėl finansinės paramos Šiaulių apskrities valdybai, kuri nutarė skirti 1 000 Lt mokyklos statybai²⁹⁸.

1928 m. Daunoraičių latvių pradinė mokykla įsikėlė į naujus mūrinius namus²⁹⁹. Mokykla pakeitė pavadinimą, nes išparceliavus Daunoravos dvaro žemes, jose įsikūrė Daunoraičių kaimas. Naujoji mokykla pritraukė nemažą būrį mokinių: 1932 m. mokyklą lankė 36 mokiniai³⁰⁰, 1935 m. mokėsi 48 mokiniai³⁰¹, o 1937 m. – net 55 moksleiviai³⁰².

Joniškio miesto latvių pradžios mokykla buvo įsteigta 1919 m³⁰³. Ją išlaikė Joniškio valsčiaus savivaldybė, o mokytojams algas mokėjo Švietimo ministerija. Mokyklą buvo įtraukta į valsčiaus pradinių mokyklų tinklą ir jai suteiktas IV numeris. Iki 1930 m. mokykla nuomavosi patalpas mieste.

Analizuojant mokyklos lankomumo statistinius duomenis pastebima drastiška mokinių skaičiaus kaita. Jei 1921 m. mokyklą lankė 71 mokinyš³⁰⁴, tai 1924 m. mokėsi tik 27 mokiniai³⁰⁵. Vėliau mokinių skaičius dar labiau mažėjo: 1925 m. mokyklą lankė 21 moksleivis³⁰⁶, 1926 m. – 12 moksleivių³⁰⁷, o 1928 m. – tik 11 mokinių³⁰⁸.

1930 m. įgyvendinus miesto mokyklų tinklo pertvarką latvių IV-oji pradinė mokykla neteko savo statuso, iš jos liko tik viena klasė su dėstomąją latvių kalba, kuri veikė Joniškio miesto I-osios lietuvių pradinės mokyklos patalpose³⁰⁹. Tikriausiai dramatiškas mokinių skaičiaus mažėjimas nulėmė tai, kad mokykla buvo reorganizuota. 1936 m. rugsėjį Joniškio miesto I-oji pradinė mokykla kartu su latvių klase persikėlė į naujuosius pradinės mokyklos rūmus.

4.4. Joniškio latvių vidurinės mokyklos steigimas ir veikla

1921 m. gegužės 11 d. Alkiškių kaime (Akmenės vls.) Lietuvos latvių švietimo draugijos „Rīts“ organizuoto Lietuvos latvių delegatų susirinkimo metu buvo nutarta Joniškyje įsteigti vidurinę mokyklą³¹⁰. Ten pat buvo sudarytas vidurinės mokyklos steigimo komitetas, kuris turėjo

²⁹⁷ 1926 m. Joniškio latvių lavinimosi draugijos prašymas dėl 3 ha žemės. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 759, l. 212.

²⁹⁸ 1926 m. Šiaulių apskrities valdybos posėdžio protokolas. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 1904, l. 25.

²⁹⁹ Daunoraičių pradžios mokykla Nr. 2. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1531, l. 17–18.

³⁰⁰ Mokinių skaičius ir sudėtis 1932 m. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1531, l. 59–60.

³⁰¹ Mokinių skaičius ir sudėtis 1935 m. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1651, l. 146–147.

³⁰² Mokinių skaičius ir sudėtis 1937 m. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1720, l. 432–433.

³⁰³ Joniškio miesto latvių pradžios mokykla (Nr.4). LCVA, f. 391, ap. 3, b. 759, l. 212.

³⁰⁴ Mokinių skaičius ir sudėtis 1921 m. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 437, l. 18.

³⁰⁵ Mokinių skaičius ir sudėtis 1924 m. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1416, l. 330.

³⁰⁶ Mokinių skaičius ir sudėtis 1925 m. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1433, l. 58.

³⁰⁷ Mokinių skaičius ir sudėtis 1926 m. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1445, l. 80.

³⁰⁸ Mokinių skaičius ir sudėtis 1928 m. LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1467, l. 364.

³⁰⁹ Joniškio miesto latvių pradžios mokykla (Nr.4). LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1494, l. 143–144.

³¹⁰ 1921 m. gegužės 11d. Lietuvos latvių delegatų susirinkimo protokolas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 202, l. 1.

rūpintis steigimo reikalais³¹¹. Galima numanyti, kad Joniškis buvo pasirinktas kaip labiausiai geografiškai ir kultūriškai latvių bendruomenei priimtina vieta, nes Joniškio valsčius tarsi buvo centre, jį iš visų pusių supo Akmenės, Žagarės, Kriukų, Žeimelio, Pašvitinio, Linkuvos valsčiai, kuriuose gyveno latvių bendruomenės. Tarpukario laikotarpiu Joniškyje gyveno išsilavinę latvių bendruomenės nariai. 1921 m. buvo įsteigta Joniškio latvių lavinimosi draugija, kurios tikslas – susivienyti su visais Lietuvoje gyvenančiais latviais Lietuvoje ir platinti mokslo žinias³¹². Mieste veikė vienintelė visiems valsčiuje gyvenantiems latviams svarbus dvasinis židinys – Joniškio evangelikų liuteronų bažnyčia.

1921 m. rugsėjo 6 d. latvių vidurinės mokyklos steigimo komitetas Švietimo ministerijai išsiuntė prašymą leisti atidaryti mokyklą³¹³. Švietimo ministerijos Pradžios mokslo departamentas pateikė atsakymą, kad mokykla gali būti steigama sutikus ją materialiai remti vietos savivaldybei arba išlaikant pačiai organizacijai³¹⁴. 1921 m. rugsėjo 25 d. mokyklos steigimo komitetas Švietimo ministerijai vėl pateikė Švietimo ministerijai raštą, kuriame prašoma leisti įsteigti mokyklą, nes ją išlaikys Joniškio valsčiaus valdyba ir pats steigimo komitetas, be to bus renkamas mokestis už mokslą³¹⁵. Šį kartą Švietimo ministerija suteikė leidimą nuo 1921 m. spalio 1 d. atidaryti vienintelę Lietuvoje vidurinę latvių mokyklą, kurios programa buvo kaip ir lietuvių vidurinės mokyklos, tik dėstoma latvių kalba³¹⁶. Mokykla neturėjo savo atskiro pastato ir glaudėsi Joniškio pradinės latvių mokyklos patalpose Žagarės g. 35³¹⁷. 1921 m. mokykla buvo vienklasė, o nuo 1922 m. rugsėjo 1 d. Švietimo ministerija suteikė finansinę paramą II klasei išlaikyti³¹⁸. 1923–1924 m. mokykloje buvo atidaryta III klasė, o 1926 m. II pusmetį atidaryta ir IV klasė³¹⁹.

Mokyklos turto aprašyme nurodyta, kad įstaigos patalpa buvo maža – tik vienas kambarys, kuriame kartu mokėsi dvi klasės³²⁰. Šiose patalpose mokykla veikė iki 1924 m., o vėliau pakeitė net tris vietas. Iš pradžių už patalpų nuomą ir kurą mokėjo Joniškio valsčiaus valdyba, bet nuo 1929 m. jai atsisakius finansiškai remti mokyklą, mokesčių našta užgulė mokyklos Tėvų komitetą ir pedagogų tarybą³²¹. Mokykla gaudavo tik dalinę Švietimo ministerijos paramą, nes motyvuojama buvo tuo, kad ją lanko per mažas mokinių skaičius³²². Antai 1926 m. Švietimo ministerija iš Ministro Pirmininko rezervo fondo skyrė 1 200 Lt mokyklos patalpų nuomai ir 360 Lt metinei sargo

³¹¹ 1921 m. gegužės 11 d. Lietuvos latvių delegatų susirinkimo protokolas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 202, l. 1.

³¹² 1922 m. žinios apie Joniškio latvių lavinimosi draugiją. LCVA, f. 1367, ap. 1, b. 142, l. 1.

³¹³ 1921 m. rugsėjo 6 d. Mokyklos steigiamojo komiteto raštas Švietimo ministerijai dėl latvių vidurinės mokyklos reikalingumo Joniškyje. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 202, l. 6.

³¹⁴ 1921 m. Švietimo ministerijos Pradžios mokslo departamento atsakymas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 202, l. 8.

³¹⁵ 1921 m. rugsėjo 25 d. latvių vidurinės mokyklos steigimo komitetas prašymas Švietimo ministerijai. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 202, l. 9.

³¹⁶ Joniškio latvių privatinės vidurinės mokyklos apyskaita 1922 metams. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 202, l. 51.

³¹⁷ Joniškio latvių privatinės vidurinės mokyklos apyskaita 1922 metams. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 202, l. 51.

³¹⁸ Joniškio latvių privatinės vidurinės mokyklos apyskaita 1922 metams. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 202, l. 52.

³¹⁹ Susirašinėjimas dėl IV klasės atidarymo teisėtumo. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 204, l. 6.

³²⁰ Mokyklos butas ir turtas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 202, l. 1.

³²¹ 1929 m. Joniškio latvių vidurinės mokyklos raštas Joniškio v. valdybai. LCVA, f. 862, ap. 1, b. 2474, l. 484.

³²² Joniškio latvių privatinės vidurinės mokyklos apyskaita 1922 metams. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 202, l. 2.

algai³²³. Šis lėšų skyrimas buvo motyvuotas tuo, kad mokykla neišgali surinkti papildomų lėšų, nes ją lanko mažai mokinių, o Jonišio valsčiaus sąmatoje nenumatyta skirti lėšų šios mokyklos išlaikymui. Taip pat nurodyta, kad Latvijos vyriausybė skiria išlaikymą Rygos lietuvių gimnazijai, tad Švietimo ministerija mananti, kad ir Lietuvoje reikia išlaikyti bent vieną latvių gimnaziją³²⁴.

Tačiau 1927 m. kovo mėn. Jonišio latvių vidurinės mokyklos mokytojams iškilo problema dėl nuo 1926 m. pabaigos neišmokėtų atlyginimų, tad pedagogų taryba kreipėsi į Švietimo ministeriją prašydama išmokėti algas³²⁵. Rašte teigiama, kad šios mokyklos pedagogai stengiasi visomis išgalėmis išlaikyti mokyklą ir apgailestaujama, kad taip nekultūringai elgiamasi su Lietuvoje gyvenančia latvių mažuma. Šiame rašte net buvo pateiktas ultimatumas Švietimo ministerijai, kad jei nebus artimiausiu metu išmokėtos algos, pedagogai kreipsis į Latvijos užsienio reikalų ministeriją, kad ji padėtų išspręsti šią problemą³²⁶. Nepavyko rasti duomenų kokį atsakymą pateikė ministerija, tačiau 1927 m. rugsėjo 26 d. Švietimo ministeriją pasiekė Rygos pasiuntinybės sekretoriato užklausa, prašant atsakyti kiek lėšų yra skiriama Jonišio latvių vidurinei mokyklai. Užklausoje teigiama, kad šie duomenys bus reikalingi sprendžiant lietuvių gimnazijos finansavimą Rygoje, nes yra gauti skundai, kad latvių mokyklos Lietuvoje nepakankamai aprūpinamos³²⁷. 1927 m. spalio 7 d. Švietimo ministerija pateikė atsakymą, kad Jonišio latvių vidurinei mokyklai buvo skirta 15 300 litų, nes I ir II klasėse yra po 10 mokinių, III – 6, o IV – 7 mokiniai³²⁸. Nuo 1928 m. mokyklos inventorių ir mokymo priemonės nebebuvo perkamos, nes tam nebuvo skiriama lėšų³²⁹.

Mokyklą lankantys Švietimo ministerijos inspektoriai rasdavo nemažai trūkumų. Antai 1930 m. Švietimo ministerija atsiuntė raštą mokyklos direktoriui, kuriame teigiama, kad po inspektoriaus apsilankymo buvo nustatyta, kad mokiniai praleidžia per daug pamokų, rašto darbai turinio ir formos prasme nėra pakankamai geri, o mokykla nedaro jokios pažangos³³⁰.

1931 m. Jonišio latvių vidurinė mokykla buvo perkelta į Žeimelį. B. Šetkus kelia prielaidą, kad Švietimo ministerija inicijavo mokyklos iškeldinimą, kadangi Žeimelyje gyveno gausesnė latvių bendruomenė³³¹. V. Akmenytės teigimu, šiam sprendimui daugiau įtakos galėjo turėti ne Švietimo ministerijos pozicija, bet mokyklos pedagogų nuomonė, nes Žeimelyje tikėtasi geresnių sąlygų ir didesnio mokinių skaičiaus³³².

---

³²³ Jonišio latvių privatinės vidurinės mokyklos apyskaita 1926 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 206, l. 12.

³²⁴ Jonišio latvių privatinės vidurinės mokyklos apyskaita 1926 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 206, l. 12.

³²⁵ 1927 m. vasario 15 d. pedagogų tarybos posėdžio protokolas. LCVA, f. 1259, ap. 1, b. 12. l. 11.

³²⁶ 1927 m. vasario 15 d. pedagogų tarybos posėdžio protokolas. LCVA, f. 1259, ap. 1, b. 12. l. 12.

³²⁷ 1927 m. rugsėjo 26 d. Rygos pasiuntinybės sekretoriato paklausimas Švietimo ministerijai. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 207, l. 42.

³²⁸ 1927 m. spalio 7 d. Švietimo ministerijos atsakymas. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 207, l. 43.

³²⁹ Mokyklos inventorių. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 208, l. 6.

³³⁰ 1930 m. gegužės 12 d. Švietimo ministerijos raštas mokyklos direktoriui A. Štampeliui. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 210, l. 112.

³³¹ Šetkus, Benediktas. „Latvių mokykla Lietuvoje 1918–1940 m.“. *Lituanistika*. 2001. Nr. 1 (45). P. 60.

³³² Akmenytė, Vilma. „Lietuvos latvių liuteronų bendruomenė 1918–1940 m.“. *Žiemgala*. 2003. Nr. 1. P. 22–26; „Lietuvos latvių mokyklos 1920–1940“. *Žiemgala*. 2007. Nr. 2. P. 21.

Manytina, kad mokyklos perkėlimui nemažai įtakos padarė ir finansinės problemos, nes Joniškio valsčiaus savivaldybė ir Švietimo ministerija neskyrė jos išlaikymui pakankamai lėšų, tad gal buvo tikimasi, kad Žeimelio valsčiaus savivaldybė ir bendruomenė sugebės išlaikyti mokyklą.

4.5. Joniškio latvių vidurinės mokyklos mokytojų personalas

Dauguma Joniškio latvių vidurinėje mokykloje dirbusių mokytojų buvo latvių tautybės Lietuvos piliečiai. Tyrinėjant archyvinius duomenis pavyko nustatyti mokykloje dirbusius šiuos pedagogus.

Milda Žibeikienė, latvė, Lietuvos pilietė, baigė Rygos gimnaziją. Mokytojauti pradėjo 1905 m., o šioje mokykloje dirbo 1921–1927 m. Iki 1925 m. ėjo mokyklos direktorės pareigas. Iki 1927 m. mokykloje dėstė tikybą, aritmetiką, gamtos mokslą, piešimą, rankų darbus, dainavimą, latvių ir vokiečių kalbas³³³.

Stasys Domeika, lietuvis, Lietuvos pilietis, baigęs mokytojų kursus pradėjo mokytojauti nuo 1905 m., o šioje mokykloje dirbo 1921–1925 m. Mokykloje dirbo antraeilėse pareigose ir dėstė tik lietuvių kalbą³³⁴.

Jonas Kronbergas, latvis, Lietuvos pilietis, baigė Rygos Nikolajaus gimnaziją ir išklausė tris semestrus Vokietijos universitete. Šioje mokykloje dirbo 1922–1923 m. Dėstė latvių kalbą, istoriją, geografiją, aritmetiką, gamtos mokslą³³⁵.

Aleksandras Stempelis (kituose dokumentuose – Štempelis), latvis, Lietuvos pilietis, baigė Aukštesniąją ūkio mokyklą Mintaujoje. Joniškio latvių vidurinėje mokykloje dirbo mokytoju nuo 1922 m., o nuo 1925 m. ėjo direktoriaus pareigas. Dėstė aritmetiką, geometriją, fiziką, žemės ūkį, istoriją, geografiją, gamtos mokslą, paišybą, gimnastiką, dainavimą, vadovavo mokyklos chorui³³⁶.

Alfredas Lezdinis (kituose dokumentuose – Lazdinis), latvis, Lietuvos pilietis, baigė Aukštesniąją komercijos mokyklą Petrapilyje. Joniškio latvių vidurinėje mokykloje mokykloje dirbo 1925–1927 m. Dėstė latvių kalbą, istoriją, geografiją, algebrą, vadovavo mokyklos chorui³³⁷.

Karolis Graužis (kituose dokumentuose – Graužinis), latvis, Lietuvos pilietis, baigė Detroito meno mokyklą Jungtinėse Amerikos Valstijose. Joniškio latvių vidurinėje mokykloje dirbo dailės mokytoju iki 1930 m. Joniškyje įsteigė mokytojų knygyną³³⁸.

---

³³³ Mokyklos tarnautojų sąrašas 1927 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 207, l. 19.

³³⁴ Mokyklos tarnautojų sąrašas 1925 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 205, l. 61.

³³⁵ Mokyklos tarnautojų sąrašas 1922 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 202, l. 3; b. 203, l. 8.

³³⁶ Mokyklos tarnautojų sąrašas 1925 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 205, l. 106.

³³⁷ Mokyklos tarnautojų sąrašas 1925 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 205, l. 1; b. 207, l. 73.

³³⁸ Mokyklos tarnautojų sąrašas 1925 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 205, l. 1; b. 210, l. 58.

Vytautas Šiaučiūnas, lietuvis, Lietuvos pilietis, baigė Linkuvos gimnaziją ir 1925–1926 m. Joniščio latvių vidurinėje mokykloje dirbo antraeilėse pareigose. Dėstė lietuvių kalbą ir ėjo sekretoriaus pareigas³³⁹.

Balys Nainius (kituose dokumentuose – Nainys), lietuvis, Lietuvos pilietis, baigė Linkuvos gimnaziją ir Lietuvos universiteto Gamtos-matematikos fakulteto Matematikos-fizikos skyriaus I kursą. 1927–1929 m. m. šioje mokykloje dėstė lietuvių kalbą, buvo Pedagogų tarybos sekretorius ir bibliotekininkas³⁴⁰.

Alma Vanagaitė, latvė, Lietuvos pilietė, baigė Mintaujos gimnaziją, vėliau Marijampolės pradinį klasių mokytojų kursą ir 1927 m. įgijo pradžios mokyklos mokytojos cenzą. Mokytojavo nuo 1924 m., o šioje mokykloje dirbo nuo 1927 m. Dėstė tikybą, vokiečių kalbą, istoriją ir visuomenės mokslą, geografiją, muziką, gamtos mokslą³⁴¹.

Karolis Namikas, latvis, Lietuvos pilietis, baigė Bauskės realinę gimnaziją, 1928 m. įgijo pradžios mokyklos mokytojo cenzą. Nuo 1927 m. šioje mokykloje dėstė latvių kalbą, aritmetiką, algebrą, geografiją, gamtos mokslą. Taip pat ėjo bibliotekininko pareigas. Sergant direktoriui laikinai jį pavadavo iki 1930 m.³⁴².

Alisė Vainbergaitė, latvė, Lietuvos pilietė, baigusi Vieکشnių mokytojų kursą ir Šiaulių mokytojų seminarijos 4 kursą, mokytojavo nuo 1918 m., o šioje mokykloje nuo 1929 m. Dėstė lietuvių kalbą, geografiją, gamtos mokslą, geometriją, visuomenės mokslą, dailę, muzikos teoriją, higieną, vadovavo mokyklos chorui³⁴³.

Pastebėtina, kad iš vienuolikos mokykloje dirbusių pedagogų nebuvo nei vieno su aukštuoju išsilavinimu, o tik du mokytojai buvo pradėję ir nebaigę studijų aukštesiose mokyklose. Šiuo aspektu situacija nebuvo labai išskirtinė, nes 1921 m. Lietuvoje visose vidurinėse mokyklose dirbo tik 7,02 proc. pedagogų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, vidurinį mokslą baigusiujų mokytojų buvo net 71,52 proc., o nebaigusiujų viduriniojo mokslo – 21,46 proc.³⁴⁴.

1925 m. vidurinių ir aukštesniųjų mokyklų įstatyme buvo įrašyta nuostata, kad šių mokyklų pedagogai privalėjo turėti Švietimo ministerijos nustatytą cenzą, kuri įgyti galėjo išlaikę mokytojo cenzo egzaminus iš savo dėstomos specialybės ir pedagoginių dalykų³⁴⁵.

³³⁹ Mokyklos tarnautojų sąrašas 1926 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 209, l. 20.

³⁴⁰ Mokyklos tarnautojų sąrašas 1927 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 207, l. 15; b. 2079, l. 8.

³⁴¹ Mokyklos tarnautojų sąrašas 1927 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 207, l. 36.

³⁴² Mokyklos tarnautojų sąrašas 1927 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 207, l. 67; b. 209, l. 37.

³⁴³ Mokyklos tarnautojų sąrašas 1929 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 209, l. 32.

³⁴⁴ „Mokomas personalas ir kiti tarnautojai“. *Švietimo darbas*. 1922. Nr. 1–2. P. 139. Interaktyvus. [žiūrėta 2021 m. gegužės 8 d.]

<https://www.epaveldas.lt/vbspi/content/biImage.jsp?biRecordId=26168&imageId=/vbspi/showImage.do?id=PG_S_149971_139>.

³⁴⁵ Karčiauskienė, Magdalena. „Mokytojo problema Lietuvoje (1918-1940)“. *Acta Paedagogica Vilnensia*. 2016. T. 20. P. 4–20.

3.6. Latvių vidurinės mokyklos mokinių kontingentas

Joniškio latvių vidurinėje mokykloje beveik visi mokiniai buvo latvių tautybės Lietuvos piliečiai. Tik 1921 m. ir 1930 m. II-ąjį pusmetį mokėsi po vieną ne Lietuvos pilietį³⁴⁶, o 1923–1924 m. ir 1929 m. I-ąjį pusmetį klasėse buvo po vieną lietuvį³⁴⁷, 1929 m. II-ąjį pusmetį ir 1930 m. mokėsi po vieną žydų tautybės Lietuvos pilietį³⁴⁸.

Lentelė Nr. 5. Joniškio latvių vidurinės mokyklos mokinių skaičius ir sudėtis³⁴⁹

Klasė	Skaičius	Amžius										
		10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	
1921 m.												
I	Berniukų	7	-	-	1	1	3	2	-	-	-	-
	Mergaičių	5	-	-	-	-	1	3	1	-	-	-
1922 m.												
I	Berniukų	14	-	1	3	6	-	2	2	-	-	-
	Mergaičių	12	-	-	1	4	3	4	-	-	-	-
II	Berniukų	4	-	-	-	1	3	-	-	-	-	-
	Mergaičių	3	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
1923 m.												
I	Berniukų	21	-	3	3	5	6	2	2	-	-	-
	Mergaičių	14	-	2	2	4	6	-	-	-	-	-
II	Berniukų	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-
	Mergaičių	4	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-
1924 m.												
I	Berniukų	14	1	1	3	1	5	3	-	-	-	-
	Mergaičių	20	1	1	8	3	4	2	-	1	-	-
II	Berniukų	12	-	-	-	-	4	3	2	-	1	2
	Mergaičių	7	-	-	-	-	1	-	1	1	2	2
1925 m.												
I	Berniukų	3	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-
	Mergaičių	8	-	2	-	2	3	1	-	-	-	-

³⁴⁶ Mokinių skaičius ir sudėtis 1921 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 202, l. 4; b. 210, l. 3.

³⁴⁷ Mokinių skaičius ir sudėtis 1923/24 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 203, l. 2; b. 209, l. 2.

³⁴⁸ Mokinių sąrašas, skaičius ir sudėtis 1929 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 209, l. 4.

³⁴⁹ 1921–1930 m. statistinės žinios apie mokinius. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 201–210.

II	Berniukų	6	-	-	1	1	2	-	1	-	1	-
	Mergaičių	4	-	-	1	-	1	2	-	-	-	-
III	Berniukų	4	-	-	-	1	1	1	1	-	-	-
	Mergaičių	4	-	-	-	2	-	1	-	1	-	-
1926 m. I pusmetis												
I	Berniukų	3	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-
	Mergaičių	7	-	-	2	-	2	2	1	-	-	-
II	Berniukų	5	-	-	1	-	1	3	-	-	-	-
	Mergaičių	2	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-
III	Berniukų	5	-	-	-	1	2	1	1	-	-	-
	Mergaičių	3	-	-	-	-	1	1	1	-	-	-
1926 m. II pusmetis												
I	Berniukų	8	-	1	2	3	1	1	-	-	-	-
	Mergaičių	6	-	1	3	2	-	-	-	-	-	-
II	Berniukų	5	-	-	-	-	2	2	1	-	-	-
	Mergaičių	2	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-
III	Berniukų	5	-	-	-	-	2	2	1	-	-	-
	Mergaičių	2	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-
IV	Berniukų	6	-	-	-	-	-	2	1	1	2	-
	Mergaičių	2	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-
1927 m. I pusmetis												
I	Berniukų	8	-	1	2	3	1	1	-	-	-	-
	Mergaičių	5	-	1	3	1	-	-	-	-	-	-
II	Berniukų	4	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-
	Mergaičių	8	-	-	2	-	3	3	-	-	-	-
III	Berniukų	5	-	-	-	2	2	1	-	-	-	-
	Mergaičių	2	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-
IV	Berniukų	7	-	-	-	2	1	2	2	-	-	-
	Mergaičių	2	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-
1927 m. II pusmetis												
I	Berniukų	2	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	Mergaičių	6	-	2	2	-	2	-	-	-	-	-
II	Berniukų	6	-	-	1	3	-	2	-	-	-	-

	Mergaičių	5	-	-	2	1	2	-	-	-	-	-
III	Berniukų	2	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-
	Mergaičių	7	-	-	-	2	2	1	2	-	-	-
IV	Berniukų	5	-	-	1	1	1	2	-	-	-	-
	Mergaičių	2	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-
1928 m. I pusmetis												
I	Berniukų	2	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	Mergaičių	4	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-
II	Berniukų	5	-	-	1	3	-	1	-	-	-	-
	Mergaičių	5	-	-	2	1	2	-	-	-	-	-
III	Berniukų	3	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-
	Mergaičių	7	-	-	-	2	2	1	2	-	-	-
IV	Berniukų	4	-	-	-	1	1	-	2	-	-	-
	Mergaičių	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
1928 m. II pusmetis												
I	Berniukų	3	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	Mergaičių	3	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-
II	Berniukų	6	-	1	1	-	3	-	1	-	-	-
	Mergaičių	3	-	-	1	-	1	1	-	-	-	-
III	Berniukų	4	-	-	-	-	1	1	2	-	-	-
	Mergaičių	4	-	-	-	1	1	2	-	-	-	-
IV	Berniukų	2	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-
	Mergaičių	6	-	-	-	-	2	2	1	1	-	-
1929 m. I pusmetis												
I	Berniukų	3	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-
	Mergaičių	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
II	Berniukų	6	-	-	1	1	3	-	1	-	-	-
	Mergaičių	3	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-
III	Berniukų	4	-	-	-	-	2	1	1	-	-	-
	Mergaičių	4	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-
IV	Berniukų	2	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-
	Mergaičių	6	-	-	-	-	2	2	1	1	-	-
1929 m. II pusmetis												

I	Berniukų	3	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-
	Mergaičių	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
II	Berniukų	4	-	1	-	1	1	1	-	-	-	-
	Mergaičių	2	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-
III	Berniukų	5	-	-	1	1	-	1	1	1	-	-
	Mergaičių	2	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-
IV	Berniukų	5	-	-	-	-	2	-	1	2	-	-
	Mergaičių	5	-	-	2	-	2	1	-	-	-	-
1930 m. I pusmetis												
I	Berniukų	3	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-
	Mergaičių	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
II	Berniukų	3	-	1	-	-	1	1	-	-	-	-
	Mergaičių	2	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-
III	Berniukų	5	-	-	1	1	-	1	1	1	-	-
	Mergaičių	2	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-
IV	Berniukų	5	-	-	-	-	1	-	1	2	1	-
	Mergaičių	4	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-
1930 m. II pusmetis												
I	Berniukų	3	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-
	Mergaičių	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
II	Berniukų	3	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-
	Mergaičių	2	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-
III	Berniukų	2	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-
	Mergaičių	3	-	-	-	1	1	-	1	-	-	-
IV	Berniukų	3	-	-	-	1	-	-	2	-	-	-
	Mergaičių	2	-	-	-	1	-	-	2	-	-	-

Analizuojant statistinius duomenis pastebimas mokinių skaičiaus kitimas. Mokyklos veiklos pradžioje mokinių skaičius augo: 1921 m. mokėsi 12 vaikų³⁵⁰, 1922 m. mokyklą lankė 33 mokiniai³⁵¹, 1923 m. mokėsi 41 mokinys³⁵², o 1924 m. mokinių skaičius išaugo iki 53³⁵³. Tačiau nuo 1925 m. mokyklą lankančių vaikų skaičius ėmė mažėti ir daugiau niekada nepasiekė 1924 m.

³⁵⁰ Mokiniai 1921 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 202, l. 6.

³⁵¹ Mokinių skaičius ir sudėtis 1922 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 202, l. 9.

³⁵² Mokinių skaičius ir sudėtis 1923 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 203, l. 2.

³⁵³ Mokinių skaičius ir sudėtis 1924 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 204, l. 19.

lankomumo lygio. 1925 m. mokyklą lankė 29 moksleiviai³⁵⁴, 1926 m. I-ajame pusmetyje mokėsi 25 mokiniai³⁵⁵, o 1930 m. II-ajį pusmetį – tik 20 moksleivių³⁵⁶.

Natūraliai kyla klausimas kodėl mažėjo mokyklą lankančių vaikų skaičius. Viena iš priežasčių galėjo būti tai, kad mokslas šioje mokykloje buvo mokamas. Nuo 1922 m. mokestis už mokslą buvo 25 litai metams³⁵⁷, o 1928 m. mokestis buvo padidintas ir mokinių tėvams reikėjo mokėti 37,50 litus už vienus mokslo metus³⁵⁸. Galimai lėšų stokojančios šeimos savo vaikus galėjo pradėti leisti į lietuvių vidurinę mokyklą, kur buvo tikimybė, kad nepasiturinčių šeimų mokinius atleis nuo mokesčio už mokslą. Ypač tai galėjo būti aktualu 1924–1926 m. ir 1928–1929 metais, kai Lietuvoje dėl nepalankių klimatinėlių sąlygų smarkiai nukentėjo žemės ūkis ir padaugėjo bedarbių³⁵⁹, tad ūkininkaujančios ar samdomąjį darbą dirbančios šeimos tikriausiai nebeišgalėjo sumokėti už vaikų mokslą.

V. Akmenytės nuomone, Joniškis nebuvo patogiausia vieta latvių vidurinei mokyklai, nes ją daugiausiai lankė mokiniai, baigę Joniškių valsčiaus ir miesto latvių pradinės mokyklas, tačiau nedaug moksleivių atvykdavo mokytis iš aplinkinių valsčių, kur buvo įsikūrusios latvių bendruomenės ir veikė jų pradinės mokyklos³⁶⁰. Pasak tyrinėtojos, tai galėjo lemti tuometinė situacija, kai dėl didelio atstumo tarp mokyklų buvo sunku išlaikyti latvių vidurinę mokyklą, o vietiniams latviams galėjo kilti nepasitikėjimas mokykla ir jos mokymo kokybe, nes trūko finansavimo ir nebuvo sudarytos geros mokymosi sąlygos³⁶¹.

Galima ir kita priežastis – tai latvių gimnazijos nebuvimas. Latvių šeimų vaikai pabaigę latvišką vidurinę mokyklą ir norėdami aukštesniojo mokslo galėjo rinktis tik lietuvių gimnaziją, nes aukštesniosios pakopos latvių mokyklos nebuvo visoje Lietuvoje. Tokiu atveju jiems teko adaptuotis lietuvių gimnazijoje arba išvykti mokytis į Latviją. Galimai dalis tėvų vengdami adaptacijos sunkumų, savo vaikus pradėjo leisti į lietuvių mokyklas.

Galvotina, kad latvių mokinių skaičiaus mažėjimui įtakos taip pat galėjo turėti latvių asimiliacija, kai kuriamos mišrios lietuvių ir latvių šeimos bei tarpukario metais vykstanti lietuvinimo politika.

---

³⁵⁴ Mokinių skaičius ir sudėtis 1925 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 205, l. 7.

³⁵⁵ Mokinių apyskaita 1926 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 206, l. 6.

³⁵⁶ Mokinių sąrašas, skaičius ir sudėtis 1930 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 210, l. 3.

³⁵⁷ Lėšos mokyklai laikyti 1922 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 202, l. 11.

³⁵⁸ Mokyklos apyskaita 1928 m. LCVA, f. 391, ap. 2, b. 208, l. 6.

³⁵⁹ Truska, Liudas. *Antanas Smetona ir jo laikai*. Vilnius, 1996. P. 157.

³⁶⁰ Akmenytė, Vilma. „Lietuvos latvių mokyklos 1920–1940“. *Žiemgala*. 2007. Nr. 2. P. 20.

³⁶¹ Ten pat. P. 20.

IŠVADOS

1918 m. paskelbus Lietuvos nepriklausomybę, Joniškio valsčiaus ir miesto savivaldybei teko atkurti ir išlaikyti pradinių mokyklų tinklą. Vietos valdžia dėl ekonominių sunkumų negalėjo tinkamai aprūpinti visų pradinių mokyklų, tad dalį jų naštos perėmė kaimų bendruomenės. Labai trūko mokykloms tinkamų patalpų, tad ilgą laiką mokyklos veidavo nuomojamose ir mokymuisi nepritaikytose patalpose. Pagerėjus ekonominei situacijai visuomenės ir vietos savivaldybės pastangomis buvo pastatytos trys naujos pradinės mokyklos.

Joniškio valsčiaus ir miesto visuomenė labai aktyviai rūpinosi savo vaikų švietimu bei stengėsi, kad būtų įkurtos ne tik pradinės mokyklos, bet ir aukštesnioji mokykla. Visuomenės, vietos inteligentų, dvasininkų ir vietos valdžios pastangų dėka Joniškyje buvo įsteigta vidurinė mokykla, o vėliau jai suteiktas gimnazijos statusas. Joniškietis labai stengėsi, kad iškiltų naujas mokyklos pastatas, nes vidurinė mokykla veikė sudėtingomis sąlygomis ankštose patalpose. Didelių ir atkaklių pastangų dėka 1932 m. buvo pastatyti nauji mokyklos rūmai.

Tarpukario metais Lietuvos valstybė sudarė sąlygas tautinėms mažumoms steigti savo mokyklas. Joniškis šiuo laikotarpiu buvo svarbus tautinių mažumų švietimo centras. Pažymėtina, kad tuo puikiai sugebėjo pasinaudoti Joniškio žydų bendruomenė, kuriai pavyko sėkmingai užsitikrinti mokyklos išlaikymą iš valsčiaus savivaldybės biudžeto. Manytina, kad palankų valsčiaus institucijų požiūrį į žydų švietimą formavo mieste gyvenusi gausi žydų bendruomenė. Joniškio žydai pagal išsilavinimą ir socialinį statusą atstovavo elitinei miesto gyventojų daliai. Žydų inteligentija ir religinės bendruomenės atstovai būrėsi į visuomenines organizacijas, kurios prisidėjo prie švietimo įstaigos organizavimo ir išlaikymo. Joniškio žydų pradinė mokykla niekad nestokojo ją lankančių moksleivių, nes tikriausiai buvo aukštas tarpusavio pasitikėjimas tarp mokyklą lankančių vaikų tėvų ir mokyklos personalo.

Joniškyje buvo atidaryta pirmoji Lietuvoje latvių vidurinė mokykla. Jos steigimo reikalais rūpinosi Joniškio latvių lavinimosi draugija ir vidurinės mokyklos steigimo komitetas. Latvių draugija tikėjosi į mokyklą pritraukti daug latvių tautybės moksleivių ne tik iš Joniškio, bet ir iš aplinkiniuose valsčiuose gyvenančių latvių bendruomenių, tačiau jiems to padaryti nepavyko, nes tikriausiai jie susilaukė vietinių latvių abejingumo ar nepasitikėjimo draugijos veikla. Švietimo ministerija aktyviai kontroliavo latvių vidurinę mokyklą, tačiau nepakankamai finansavo jos veiklą, o tai sukeldavo mokyklos bendruomenės nepasitenkinimą. Latvių mokyklos bendruomenėje vyravo kritiškas požiūris į Lietuvos Švietimo ministeriją, tad kartais net iškildavo tarpvalstybinių konfliktų grėsmė, kai Joniškio latviai kreipdavosi pagalbos ir užtarimo į savo gimtosios šalies vyriausybės institucijas. Finansinės problemos ir mažėjantis mokinių skaičius lėmė tai, kad vidurinė mokykla išsikėlė iš Joniškio.

Joniškio mieste ir valsčiuje veikė dvi latvių pradinės mokyklos, kurių likimas klostėsi gana skirtingai. Gausi latvių bendruomenė telkėsi Joniškio valsčiaus kaimuose, kur ėmė atkakliai rūpintis naujos mokyklos statyba. Jų pastangų dėka buvo pastatyta ir atidaryta nauja mokykla Daunoraičių kaime. Mokykla sėkmingai veikė iki 1940 m.

1919 m. Joniškio mieste buvo atidaryta latvių pradinė mokykla, bet ji netrukus susidūrė su dideliu mokinių trūkumu ir neteko savo statuso.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Šaltiniai

- Balkaičių pradžios mokykla (Joniškio vls.). F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Daunoraičių pradžios mokykla Nr.1. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Daunoraičių pradžios mokykla Nr.2 (latvių). F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Daunoravos pradžios mokykla. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Drąsutaičių pradžios mokykla. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Ežeikių pradžios mokykla. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Ivoškių (Vaizgučių) pradžios mokykla. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Jankūnų (Trumpaičių) pradžios mokykla. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Joniškio miesto latvių pradžios mokykla (Nr.4). F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Joniškio miesto pradžios mokyklos Nr.1 ir Nr.2. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Kalvių (Linkaičių II) pradžios mokykla. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Kepalių pradžios mokykla. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Joniškio latvių privatinė vidurinė mokykla. F. 391, ap. 2, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Joniškio miesto ir valsčiaus tarybos posėdžių protokolai. F. 1624, ap. 2, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Joniškio valsčiaus valdybos nutarimai. F. 1624, ap. 2, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Joniškio valsčiaus tarybos posėdžių protokolai. F. 1624, ap. 2, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Joniškio valsčiaus mokyklos 1919-1920 m. F. 862, ap. 1, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Joniškio valsčiaus mokyklos 1922 m. F. 862, ap. 1, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Joniškio valsčiaus mokytojai. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Joniškio Vidurinė (Vidurinioji) mokykla 1919-1920 m. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Joniškio vidurinė mokykla ir Joniškio gimnazija 1919–1937 m. LCVA, f. 391, ap. 2, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Joniškio žydų pradžios mokykla. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Maironių (Jakiškių) pradžios mokykla. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Maldenių pradžios mokykla. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Mindaugių pradžios mokykla. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Plikiškių pradžios mokykla. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
- Pošupių (Melnių) pradžios mokykla. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.

Rukaičių pradžios mokykla. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
Satkūnų-Šarkių pradžios mokykla. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
Šimkūnų pradžios mokykla. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
Šlapakių pradžios mokykla. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
Stoniūnų pradžios mokykla. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
Svirplių pradžios mokykla. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
Tausėnų pradžios mokykla. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
Tautginių pradžios mokykla. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
Valiūnų pradžios mokykla. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
Šiaulių apskrities III rajono pradžios mokyklų lankymo apyskaitos. F. 391, ap. 3, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
Susirašinėjimas su apskrities valdyba, pradinių mokyklų inspektoriumi dėl mokyklų statybos, remonto, aprūpinimo kuru. F. 1624, ap. 2, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
Valsčių švietimo komisijų protokolai. F. 862, ap. 1, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.
Šiaulių apskrities tarybos posėdžių protokolai. F. 862, ap. 1, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas*.

Literatūra

1. Akmenytė, Vilma. „Lietuvos latvių liuteronų bendruomenė 1918–1940 m.“. *Žiemgala*. 2003. Nr. 1. P. 22–26.
2. Akmenytė, Vilma. „Lietuvos latvių mokyklos 1920–1940“ . *Žiemgala*. 2007. Nr. 2. P. 15–23.
3. Atamukas, Solomonas. *Lietuvos žydų kelias. Nuo XIV amžiaus iki XX a. pabaigos*. Vilnius, 2007.
4. *Atsiminimai apie Joniškio gimnaziją*. Sud. Leonas Karaliūnas. Kaunas. 2004.
5. Buchaveckas, Stanislovas. „Krašto švietimo raida“. *Joniškio kraštas: enciklopedinis žinynas*. Kaunas, 2011. P. 201–2016
6. Butautis, Tomas. *Joniškio krašto žydų gyvenimas tarpukariu (1918–1940)*. Šiauliai, 2003.
7. Greenbaum, Masha. *The Jews of Lithuania. A History of a Remarkable Community 1316–1945*. Jerusalem, 1995.
8. *Joniškio antroji vidurinė mokykla 1936–2006 m. m.* Sud. V. Ališauskas, V. Antanaitis, R. Barzdaitė, A. Galinienė. Šiauliai, 2006.
9. *Joniškio miesto savivaldybės veikla 1933–1940 m.* Teksto autorė G. Kilikevičienė, sud. E. Vasiliauskas, T. Butautis. Šiauliai, 2004.
10. „Joniškis. Šiaulių apskr.“. *Darbo balsas*. 1918. Nr. 23. P. 9.
11. Karčiauskienė, Magdalena. „Mokytojo problema Lietuvoje (1918-1940)“. *Acta Paedagogica Vilnensia*. 2016. T. 20.

12. Kasakaitis, Antanas. „Vidurinis ir aukštesnysis mokslas Lietuvoje 1918–1928 m.“. Pirmasis Nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis, 1918–1928. Kaunas, 1990. P. 319–334.
13. Kaubrys, Saulius. Lietuvos mokykla 1918–1939 m.: galios gimtis. Vilnius. 2000.
14. Levin, Dov. *Trumpa žydų istorija Lietuvoje*. Vilnius, 2000.
15. *Lietuvos mokykla ir pedagoginė mintis: istorijos šaltinių antologija*. T. 3, 1918–1940 m. Sud. T. Bukauskienė. Vilnius, 1996.
16. Lietuvos valstybės Konstitucija. *Vyriausybės žinios*. 1922. Nr. 100. P. 6. Interaktyvus. [žiūrėta 2021 m. gegužės 28 d.] <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C10000143886>
17. *Lietuvos valstybės teisės aktai (1918 II 16-1940 VI 15)*. Vilnius. 1996.
18. Lietuvos žydai 1918–1940. Prarasto pasaulio aidas, sud. Y. Plasseraud ir H. Minczeles, Vilnius, 2000.
19. Mendelsohn, Ezra. *The Jews of East Central Europe Between the World Wars*. Indiana University Press, 1987.
20. Motuzas, Remigijus. Lietuvos vidurinės mokyklos raidos 1918–1940 metais pedagoginės kryptys. Vilnius, 1995.
21. Miškinis A. Joniškis. *Vakarų Lietuvos miestai ir miesteliai. Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės*. T. 3. Kn. 1. Vilnius, 2004.
22. Papečkys, Petras. „Mūsų laimėjimai švietimo dirvoje“. Lietuva 1918–1938. Kaunas, 1990. P. 267–289.
23. „Pažymėtini įvykiai prieš 10 metų“. *Karys*. 1929. Nr. 46. P. 758. Interaktyvus. [žiūrėta 2021 m. gegužės 4 d.] <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C1B0003824101>
24. *Pradinio mokymo patirtis Lietuvoje 1918–1940*. Sud. M. Karčiauskienė. Kaunas, 1990. Pradžios mokyklų įstatymas. *Vyriausybės žinios*. 1936. Nr. 541. P. 5. Interaktyvus. [žiūrėta 2021 m. gegužės 28 d.] <https://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C10000143886>
25. Samulionis, Gediminas. *Iš Joniškio miesto mokyklų istorijos. Žiemgalos krašto praeitis*. D. 2: Žiemgala: straipsnių rinkinys. Kaunas, 1999. P. 105–129.
26. Smoliakovas, Grigorijus. „Žydų švietimas Lietuvos Respublikoje 1918–1940 m.“. *Tėvynės šviesa*. 1989-09-22. Nr. 76. P. 3; 1989-09-27. Nr. 77. P. 3.
27. Šetkus, Benediktas. „Latvių mokykla Lietuvoje 1918–1940 m.“. *Lituanistika*. 2001. Nr. 1 (45). P. 53–64.
28. Truska, Liudas. *Antanas Smetona ir jo laikai*. Vilnius, 1996.
29. Truska, Liudas. „A. Smetonos valdžios politika žydų atžvilgiu (1927–1940)“. *Istorija*, 2004. T. 59–60. P. 67–81
30. Zalkin, Mordechai. „Žydų mokyklų idėjinė diferenciacija“. *Lietuvos žydai. Istorinė studija*. Sudarė V. Sirutavičius, D. Staliūnas, J. Šiaučiūnaitė-Verbickienė. Vilnius, 2012. P. 357–370.

31. *Žydai Lietuvoje: istorija, kultūra, paveldas*. Sud. L. Lempertienė, J. Šiaučiūnaitė-Virbickienė. Vilnius, 2009. P. 197–201.
32. Vasiliauskas, Ernestas. *Joniškio krašto dvarai. Didžioji ir Mažoji Daunoravos, Bertaučiai, Satkūnai / Güter in der Gegend von Joniškis. Gross und Klein Donnerhof, Bärtautzen, Satkuhnen*, Klaipėda, 2017.
33. Vasiliauskas, Ernestas. „Daunoravos dvaras ir latvių diaspora Žiemgalos lygumoje“. *Būdas*. 2019. Nr. 4. P. 23–32.
34. Veilentienė, Audronė. „Steigiamojo Seimo darbai švietimo srityje : lūkesčiai ir problemos“. Parlamento studijos. 2017, Nr. 23. P. 45-62.
35. Vokietaitis, Juozas. „Pradžios mokslo plitimo 10 metų (1918–1928) apžvalga“. Pirmasis Nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis, 1918–1928. Kaunas, 1990. P. 308–313.

SANTRAUKA

Darbe tiriama 1918–1940 m. Jonišchio valsčiaus ir miesto mokyklų raida, nagrinėjamas mokyklų tinklas ir jo pokyčiai. Taip pat tiriamas visuomenės ir vietos savivaldos vaidmuo rūpinantis mokyklų egzistencijos klausimais bei formuojant ugdymo įstaigų materialinę bazę. Darbe charakterizuojamos valsčiuje ir mieste veikusios mokyklos, didelis dėmesys skiriamas Jonišchio vidurinės mokyklos ir gimnazijos steigimui bei veiklai. Šiame darbe taip pat yra nagrinėjamos tautinių mažumų mokyklos, jose dirbusių pedagogų kvalifikacija ir mokinių kontingento pokyčiai.

Temos aktualumą ir darbo naujumą lemia tai, kad iki šiol istoriografijoje nebuvo skiriama pakankamai dėmesio Jonišchio valsčiaus ir miesto mokyklų tinklo tyrimams, liko nepalieti dalies mokyklų steigimo ir išlaikymo klausimai, itin mažai tyrinėtos kaimuose veikusios pradinės mokyklos, trūksta duomenų apie tautinių mažumų mokyklų steigimą ir veiklą.

Analizuojant tiriamojo laikotarpio šaltinius nustatyta, kad švietimas ir mokyklų tinklo plėtra buvo prioritetinga Jonišchio valsčiaus ir miesto savivaldos sritis. Į naujų mokyklų steigimą aktyviai įsitraukė inteligentai, kaimų bendruomenės, visuomeninės organizacijos. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad Nepriklausomybės laikotarpio pradžioje mokyklų materialinė padėtis buvo sunki. 1919 m. mokyklų veiklą sutrikdė įsiveržusi Raudonoji armija, o vėliau ir bermontininkai. Dauguma Jonišchio valsčiaus ir miesto mokyklų neturėdamos savų pastatų veikė nuomojamuose privačiuose namuose. Jonišchio valsčiaus ir miesto savivaldybė pagal išgales rūpinosi mokyklų išlaikymu ir priežiūra. Bendromis valsčiaus ir miesto valdžios bei vietinių gyventojų pastangomis iškilo nauji mokyklų pastatai ir Jonišchio vidurinei mokyklai buvo suteiktas gimnazijos statusas.

Joniškio valsčiaus ir miesto savivaldybė palaikė žydų ir latvių bendruomenių siekius turėti savas tautines mokyklas ir pagal išgales rėmė tautinių mažumų švietimą. 1921 m. Joniškyje pradėjo veikti pirmoji Lietuvoje latvių vidurinė mokykla. Jonišchio žydų pradinė mokykla sėkmingai veikė iki 1940 m. Latvių vidurinė mokykla susidūrė su lėšų ir mokinių trūkumu bei buvo perkelta į Žeimelį.

SUMMARY

The work covers 1918–1940 development of Joniškis rural district and city schools, analysis of school network and changes. Also - the role of society and local self-government in taking care of the issues of school existence and in forming the material base of educational institutions. The work characterizes schools operating in the parish and the city, also, attention is paid to the establishment and operation of Joniškis secondary school and gymnasium. This work also examines the schools of national minorities, the qualifications of the teachers who have worked in them and the changes in the contingent of students.

The relevance of the topic and the novelty of the work is determined by the fact that so far, historiography has not paid enough attention to Joniškis rural district and city school network research, the issues of establishment and maintenance of some schools remained untouched, primary schools operating in rural areas were researched poorly, lacking data on the establishment and operation of national minority schools.

Analyzing the sources of the research period, it was established, that education and development of the school network was a priority area of Joniškis rural district and city self-government. Intellectuals, rural communities and public organizations were actively involved in the establishment of new schools. During analysis, at the beginning of the period of independence, the financial situation of schools was difficult. In 1919, schools were disrupted by the invading Red Army and later by the Bermontians. Most schools in Joniškis rural district and city did not have their own buildings and operated in rented private houses. Joniškis rural district and city municipality took care of the maintenance and supervision of schools to the best of their ability. Through the joint efforts of the county and city authorities and the local population, new school buildings were built and Joniškis Secondary School was granted the status of a gymnasium.

Joniškis rural district and city municipality supported the aspirations of the Jewish and Latvian communities to have their own national schools and supported the education of national minorities to the best of their ability. In 1921 the first Latvian secondary school in Lithuania started operating in Joniškis. Joniškis Jewish Primary School operated successfully until 1940. The Latvian secondary school faced a shortage of funds and students, and was moved to Žeimelis.